

**Grupa Kapitałowa
RAFAKO**

GRUPA PBG

**SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE FINANSOWE
ZA ROK ZAKOŃCZONY
DNIA 31 GRUDNIA 2018 ROKU**

**wraz ze sprawozdaniem niezależnego biegłego
rewidenta z badania**

Spis treści

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	1
Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	2
Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej	3
Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej	4
Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych	5
Skonsolidowane sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym	7
DODATKOWE NOTY OBJAŚNIAJĄCE	8
1. Informacje ogólne	8
2. Informacje o Grupie Kapitałowej	8
3. Skład Zarządu i Rady Nadzorczej jednostki dominującej	10
4. Zatwierdzenie sprawozdania finansowego	10
5. Istotne wartości oparte na profesjonalnym osądzie i szacunkach	11
5.1. Profesjonalny osąd	11
5.2. Niepewność szacunków	11
6. Podstawa sporządzenia sprawozdania finansowego	14
6.1. Oświadczenie o zgodności	15
6.2. Waluta funkcjonalna i waluta sprawozdań finansowych	15
7. Istotne zasady rachunkowości	15
7.1. Zasady konsolidacji	15
7.2. Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych oraz wspólnych przedsięwzięciach	16
7.3. Udziały we wspólnych działaniach	16
7.4. Wycena do wartości godziwej	17
7.5. Połączenia z jednostkami gospodarczymi pod wspólną kontrolą	17
7.6. Przeliczanie pozycji wyrażonych w walucie obcej	18
7.7. Rzeczowe aktywa trwałe	18
7.8. Wartości niematerialne	19
7.9. Wartość firmy	21
7.10. Nieruchomości inwestycyjne	21
7.11. Leasing	22
7.12. Utrata wartości niefinansowych aktywów trwałych	22
7.13. Koszty finansowania zewnętrznego	22
7.14. Instrumenty finansowe	23
7.15. Aktywa finansowe (zasady obowiązujące do 31 grudnia 2017 roku)	23
7.16. Aktywa finansowe (zasady obowiązujące od 1 stycznia 2018 roku)	24
7.17. Zobowiązania finansowe	27
7.18. Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	27
7.19. Pochodne instrumenty finansowe i zabezpieczenia	28
7.20. Zapasy	28
7.21. Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych	28
7.22. Kapitał podstawowy	28
7.23. Rezerwy	28
7.24. Oprocentowane kredyty bankowe, pożyczki i papiery dłużne	29
7.25. Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	29
7.26. Świadczenia pracownicze	29
7.27. Przychody (zasady obowiązujące do 31 grudnia 2017 roku)	30
7.27.1. Sprzedaż towarów i produktów	30
7.27.2. Świadczenie usług	30
7.27.3. Odsetki	30
7.27.4. Dywidendy	30
7.27.5. Przychody z tytułu wynajmu	30
7.27.6. Umowy o usługi budowlane	30
7.27.7. Dotacje rządowe	31
7.28. Przychody ze sprzedaży (zasady obowiązujące od 1 stycznia 2018 roku)	31
7.29. Podatki	33
7.29.1. Podatek dochodowy	33
7.30. Zysk/(strata) netto na jedną akcję	35
8. Zmiany stosowanych zasad rachunkowości (istotne zasady (polityka) rachunkowości)	35

8.1.	Korekta zasad rachunkowości dotyczących sposobu rozpoznawania rezerw z tytułu napraw gwarancyjnych ..	35
8.2.	Nowy MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”	35
8.3.	Nowy MSSF 9 „Instrumenty finansowe”	37
8.4.	Korekta prezentacji niektórych pozycji w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej	38
8.5.	Wpływ zmian na dane finansowe w pozycjach sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy	39
8.6.	Korekta prezentacji przychodów i kosztów z tytułu odpisów aktualizujących wartość należności handlowych w sprawozdaniu z całkowitych dochodów	41
8.7.	Zmiany pozostałych standardów lub interpretacji obowiązujące i zastosowane przez Grupę w 2018 rok	41
9.	Nowe standardy i interpretacje, które zostały opublikowane, a nie weszły jeszcze w życie	43
9.1.	Wdrożenie MSSF 16.....	46
10.	Aktywa i zobowiązania z tytułu umowy	47
10.1.	Informacje dotyczące kluczowych kontraktów realizowanych przez Grupę	49
10.2.	Rezerwa na straty wynikające z umów o usługę	50
10.3.	Rezerwa na koszty z tytułu nieterminowej realizacji umów	51
11.	Przychody ze sprzedaży oraz segmenty operacyjne	52
11.1.	Przychody ze sprzedaży produktów i usług	52
11.2.	Przychody ze sprzedaży materiałów	52
11.3.	Geograficzne obszary działalności	52
11.4.	Segmenty operacyjne	54
12.	Przychody i koszty operacyjne	57
12.1.	Koszty według rodzajów	57
12.2.	Koszty amortyzacji, odpisów aktualizujących, różnic kursowych oraz zapasów ujęte w zysku lub stracie	58
12.3.	Koszty świadczeń pracowniczych	58
12.4.	Pozostałe przychody operacyjne	59
12.5.	Pozostałe koszty operacyjne.....	59
12.6.	Przychody finansowe	60
12.7.	Koszty finansowe	60
13.	Podatek dochodowy	61
13.1.	Obciążenie podatkowe	61
13.2.	Uzgodnienie efektywnej stawki podatkowej.....	61
13.3.	Odroczony podatek dochodowy wyliczony na dzień 31 grudnia 2018 roku	62
14.	Propozycja podziału zysku za 2018 rok	63
15.	Zysk/(strata) przypadający na jedną akcję	63
16.	Istotne pozycje wykazane w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych	64
17.	Majątek socjalny oraz zobowiązania ZFŚS	65
18.	Rzeczowe aktywa trwałe	66
19.	Aktywa w leasingu	68
20.	Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży nie związane z działalnością zaniechaną	69
21.	Wartości niematerialne.....	69
22.	Akcje i udziały.....	71
23.	Pozostałe należności długoterminowe	71
24.	Pozostałe aktywa finansowe długoterminowe	71
24.1.	Obligacje	72
25.	Zapasy	74
26.	Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności krótkoterminowe	74
26.1.	Odpisy aktualizujące wartość należności handlowych oraz pozostałych należności	76
27.	Rozliczenia międzyokresowe krótkoterminowe	77
28.	Aktywa finansowe krótkoterminowe.....	77
28.1.	Pozostałe aktywa finansowe krótkoterminowe	77
28.2.	Udzielone pożyczki	78
28.3.	Środki pieniężne i ich ekwiwalenty.....	79
29.	Aktywa stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy	79
29.1.	Zabezpieczenia ustanowione na środkach trwałych	79
29.2.	Zabezpieczenia ustanowione na wartościach niematerialnych.....	80
29.3.	Zabezpieczenia ustanowione na akcjach/udziałach	80
29.4.	Zabezpieczenia ustanowione na zapasach	80
29.5.	Zabezpieczenia ustanowione na należnościach handlowych	80
30.	Kapitał własny	81
30.1.	Kapitał podstawowy	81
30.2.	Wartość nominalna akcji	81

30.3.	Prawa akcjonariuszy	81
30.4.	Kapitał ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	81
30.5.	Wyplacone dywidendy	81
30.6.	Zarządzanie kapitałem	81
30.7.	Kapitał udziałów niekontrolujących (niekontrolujący udział w kapitale własnym)	82
30.8.	Akcjonariusze posiadający co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na WZ RAFAKO S.A., jednostki dominującej na koniec okresu sprawozdawczego	83
31.	Kredyty bankowe i pożyczki	84
32.	Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych	85
32.1.	Świadczenia pracownicze po okresie zatrudnienia oraz inne świadczenia	85
32.2.	Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych długoterminowe	86
32.3.	Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych krótkoterminowe	86
33.	Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	86
33.1.	Pozostałe zobowiązania długoterminowe	86
33.2.	Pozostałe rezerwy długoterminowe	86
33.3.	Rezerwy, zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania krótkoterminowe	87
33.4.	Pozostałe rezerwy krótkoterminowe	87
33.5.	Zobowiązania z tytułu pochodnych instrumentów finansowych	87
33.6.	Zobowiązania z tytułu nabycia środków trwałych i wartości niematerialnych	87
33.7.	Zmiana stanu rezerw, zobowiązań i rozliczeń międzyokresowych wykazanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	88
33.7.1.	Zobowiązania z tytułu niewykorzystanych urlopów	88
33.7.2.	Naliczone zobowiązania z tytułu niewypłaconej premii	88
33.7.3.	Rezerwa na koszty napraw gwarancyjnych	89
33.7.4.	Zobowiązania z tytułu Programu Dobrowolnych Odejść	89
33.7.5.	Rezerwa na koszty reorganizacji	90
33.8.	Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	90
34.	Dotacje	91
35.	Emisja, wykup i spłata dłużnych i kapitałowych papierów wartościowych	92
36.	Wykorzystanie wpływów z emisji papierów wartościowych	92
37.	Sprawy sporne, postępowania sądowe	92
38.	Zmiany pozycji pozabilansowych	94
39.	Gwarancje udzielone	95
40.	Jednostka dominująca Grupy	96
41.	Wspólne przedsięwzięcia, w których jednostki wchodzące w skład Grupy są współlnikiem	96
42.	Transakcje z podmiotami powiązаныmi	96
42.1.	Transakcje z udziałem innych członków Zarządu i Rady Nadzorczej	97
42.2.	Udziały wyższej kadry kierowniczej w programie akcji pracowniczych	97
42.3.	Wynagrodzenia wyższej kadry kierowniczej Grupy	97
42.4.	Akcje w posiadaniu członków organów zarządzających i nadzorujących	98
42.5.	Wynagrodzenia Członków Zarządu jednostki dominującej	99
42.6.	Wynagrodzenia Członków Rady Nadzorczej jednostki dominującej	99
43.	Stanowisko Zarządu odnośnie możliwości zrealizowania wcześniej publikowanych prognoz	100
44.	Informacja o umowie z byłym rewidentem lub podmiotem uprawnionym do badania sprawozdań finansowych	100
45.	Cele i zasady zarządzania ryzykiem finansowym	100
45.1.	Ryzyko walutowe	101
45.2.	Ryzyko stopy procentowej	103
45.3.	Ryzyko cen towarów	104
45.4.	Ryzyko kredytowe	104
45.5.	Ryzyko związane z płynnością	106
46.	Instrumenty pochodne	108
47.	Instrumenty finansowe	108
47.1.	Wartość bilansowa klas i kategorii instrumentów finansowych	108
47.2.	Ryzyko stopy procentowej	111
48.	Zatrudnienie	113
49.	Wybrane dane finansowe przeliczone na EUR	113
50.	Zdarzenia następujące po zakończeniu okresu sprawozdawczego	114
51.	Zatwierdzenie do publikacji	115

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku

	Nota	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)
Działalność kontynuowana			
Przychody ze sprzedaży		1 268 818	1 782 594
Przychody ze sprzedaży produktów i usług	11.1	1 266 400	1 780 024
Przychody ze sprzedaży materiałów	11.2	2 418	2 570
		<hr/>	<hr/>
Koszty sprzedanych produktów i usług	12.1	(1 148 236)	(1 621 846)
Koszty sprzedanych materiałów		(1 867)	(1 436)
		<hr/>	<hr/>
Zysk/(strata) brutto ze sprzedaży		118 715	159 312
Pozostałe przychody operacyjne	12.4	12 732	10 339
Koszty sprzedaży	12.1	(24 413)	(32 604)
Koszty ogólnego zarządu	12.1	(51 903)	(61 135)
Pozostałe koszty operacyjne	12.5	(8 449)	(20 174)
Koszty badań i rozwoju		(6 151)	(6 926)
		<hr/>	<hr/>
Zysk/(strata) z działalności operacyjnej		40 531	48 812
Przychody finansowe	12.6	8 470	2 100
Koszty finansowe	12.7	(5 825)	(11 574)
		<hr/>	<hr/>
Zysk/(strata) brutto		43 176	39 338
Podatek dochodowy	13.1	(9 707)	(34 198)
		<hr/>	<hr/>
Zysk/(strata) z działalności kontynuowanej		33 469	5 140

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku

	Nota	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)
Inne całkowite dochody za okres			
<i>Pozycje podlegające przekwalifikowaniu do zysku/(straty) w kolejnych okresach sprawozdawczych</i>			
Różnice kursowe z przeliczenia oddziału zagranicznego		362	(336)
Różnice kursowe z przeliczenia oddziału zagranicznego przypadające mniejszości		9	(4)
Inne całkowite dochody netto podlegające przekwalifikowaniu do zysku/(straty) w kolejnych okresach sprawozdawczych		371	(340)
<i>Pozycje niepodlegające przekwalifikowaniu do zysku/(straty) w kolejnych okresach sprawozdawczych</i>			
Inne całkowite dochody wynikające z zysków/(strat) aktuarialnych		(4 275)	324
Podatek dochodowy dotyczący innych całkowitych dochodów	13.1	812	(62)
Inne całkowite dochody netto niepodlegające przekwalifikowaniu do zysku/(straty) w kolejnych okresach sprawozdawczych		(3 463)	262
Całkowity dochód za rok		30 377	5 062
Wynik netto przypadający:			
Akcjonariuszom jednostki dominującej		33 469	5 140
Akcjonariuszom jednostki dominującej		33 585	4 163
Akcjonariuszom niekontrolującym		(117)	977
Całkowity dochód przypadający:			
Dochody całkowite akcjonariuszy jednostki dominującej		30 377	5 062
Dochody całkowite udziałów niekontrolujących		30 484	4 089
		(107)	973
Średnia ważona liczba akcji			
Podstawowy zysk na jedną akcję w złotych		127 431 998,00	85 397 751
Rozwodniony zysk na jedną akcję w złotych		0,26	0,06
		0,26	0,06

Racibórz, dnia 29 kwietnia 2019 roku

Jerzy Wiśniewski	Jarosław Dusiło	Agnieszka Wasilewska-Semail	Jolanta Markowicz
Prezes Zarządu	Wiceprezes Zarządu	Wiceprezes Zarządu	Główny Księgowy

Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej na dzień 31 grudnia 2018 roku

	Nota	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)	1 stycznia 2017 (przekształcone)
AKTYWA				
Aktywa trwałe (długoterminowe)				
Rzeczowe aktywa trwałe	18, 19	161 250	170 934	178 585
Wartość firmy	21	9 166	9 166	9 166
Wartości niematerialne	21	8 007	8 905	9 616
Pozostałe należności długoterminowe	23	40 396	39 385	34 007
Akcje i udziały	22	1 388	242	840
Pozostałe aktywa finansowe długoterminowe	24	14 066	17 700	24 071
Aktywa z tytułu podatku odroczonego	13	42 006	42 542	54 179
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe		5 743	1 689	–
		282 022	290 563	310 464
Aktywa obrotowe (krótkoterminowe)				
Zapasy	25	34 153	28 823	13 983
Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności krótkoterminowe	26	532 543	485 916	728 278
Aktywa z tytułu umów		381 352	251 283	218 221
Należności z tytułu podatku dochodowego		184	104	19 583
Instrumenty pochodne		–	479	–
Pozostałe aktywa finansowe krótkoterminowe	28.1	7 608	4 747	11 204
Udzielone pożyczki krótkoterminowe	28.2	11 351	10 010	35
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	28.3	88 692	180 291	107 524
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	27	19 441	28 912	19 634
		1 075 324	990 565	1 118 462
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	20	175	125	935
SUMA AKTYWÓW		1 357 521	1 281 253	1 429 861

Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej

na dzień 31 grudnia 2018 roku

	Nota	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)	1 stycznia 2017 (przekształcone)
PASYWA				
Kapitał własny				
Kapitał podstawowy	30.1	254 864	254 864	169 864
Kapitał ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	30.4	165 119	173 708	95 340
Kapitał zapasowy		191 580	182 242	175 365
Różnice kursowe z przeliczenia oddziału zagranicznego		(73)	(433)	(97)
Zyski zatrzymane/Niepokryte straty, w tym:		(22 675)	(52 050)	(17 520)
zyski/(straty) z lat ubiegłych		(56 260)	(56 214)	(28 033)
zysk/(strata) netto bieżącego okresu		33 585	4 164	10 513
		588 848	558 331	422 952
Kapitał udziałów niekontrolujących	30.7	8 520	8 628	8 996
Kapitał własny ogółem		597 335	566 959	431 948
Zobowiązania długoterminowe				
Kredyty bankowe i pożyczki	31	61	–	–
Zobowiązania z tytułu leasingu finansowego	19	2 546	2 106	3 540
Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych	32	23 604	21 184	23 845
Pozostałe zobowiązania długoterminowe	33.1	12 940	38 779	40 362
Pozostałe rezerwy długoterminowe	33.2	30 228	29 497	5 718
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe		152	65	384
		69 531	91 631	73 849
Zobowiązania krótkoterminowe				
Kredyty bankowe i pożyczki	31	103 507	98 728	147 107
Zobowiązania z tytułu leasingu finansowego	19	2 306	2 445	2 045
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania krótkoterminowe	33.3	342 508	390 018	513 469
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego		1 365	2 280	–
Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych	32	30 209	34 666	42 990
Zobowiązania z tytułu umów	10	173 499	42 823	156 644
Pozostałe rezerwy krótkoterminowe	33.4	15 151	35 795	51 221
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe		21 063	15 628	10 067
Dotacje	34	1 047	280	521
		690 655	622 663	924 064
Zobowiązania razem		760 186	714 294	997 913
SUMA PASYWÓW		1 357 521	1 281 253	1 429 861

Racibórz, dnia 29 kwietnia 2019 roku

Jerzy Wiśniewski	Jarosław Dusiło	Agnieszka Wasilewska-Semail	Jolanta Markowicz
Prezes Zarządu	Wiceprezes Zarządu	Wiceprezes Zarządu	Główny Księgowy

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku

	Nota	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)
Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej			
Zysk/(strata) brutto z działalności kontynuowanej		43 176	39 338
Korekty o pozycje:		(134 356)	(68 836)
Amortyzacja	12.2	14 825	14 191
(Zyski)/straty z tytułu różnic kursowych		36	
Odsetki i dywidendy, netto		3 822	3 625
(Zysk)/strata na działalności inwestycyjnej		(4 088)	(1 815)
Zwiększenie/ (zmniejszenie) stanu zobowiązań/aktywów finansowych z tytułu wyceny instrumentów pochodnych		479	(479)
(Zwiększenie)/ zmniejszenie stanu należności	16	(47 335)	224 961
(Zwiększenie)/ zmniejszenie stanu zapasów		(5 330)	(577)
Zwiększenie/(zmniejszenie) stanu zobowiązań i rezerw z wyjątkiem kredytów i pożyczek	16	(79 341)	(135 969)
Zmiana stanu rezerw i rozliczeń międzyokresowych	16	(9 061)	(10 623)
Zmiana stanu aktywów i zobowiązań z tytułu umów	16	607	(155 953)
Podatek dochodowy zapłacony		(9 332)	(5 402)
Pozostałe		362	(795)
Środki pieniężne netto z działalności operacyjnej		(91 180)	(29 498)
Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej			
Sprzedaż rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych		1 771	2 292
Nabycie rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych		(1 812)	(4 717)
Wpływy z tytułu posiadanych dłużnych papierów wartościowych	24	4 139	5 659
Nabycie aktywów finansowych		(1 209)	(243)
Dywidendy i odsetki otrzymane		3	33
Udzielenie pożyczek	28.2	(11 500)	(10 000)
Spłata udzielonych pożyczek		10 000	-
Pozostałe		504	88
Środki pieniężne netto z działalności inwestycyjnej		1 896	(6 888)

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych - kontynuacja
za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku

	Nota	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)
Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej			
Wpływy z tytułu emisji akcji		-	163 368
Spłata zobowiązań z tytułu leasingu finansowego		(3 534)	(2 800)
Wpływy z tytułu zaciągnięcia pożyczek/kredytów		5 819	376
Spłata pożyczek/kredytów		(1 384)	(48 535)
Odsetki zapłacone		(3 145)	(2 626)
Prowizje bankowe		(1 131)	(1 102)
Pozostałe		766	780
Środki pieniężne netto z działalności finansowej		(2 609)	109 461
Zwiększenie/(zmniejszenie) netto stanu środków pieniężnych i ich ekwiwalentów		(91 893)	73 075
Różnice kursowe netto		294	(308)
Środki pieniężne na początek okresu	28.3	180 291	107 524
Środki pieniężne na koniec okresu	28.3	88 692	180 291

Racibórz, dnia 29 kwietnia 2019 roku

Jerzy Wiśniewski	Jarosław Dusiño	Agnieszka Wasilewska-Semail	Jolanta Markowicz
Prezes Zarządu	Wiceprezes Zarządu	Wiceprezes Zarządu	Główny Księgowy

Skonsolidowane sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym

za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku

	Kapitał podstawowy	Kapitał ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	Kapitał zapasowy	Różnice kursowe z przeliczenia oddziału zagranicznego	Zyski zatrzymane/ Niepokryte straty	Razem	Udziały niekontrolujące	Kapitał własny ogółem
Na 1 stycznia 2018 roku	254 864	173 708	182 242	(433)	(8 756)	601 625	8 628	610 253
Korekta bilansu otwarcia wynikająca ze zmian polityki rachunkowości dot. rezerw na naprawy gwarancyjne	–	–	–	–	(9 959)	(9 959)	–	(9 959)
Korekta bilansu otwarcia wynikająca z wdrożenia nowych MSSF	–	–	–	–	(33 335)	(33 335)	–	(33 335)
Na 1 stycznia 2018 roku (przekształcone)	254 864	173 708	182 242	(433)	(52 050)	558 331	8 628	566 959
Zysk z działalności kontynuowanej	–	–	–	–	33 585	33 585	(117)	33 468
Inne całkowite dochody	–	–	–	360	(3 461)	(3 101)	9	(3 092)
Podział wyniku z lat ubiegłych	–	(8 589)	9 338	–	(749)	–	–	–
Na 31 grudnia 2018 roku	254 864	165 119	191 580	(73)	(22 675)	588 815	8 520	597 335
Na 1 stycznia 2017 roku	169 864	95 340	175 365	(97)	(5 617)	434 855	8 996	443 851
Korekta bilansu otwarcia wynikająca ze zmian polityki rachunkowości dot. rezerw na naprawy gwarancyjne	–	–	–	–	(11 903)	(11 903)	–	(11 903)
Na 1 stycznia 2017 roku (przekształcone)	169 864	95 340	175 365	(97)	(17 520)	422 952	8 996	431 948
Emisja akcji serii K	85 000	78 368	–	–	–	163 368	–	163 368
Zysk z działalności kontynuowanej	–	–	–	–	4 163	4 163	977	5 140
Inne całkowite dochody	–	–	–	(336)	262	(74)	(4)	(78)
Podział wyniku z lat ubiegłych	–	–	6 877	–	(6 877)	–	–	–
Zmiana struktury Grupy Kapitałowej	–	–	–	–	1 256	1 256	(1 341)	(85)
Na 31 grudnia 2017 roku (przekształcone)	254 864	173 708	182 242	(433)	(18 716)	428 297	8 628	436 925

Racibórz, dnia 29 kwietnia 2019 roku

Jerzy Wiśniewski

Jarosław Dusiło

Agnieszka
Wasilewska-Semail

Jolanta Markowicz

Prezes Zarządu

Wiceprezes Zarządu

Wiceprezes Zarządu

Główny Księgowy

DODATKOWE NOTY OBJAŚNIAJĄCE

1. Informacje ogólne

Grupa Kapitałowa RAFAKO („Grupa”) składa się z RAFAKO S.A. („jednostka dominująca”) i jej spółek zależnych przedstawionych w nocie 2.

RAFAKO S.A. ("Spółka", "jednostka dominująca") jest spółką akcyjną z siedzibą w Raciborzu, ul. Łąkowa 33, której akcje znajdują się w publicznym obrocie. Spółka została utworzona aktem notarialnym dnia 12 stycznia 1993 roku. W dniu 24 sierpnia 2001 roku została wpisana do rejestru przedsiębiorców pod numerem KRS 34143 prowadzonego przez Sąd Rejonowy w Gliwicach, X Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego. Jednostce dominującej nadano numer statystyczny REGON 270217865. Akcje jednostki dominującej są notowane na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych.

Siedziba jednostki dominującej mieści się w Raciborzu przy ul. Łąkowej 33. Siedziba Spółki jest jednocześnie jej podstawowym miejscem prowadzenia działalności.

Czas trwania działalności spółek Grupy Kapitałowej jest nieoznaczony.

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy obejmuje rok zakończony dnia 31 grudnia 2018 roku oraz zawiera dane porównawcze na dzień i za rok zakończony dnia 31 grudnia 2017 roku.

Jednostka dominująca Grupy Kapitałowej RAFAKO świadczy usługi generalnego wykonawstwa inwestycji dla branży ropy i gazu oraz energetyki, dla której oferuje własne rozwiązania technologiczne. Projektuje i produkuje kotły, w tym na parametry nadkrytyczne oraz urządzenia ochrony środowiska, w tym instalacje odsiarczania i odazotowania spalin.

W 2018 roku jednostka dominująca dokonała likwidacji Oddziału w Turcji, który sporządzał samodzielne sprawozdanie finansowe, zgodne z prawem tureckim. Walutą funkcjonalną oddziału było EUR.

2. Informacje o Grupie Kapitałowej

Grupa Kapitałowa RAFAKO wchodzi w skład innej Grupy Kapitałowej, dla której podmiotem dominującym najwyższego szczebla jest PBG S.A. z siedzibą w Poznaniu.

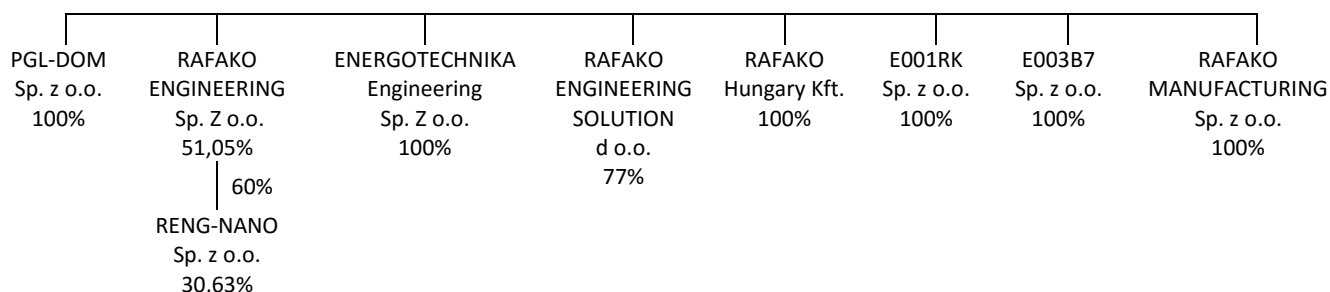
Skonsolidowane sprawozdanie finansowe obejmuje sprawozdanie RAFAKO S.A. oraz sprawozdania finansowe jej jednostek zależnych.

Sprawozdania finansowe jednostek zależnych sporządzane są za ten sam okres sprawozdawczy co sprawozdanie jednostki dominującej, przy wykorzystaniu spójnych zasad rachunkowości.

W dniu 31 grudnia 2018 roku Grupa Kapitałowa RAFAKO składała się z jednostki dominującej i dziewięciu jednostek zależnych działających w branży energetycznej, usługowej i handlowej.

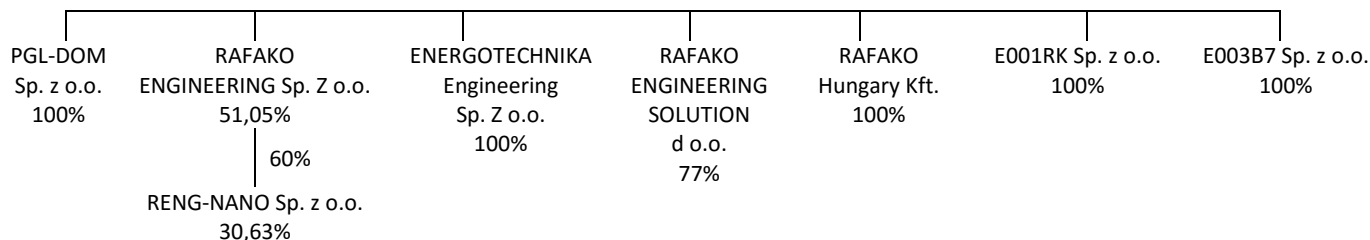
Na dzień 31 grudnia 2018 roku konsolidacją sprawozdań finansowych objęto następujące spółki:

RAFAKO S.A.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku konsolidacją sprawozdań finansowych objęto następujące spółki:

RAFAKO S.A.

Na dzień 31 grudnia 2018 roku i na dzień 31 grudnia 2017 roku udział w ogólnej liczbie głosów posiadany przez Grupę w podmiotach zależnych był równy udziałowi jednostki dominującej w kapitałach tych jednostek.

Wykaz jednostek wchodzących w skład Grupy Kapitałowej RAFAKO objętych konsolidacją sprawozdań finansowych:

<i>Nazwa i siedziba jednostki</i>	<i>Podstawowy przedmiot działalności</i>	<i>Właściwy sąd prowadzący rejestr oraz nr KRS</i>	<i>Zastosowana metoda konsolidacji</i>
RAFAKO S.A. Racibórz	Działalność w zakresie inżynierii w obszarze energetyki i związane z nią doradztwo techniczne	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 34143	–
PGL – DOM Sp. z o.o. Racibórz	Obsługa nieruchomości na własny rachunek	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 58201	pełna
RAFAKO Engineering Sp. Z o.o. Racibórz	Działalność w zakresie projektowania budowlanego, urbanistycznego, technologicznego	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 287033	pełna
ENERGETECHNIKA ENGINEERING Sp. Z o.o. Gliwice	Działalność w zakresie projektowania budowlanego, urbanistycznego, technologicznego i doradztwo inżynierskie	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 417946	pełna
RAFAKO ENGINEERING SOLUTION doo Belgrad	Działalność w zakresie projektowania technologicznego łącznie z doradztwem i sprawowaniem nadzoru dla budownictwa, przemysłu i ochrony środowiska	Agencja ds. Rejestrów Gospodarczych Republiki Serbii 20320524	pełna
RAFAKO Hungary Kft. Budapeszt	Montaż urządzeń w przemyśle energetycznym i chemicznym	Stołeczny Sąd Rejestrowy w Budapeszcie	pełna
E001RK Sp. z o.o. Racibórz	Realizacja projektów budowlanych oraz związanych z budową dróg i autostrad, dróg szynowych i kolei podziemnej, mostów i tuneli, działalność w zakresie inżynierii i doradztwa technicznego i naukowego, produkcja, naprawa i konserwacja maszyn i urządzeń, wytwarzanie, przesyłanie i handel energią elektryczną.	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 479758	pełna
E003B7 Sp. z o.o. Racibórz	Realizacja projektów budowlanych, działalność w zakresie doradztwa i projektowania budowlanego, inżynierskiego i technologicznego	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 486911	pełna
RENG – NANO Sp. z o.o.* Racibórz	Działalność w zakresie produkcji konstrukcji metalowych i ich części oraz naprawa i konserwacja metalowych wyrobów gotowych	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 663393	pełna
RAFAKO MANUFACTURING Sp. z o.o. Racibórz	Działalność w zakresie produkcji generatorów pary z wyjątkiem kotłów do centralnego ogrzewania gorącą wodą	Sąd Rejonowy w Gliwicach KRS 739782	pełna

* jednostka zależna od RAFAKO ENGINEERING Sp. z o.o., zależna pośrednio od RAFAKO S.A.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 2018 roku zaszły zmiany w strukturze Grupy Kapitałowej.

W dniu 4 lipca 2018 roku na mocy podpisanego aktu notarialnego została utworzona nowa spółka RAFAKO MANUFACTURING Sp. z o.o. Wartość kapitału podstawowego spółki wynosi 30 000 złotych i dzieli się na 300 udziałów o wartości nominalnej po 100 złotych każdy. Udziały w kapitale zakładowym objęte zostały za wkłady pieniężne przez RAFAKO S.A. W dniu 9 lipca 2018 roku spółka RAFAKO MANUFACTURING Sp. z o.o. została zarejestrowana w Sądzie Rejonowym w Gliwicach, X Wydział Gospodarczy KRS pod numerem 0000739782.

3. Skład Zarządu i Rady Nadzorczej jednostki dominującej

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku oraz do dnia sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego miały miejsce zmiany w składzie Zarządu jednostki dominującej. W dniu 20 lutego 2018 roku Krzysztof Burek złożył rezygnację z funkcji Wiceprezesa Zarządu RAFAKO S.A. Rada Nadzorcza jednostki dominującej powołała na stanowisko Wiceprezesa Zarządu RAFAKO S.A. Karola Sawickiego. Ponadto w dniu 30 października dokonane zostały zmiany w organach jednostki dominującej, będące wynikiem realizacji strategii oraz konsekwencją wewnętrznej reorganizacji RAFAKO S.A.:

- rezygnację z zasiadania w Zarządzie RAFAKO S.A. złożyli Pan Edward Kasprzak, Pan Tomasz Tomczak oraz Pan Karol Sawicki;
- Rada Nadzorcza ustaliła 3 osobowy skład Zarządu jednostki dominującej;
- Rada Nadzorcza odwołała Panią Agnieszkę Wasilewską-Semail z funkcji Prezesa Zarządu i powierzyła jej funkcję Wiceprezesa Zarządu;
- Rada Nadzorcza powołała do Zarządu RAFAKO S.A. Pana Jerzego Wiśniewskiego i powierzyła mu stanowisko Prezesa Zarządu.

Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego skład Zarządu RAFAKO S.A. przedstawia się następująco:

Jerzy Wiśniewski	- Prezes Zarządu
Jarosław Dusiło	- Wiceprezes Zarządu
Agnieszka Wasilewska-Semail	- Wiceprezes Zarządu

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku oraz do dnia sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego miały miejsca zmiany w składzie Rady Nadzorczej jednostki dominującej:

- w dniu 30 października 2018 roku Pan Jerzy Wiśniewski złożył rezygnację z zasiadania w Radzie Nadzorczej RAFAKO S.A. Akcjonariusz PBG S.A. wykonując uprawnienie osobiste, o którym mowa w par. 17 ust 3 i 4 Statutu Spółki, powołał do Rady Nadzorczej Panią Helenę Fic powierzając jej funkcję Przewodniczącego Rady Nadzorczej;
- w dniu 18 grudnia 2018 roku Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie RAFAKO S.A. powołało w skład Rady Nadzorczej jednostki dominującej Pana Michała Sikorskiego.

Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego skład Rady Nadzorczej RAFAKO S.A. przedstawia się następująco:

Helena Fic	- Przewodnicząca Rady Nadzorczej
Małgorzata Wiśniewska	- Wiceprzewodnicząca Rady Nadzorczej
Przemysław Schmidt	- Sekretarz Rady Nadzorczej (niezależny)
Krzysztof Gerula	- Członek Rady Nadzorczej (niezależny)
Dariusz Szymański	- Członek Rady Nadzorczej
Adam Szyszka	- Członek Rady Nadzorczej (niezależny)
Michał Sikorski	- Członek Rady Nadzorczej

4. Zatwierdzenie sprawozdania finansowego

Niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2018 roku zostało zatwierdzone przez Zarząd jednostki dominującej w dniu 29 kwietnia 2019 roku.

5. Istotne wartości oparte na profesjonalnym osądzie i szacunkach

5.1. Profesjonalny osąd

Sporządzenie skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy Kapitałowej wymaga od Zarządu osądów, szacunków oraz założeń, które mają wpływ na prezentowane przychody, koszty, aktywa i zobowiązania i powiązane z nimi noty oraz ujawnienia dotyczące zobowiązań warunkowych. Niepewność co do tych założeń i szacunków może spowodować istotne korekty wartości bilansowych aktywów i zobowiązań w przyszłości, ponieważ faktycznie zrealizowane wartości mogą różnić się od szacowanych przez Zarząd.

W procesie stosowania zasad (polityki) rachunkowości Zarząd jednostki dominującej dokonał następujących osądów, które mają największy wpływ na przedstawiane wartości bilansowe aktywów i zobowiązań.

Klasyfikacja umów leasingu, w których Grupa występuje jako leasingobiorca

Spółki Grupy Kapitałowej występują jako strony umów leasingu. Spółki dokonują klasyfikacji leasingu jako operacyjnego lub finansowego w oparciu o ocenę, w jakim zakresie ryzyko i pożytki z tytułu posiadania przedmiotu leasingu przypadają w udziale leasingodawcy, a w jakim leasingobiorcy. Ocena ta opiera się na treści ekonomicznej każdej transakcji.

Identyfikacja wbudowanych instrumentów pochodnych

Na koniec każdego okresu sprawozdawczego kierownictwo Spółek dokonuje oceny, czy w ramach podpisanych umów występują cechy ekonomiczne i ryzyko właściwe dla wbudowanego instrumentu pochodnego w walucie obcej, które byłyby ściśle powiązane z cechami ekonomicznymi i ryzykiem właściwym dla umowy zasadniczej (głównego kontraktu).

Umowy konsorcjalne

Każdorazowo, po podpisaniu umowy o usługę realizowanej w ramach konsorcjum, Spółki dokonują oceny charakteru umowy w celu określenia sposobu ujmowania przychodów i kosztów kontraktowych.

5.2. Niepewność szacunków

Poniżej omówiono podstawowe założenia dotyczące przyszłości i inne kluczowe źródła niepewności występujące na dzień bilansowy, z którymi związane jest istotne ryzyko znaczącej korekty wartości bilansowych aktywów i zobowiązań w następnym okresie sprawozdawczym. Grupa przyjęła założenia i szacunki na temat przyszłości na podstawie wiedzy posiadanej podczas sporządzania sprawozdania finansowego. Występujące założenia i szacunki mogą ulec zmianie na skutek wydarzeń w przyszłości wynikających ze zmian rynkowych lub zmian nie będących pod kontrolą Grupy. Takie zmiany są odzwierciedlane w szacunkach lub założeniach w chwili wystąpienia.

Utrata wartości aktywów

Na koniec okresu sprawozdawczego Grupa przeprowadza test na utratę wartości firmy oraz analizę utraty wartości rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych o określonym okresie użytkowania, w przypadku których zidentyfikowano przesłanki utraty wartości. Wymaga to oszacowania wartości odzyskiwalnej ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego należą te aktywa. Wartość odzyskiwalna odpowiada wartości wyższej z dwóch – użytkowej lub godziwej pomniejszonej o koszty zbycia. Oszacowanie wartości użytkowej polega na ustaleniu przyszłych przepływów pieniężnych generowanych przez ośrodek wypracowujący środki pieniężne i ustalenia stopy dyskontowej do zastosowania w celu obliczenia bieżącej wartości tych przepływów. Grupa dokonała oceny, czy występują przesłanki mogące wskazywać na utratę wartości aktywów. Przeprowadzona analiza wykazała, że w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku przesłanki takie nie wystąpiły.

Wartości odpisów aktualizujących wartość aktywów na koniec roku obrotowego zostały przedstawione w nocie 18, 23, 25, 26 oraz 28.1 niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Wycena rezerw z tytułu świadczeń pracowniczych

Rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych (odprawy emerytalne oraz nagrody jubileuszowe) zostały oszacowane za pomocą metod aktuarialnych. Przyjęte w tym celu założenia zostały przedstawione w nocie 32.1. Zmiana rezerw z tytułu świadczeń pracowniczych w okresie związana jest z ujęciem kosztów bieżącego zatrudnienia, kosztów odsetek oraz wypłaconych świadczeń.

Składnik aktywów z tytułu podatku odroczonego

Grupa rozpoznaje składnik aktywów z tytułu podatku odroczonego, w tym aktywa z tytułu straty podatkowej, bazując na założeniu, że w przyszłości zostanie osiągnięty zysk podatkowy pozwalający na jego wykorzystanie w oparciu o przygotowane projekcje wyniku podatkowego. Pogorszenie uzyskiwanych wyników podatkowych w przyszłości mogłoby spowodować, że założenie stałoby się nieuzasadnione. Aktywa z tytułu podatku odroczonego są wyceniane przy zastosowaniu stawek podatkowych, które będą stosowane na moment przewidywanego zrealizowania składnika aktywów, przyjmując za podstawę przepisy podatkowe, które obowiązywały na dzień sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Wartość godziwa instrumentów finansowych

Wartość godziwą instrumentów finansowych, dla których nie istnieje aktywny rynek ustala się wykorzystując odpowiednie techniki wyceny. Przy wyborze odpowiednich metod i założeń Grupa kieruje się profesjonalnym osądem. Sposób ustalenia wartości godziwej poszczególnych instrumentów finansowych został przedstawiony w notcie 47.

Stawki amortyzacyjne

Wysokość stawek oraz odpisów amortyzacyjnych jest ustalana na podstawie przewidywanego okresu ekonomicznego użytkowania danego składnika rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych, a także szacunków dotyczących wartości rezydualnej środków trwałych. Spółki Grupy corocznie dokonują weryfikacji przyjętych okresów ekonomicznej użyteczności na podstawie bieżących szacunków. Na dzień 31 grudnia 2018 roku Zarząd ocenia, że okresy użyteczności aktywów przyjęte przez spółkę dla celów amortyzacji odzwierciedlają oczekiwany okres przynoszenia korzyści ekonomicznych przez te aktywa w przyszłości. Jednakże faktyczne okresy przynoszenia korzyści przez te aktywa w przyszłości mogą różnić się od zakładanych, w tym również ze względu na techniczne starzenie się majątku. Wartość bilansowa aktywów trwałych i wartości niematerialnych podlegających amortyzacji prezentowana jest w notach 18 i 21.

Ujmowanie przychodu

Grupa ujmuje przychody w cenie transakcyjnej, czyli kwocie wynagrodzenia, które – zgodnie z oczekiwaniami jednostki – przysługuje jej w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług klientowi.

Grupa przypisuje cenę transakcyjną do każdego zobowiązania do wykonania świadczenia na podstawie proporcjonalnej indywidualnej ceny sprzedaży.

Grupa oszacowuje zmienną kwotę wynagrodzenia, do którego będzie uprawniona w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług na rzecz klienta wg wartości najbardziej prawdopodobnej i zalicza do ceny transakcyjnej część lub całość kwoty wynagrodzenia zmiennego wyłącznie w takim zakresie, w jakim istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że nie nastąpi odwrócenie znaczącej części kwoty wcześniej ujętych skumulowanych przychodów w momencie, kiedy ustanie niepewność co do wysokości wynagrodzenia zmiennego.

Grupa dokonuje tych szacunków na podstawie danych historycznych dotyczących rozliczeń z klientem oraz na podstawie zapisów kontraktowych w przypadku indeksowania ceny umowy.

Grupa ujmuje przychody w następujący sposób:

- a) przychody z tytułu sprzedaży produktów i świadczenia usług są ujmowane na podstawie stopnia zaawansowania ich realizacji wg metody opartej na nakładach poniesionych na realizację umowy.
- b) przychody ze sprzedaży towarów rozpoznawane są w określonym momencie, tj. gdy klient uzyska kontrolę nad towarem. Klient uzyskuje kontrolę nad towarem w chwili odbioru towaru lub dostarczenia towaru do miejsca przeznaczenia, zależnie od zapisów kontraktowych dotyczących warunków dostawy.

Grupa ujmuje przychody w miarę upływu czasu, ponieważ:

- a) w wyniku wykonania świadczenia przez Grupę powstaje lub zostaje ulepszony składnik aktywów, a kontrolę nad tym składnikiem aktywów – w miarę jego powstawania lub ulepszania – sprawuje klient oraz
- b) w wyniku wykonania świadczenia przez jednostkę nie powstaje składnik aktywów o alternatywnym zastosowaniu dla spółki, której przysługuje egzekwowne prawo do zapłaty za dotychczas wykonane świadczenie.

Grupa ocenia, czy umowa zawiera istotny element finansowania. Grupa nie koryguje przyrzeczonej kwoty wynagrodzenia o wpływ istotnego elementu finansowania, jeśli w momencie zawarcia umowy oczekuje, że okres od momentu przekazania przyrzeczonego dobra lub usługi klientowi do momentu zapłaty za dobro lub usługę przez klienta wyniesie nie więcej niż jeden rok.

Przychody z tytułu realizacji umów o usługę rozpoznaje się i ujmuje zgodnie z zasadami omówionymi w nocie 7.28.

Rezerwa na przewidywane straty z tytułu realizowanych umów

Na koniec każdego okresu sprawozdawczego Grupa dokonuje aktualizacji szacunków całkowitych przychodów oraz kosztów z tytułu umów o usługę rozliczanych metodą stopnia zaawansowania kontraktu. Przewidywaną stratę na kontrakcie Grupa ujmuje jako koszt zgodnie z MSR 37. Szczegóły dotyczące rozliczenia przychodów i kosztów z umów o usługę za okres sprawozdawczy zostały przedstawione w nocie 10.2 skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Rezerwa na koszty z tytułu nieterminowej realizacji umów

Grupa tworzy rezerwę na karę umowną z tytułu nieterminowej realizacji umowy, jeżeli występuje istotne prawdopodobieństwo naliczenia kary za opóźnienie w realizacji przedmiotu umowy i opóźnienie to powstało z winy Spółek Grupy, jako wykonawcy umowy. Wysokość rezerwy wynika z zapisanej w danej umowie wartości kary za dany okres opóźnienia. Szczegóły dotyczące wartości oszacowanych w ten sposób rezerw zostały zaprezentowane w nocie 10.3 niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Rezerwa na naprawy gwarancyjne

Udzielane przez Grupę gwarancje odzwierciedlają wyłącznie zapewnienie, że dostarczone produkty lub usługi będą działać zgodnie z ustaloną specyfikacją i zamierzeniem stron. W związku z powyższym Grupa nie wyodrębnia odrębnego zobowiązania do wykonania świadczenia.

Rezerwy szacuje się na podstawie określonego przez Zarząd stopnia prawdopodobieństwa wystąpienia zobowiązania w przyszłości na podstawie realizowanych umów o usługę. Utrzymywane są w danym stopniu istnienia prawdopodobieństwa wystąpienia do dnia wygaśnięcia prawa do realizacji gwarancji lub roszczeń naprawczych.

Rezerwy na naprawy gwarancyjne są tworzone w ciężar kosztu własnego kontraktu na podstawie stopnia zaawansowania kosztów bezpośrednich. Koszty związane z naliczaniem rezerw na naprawy gwarancyjne są uwzględniane w stopniu zaawansowania realizacji umowy.

Odpisy aktualizujące wartość aktywów finansowych

Na dzień zakończenia okresu sprawozdawczego Grupa wycenia odpis na oczekiwane straty kredytowe w kwocie równej 12-miesięcznym oczekiwany stratom kredytowym bądź oczekiwany stratom kredytowym w okresie życia instrumentu finansowego. Do oceny ryzyka kredytowego użyto zewnętrzne ratingi banków oraz publicznie dostępne informacje ze stron agencji ratingowych. W przypadku należności z tytułu dostaw i usług, Grupa stosuje uproszczone podejście i wycenia odpis na oczekiwane straty kredytowe w kwocie równej oczekiwany stratom kredytowym w całym okresie życia instrumentu.

Niepewność związana z rozliczeniami podatkowymi

Obowiązujące w Polsce przepisy podatkowe podlegają częstym zmianom, powodując istotne różnice w ich interpretacji i istotne wątpliwości w ich stosowaniu. Organy podatkowe posiadają instrumenty kontroli umożliwiające im weryfikację podstaw opodatkowania (w większości przypadków w okresie poprzednich 5 lat obrotowych), oraz nakładanie kar i grzywien. Od 15 lipca 2016 roku Ordynacja Podatkowa uwzględniła także postanowienia Ogólnej Klauzuli Zapobiegającej Nadużyciom (GAAR), która ma zapobiegać powstawaniu i wykorzystywaniu sztucznych struktur prawnych stworzonych w celu uniknięcia opodatkowania. Klauzulę GAAR należy stosować tak w odniesieniu do transakcji dokonanych po jej wejściu w życie, jak i do transakcji, które zostały przeprowadzone przed wejściem w życie klauzuli GAAR, ale dla których po dacie wejścia klauzuli w życie korzyści były lub są nadal osiągnięte. W konsekwencji ustalenie zobowiązań podatkowych, aktywów oraz rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego może wymagać istotnego osądu, w tym dotyczącego transakcji już zaistniałych, a kwoty prezentowane i ujawniane w sprawozdaniach finansowych mogą się zmienić w przyszłości w wyniku kontroli organów podatkowych.

Grupa ujmuje i wycenia aktywa lub zobowiązania z tytułu bieżącego i odroczonego podatku dochodowego przy zastosowaniu wymogów MSR 12 Podatek dochodowy w oparciu o zysk (stratę podatkową), podstawę opodatkowania, nierozliczone straty podatkowe, niewykorzystane ulgi podatkowe i stawki podatkowe, uwzględniając ocenę niepewności związanych z rozliczeniami podatkowymi.

Prawdopodobieństwo rozliczenia składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego z przyszłymi zyskami podatkowymi opiera się na budżetach spółek Grupy zatwierdzonych przez Zarząd Spółki. Jeżeli prognozowane wyniki finansowe wskazują, że spółki Grupy osiągną wystarczający dochód do opodatkowania, aktywa na podatek odroczony ujmowane są w pełnej wysokości.

Gdy istnieje niepewność co do tego, czy i w jakim zakresie organ podatkowy będzie akceptował poszczególne rozliczenia podatkowe transakcji, spółki Grupy ujmują te rozliczenia uwzględniając ocenę niepewności.

6. Podstawa sporządzenia sprawozdania finansowego

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy zostało sporządzone przy założeniu kontynuacji działalności gospodarczej przez spółki Grupy w okresie co najmniej 12 miesięcy po dniu bilansowym.

Najistotniejszym czynnikiem mającym wpływ na kontynuację działalności Grupy Kapitałowej RAFAKO jest sytuacja finansowa jednostki dominującej. Kluczową kwestią z perspektywy możliwości kontynuowania działalności przez Grupę jest zapewnienie odpowiedniego portfela zamówień na poziomie umożliwiającym generowanie dodatnich wyników finansowych oraz zapewnienie dostępu do finansowania, niezbędnego do realizacji pozyskanych kontraktów. Najistotniejszym czynnikiem mającym wpływ na kontynuację działalności Grupy jest tym samym sytuacja finansowa jednostki dominującej.

Na koniec grudnia 2018 roku wartość portfela zamówień Grupy wyniosła 2,8 mld złotych (w porównaniu do 3,1 mld złotych na koniec grudnia 2017 roku). W ramach realizacji zakładanej strategii od początku 2018 roku do dnia publikacji niniejszego śródrocznego skróconego skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupa pozyskała nowe kontrakty o wartości 1.289 mln złotych, z czego 777 mln złotych w segmencie energetyki, 394 mln złotych w segmencie ropy naftowej i gazu ziemnego (to jest w nowym strategicznym obszarze działalności) oraz 118 mln złotych w segmencie budownictwa. Do najważniejszych kontraktów pozyskanych w 2018 roku zaliczyć można m.in. kontrakt na budowę instalacji odsiarczania spalin II w Elektrowni Ostrołęka B o wartości 199,2 mln złotych netto (tj. 245 mln złotych brutto), z czego udział jednostki dominującej wynosi 126,2 mln złotych netto, kontrakt na modernizację instalacji odsiarczania spalin na blokach nr 3 i 4 oraz 5 i 6 w Elektrowni Bełchatów o wartości 181,6 mln złotych netto (tj. 223,4 mln złotych brutto) oraz kontrakt na budowę gazociągu DN700 Szczecin – Gdańsk, odcinek Goleniów Płoty o wartości 124,9 mln złotych netto (tj. 153,6 mln złotych brutto). Największymi jak dotąd kontraktami pozyskanymi w 2019 roku są: kontrakt na budowę Tłoczni Gazu Kędzierzyn podpisany w konsorcjum z PBG oil and gas Sp. z o.o. wartości 168,7 mln złotych netto (tj. 207,5 mln złotych brutto), z czego udział Grupy wynosi 95% oraz kontrakt na budowę siedziby Muzeum „Pamięć i Tożsamość” im. św. Jana Pawła II w Toruniu o wartości 117,7 mln złotych netto (tj. 144,7 mln złotych brutto). Grupa dokłada wszelkich starań, aby wartość kontraktów znajdujących się w portfelu zamówień, pozwalająca na zabezpieczenie przychodów niezbędnych do pokrycia kosztów działalności operacyjnej oraz wygenerowania dodatniego wyniku finansowego w perspektywie długoterminowej, w tym również po zakończeniu realizacji kontraktu na budowę bloku energetycznego 910MW w Jaworznie. Zgodnie z przyjętymi kierunkami rozwoju Grupa aktywnie uczestniczy w postępowaniach przetargowych i spodziewa się pozyskania kolejnych istotnych kontraktów.

Kluczowym czynnikiem, który może wpłynąć na możliwość pozyskania nowych kontraktów jest zapewnienie dostępu do finansowania, w tym przede wszystkim pozyskanie takich instrumentów finansowych jak: gwarancje należytego wykonania oraz gwarancje zwrotu zaliczek. W ramach tych działań, w kwietniu 2018 roku, jednostka dominująca zawarła z HSBC Bank Polska S.A. umowę o linię na gwarancje bankowe w wysokości 20,5 mln euro przeznaczone na finansowanie kontraktów realizowanych przez RAFAKO S.A. Ponadto, w czerwcu 2018 roku, jednostka dominująca podpisała z PKO BP S.A. aneks do umowy limitu kredytowego wielocelowego, na mocy którego wydłużono okres finansowania do czerwca 2019 roku oraz zostały ustalone limity dla udzielanych Spółce produktów kredytowych, w tym: 70 mln złotych dla kredytu w rachunku bieżącym, do 80 mln złotych dla kredytu odnawialnego oraz do 150 mln złotych dla gwarancji bankowych, jednak łączne wykorzystanie wszystkich instrumentów nie może być wyższe niż 200 mln złotych. Od początku bieżącego roku do dnia publikacji niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego jednostka dominująca pozyskała nowe bankowe limity gwarancyjne w wysokości 81,5 mln złotych (w lutym zawarła z mBank S.A. umowę o udzielenie gwarancji w wysokości 41,5 mln złotych oraz w kwietniu zawarła z Alior Bank S.A. umowę o limit na gwarancje o wartości 40 mln złotych). Obecny poziom udostępnionych RAFAKO S.A. linii kredytowych i gwarancyjnych jest na bieżąco wykorzystywany, a jednostka dominująca w związku z planami rozbudowy portfela zamówień, ubiega się o dodatkowe limity gwarancyjne.

Struktura aktualnego portfela zamówień Grupy charakteryzuje się zapotrzebowaniem na kapitał obrotowy, w tym pochodzący ze środków własnych. Uwolnienie zaangażowanych środków będzie następowało stopniowo wraz z postępowaniem prac na kontraktach i osiągnięciem kolejnych kamieni milowych, tj. po wykonaniu określonego zakresu prac, zgodnie z obowiązującymi zapisami i harmonogramami rzeczowo-finansowymi. Środki te w dalszej kolejności, będą mogły zostać wykorzystane jako dodatkowe zabezpieczenie zapotrzebowania na kapitał obrotowy na nowo pozyskanych projektach. Na podstawie przeprowadzonych przez Grupę analiz stwierdzono, że sytuacja płynnościowa jest stabilna, a zatem skonsolidowane sprawozdanie finansowe sporządzono przy założeniu kontynuowania działalności.

6.1. Oświadczenie o zgodności

Niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało sporządzone zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej („MSSF”) zatwierdzonymi przez UE („MSSF UE”). Na dzień zatwierdzenia niniejszego sprawozdania do publikacji, biorąc pod uwagę toczący się w UE proces wprowadzania standardów MSSF oraz prowadzoną przez Grupę działalność, w zakresie stosowanych przez Grupę zasad rachunkowości, MSSF różnią się od MSSF UE.

MSSF UE obejmują standardy i interpretacje zaakceptowane przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości („RMSR”) oraz Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej („KIMSF”).

Grupa zastosowała MSSF według stanu obowiązującego dla sprawozdań finansowych za rok rozpoczynający się 1 stycznia 2018 roku.

6.2. Waluta funkcjonalna i waluta sprawozdań finansowych

Niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe jest przedstawione w złotych polskich („PLN”), a wszystkie wartości, o ile nie wskazano inaczej, podane są w tysiącach złotych.

Walutami funkcjonalnymi jednostki dominującej oraz jednostek zależnych, za wyjątkiem RAFAKO Engineering Solution doo. oraz RAFAKO Hungary Kft., jest złoty polski. Walutą funkcjonalną RAFAKO Engineering Solution doo. jest dinar serbski, natomiast spółki RAFAKO Hungary Kft. forint węgierski. Pozycje sprawozdania finansowego spółek zagranicznych są przeliczane przy użyciu odpowiednich kursów wymiany na walutę prezentacji Grupy Kapitałowej RAFAKO.

Grupa stosuje metodę konsolidacji bezpośredniej i wybrała sposób rozliczania zysków lub strat z przeliczenia, który jest zgodny z tą metodą.

7. Istotne zasady rachunkowości

7.1. Zasady konsolidacji

Niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe obejmuje sprawozdanie finansowe RAFAKO S.A. oraz sprawozdania finansowe jednostek przez nią kontrolowanych (zależnych) sporządzone każdorazowo za rok zakończony dnia 31 grudnia 2018 roku.

Sprawozdania finansowe jednostek zależnych po uwzględnieniu korekt doprowadzających do zgodności z MSSF sporządzane są za ten sam okres sprawozdawczy co sprawozdanie jednostki dominującej, przy wykorzystaniu spójnych zasad rachunkowości, w oparciu o jednolite zasady rachunkowości zastosowane dla transakcji i zdarzeń gospodarczych o podobnym charakterze. W celu eliminacji jakichkolwiek rozbieżności w stosowanych zasadach rachunkowości wprowadza się korekty.

Wszystkie znaczące salda i transakcje pomiędzy spółkami Grupy, w tym niezrealizowane zyski wynikające z transakcji w ramach Grupy, zostały w całości wyeliminowane. Niezrealizowane straty są eliminowane chyba, że dowodzą wystąpienia utraty wartości.

Jednostki zależne podlegają konsolidacji w okresie od dnia objęcia nad nimi kontroli przez Grupę, a przestają być konsolidowane od dnia ustania kontroli. Sprawowanie kontroli przez jednostkę dominującą ma miejsce, wtedy gdy:

- posiada władzę nad danym podmiotem,
- podlega ekspozycji na zmienne zwroty lub posiada prawa do zmiennych zwrotów z tytułu swojego zaangażowania w danej jednostce,
- ma możliwość wykorzystania władzy w celu kształtowania poziomu generowanych zwrotów.

Jednostka dominująca weryfikuje fakt sprawowania kontroli nad innymi jednostkami, jeżeli wystąpiła sytuacja wskazująca na zmianę jednego lub kilku z wyżej wymienionych warunków sprawowania kontroli.

W sytuacji, gdy spółka posiada mniej niż większość praw głosów w danej jednostce, ale posiadane prawa głosu są wystarczające do jednostronnego kierowania istotnymi działaniami tej jednostki, oznacza to, że sprawuje nad nią władzę. W momencie obecnym czy prawa głosu w danej jednostce są wystarczające dla zapewnienia władzy, Grupa analizuje wszystkie istotne okoliczności, w tym:

- wielkość posiadanego pakietu praw głosu w porównaniu do rozmiaru udziałów i stopnia rozproszenia praw głosu posiadanych przez innych udziałowców;
- potencjalne prawa głosu posiadane przez Spółkę, innych udziałowców lub inne strony;
- prawa wynikające z innych ustaleń umownych; a także
- dodatkowe okoliczności, które mogą dowodzić, że jednostka dominująca posiada lub nie posiada możliwości kierowania istotnymi działaniami w momentach podejmowania decyzji, w tym schematy głosowania zaobserwowane na poprzednich zgromadzeniach udziałowców.

Zmiany w udziale własnościowym jednostki dominującej, które nie skutkują utratą kontroli nad jednostką zależną są ujmowane jako transakcje kapitałowe. W takich przypadkach w celu odzwierciedlenia zmian we względnych udziałach w jednostce zależnej Grupa dokonuje korekty wartości bilansowej udziałów kontrolujących oraz udziałów niekontrolujących. Wszelkie różnice pomiędzy kwotą korekty udziałów niekontrolujących a wartością godziwą kwoty zapłaconej lub otrzymanej odnoszone są na kapitał własny i przypisywane do właścicieli jednostki dominującej.

7.2. Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych oraz wspólnych przedsięwzięciach

Jednostki stowarzyszone są to jednostki, na które jednostka dominująca bezpośrednio lub poprzez spółki zależne wywiera znaczący wpływ i które nie są ani jej jednostkami zależnymi, ani wspólnymi przedsięwzięciami.

Wspólne przedsięwzięcia to ustalenia umowne, na mocy których dwie lub więcej stron podejmuje działalność gospodarczą podlegającą spółkontroli.

Rok obrotowy jednostek stowarzyszonych, wspólnych przedsięwzięć i jednostki dominującej jest jednakowy. Spółki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia stosują zasady rachunkowości zawarte w Ustawie. Przed obliczeniem udziału w aktywach netto jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć dokonuje się odpowiednich korekt w celu doprowadzenia danych finansowych tych jednostek do zgodności z MSSF stosowanymi przez Grupę.

W okresach sprawozdawczych objętych niniejszym skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym jednostki wchodzące w skład Grupy nie prowadziły wspólnych przedsięwzięć z innymi jednostkami gospodarczymi.

7.3. Udziały we wspólnych działaniach

Wspólne działania to rodzaj wspólnego ustalenia umownego, w którym strony sprawujące spółkontrolę mają prawa do aktywów netto oraz obowiązki wynikające z zobowiązań tego ustalenia. Współkontrola to określony w umowie podział kontroli nad działalnością gospodarczą, który ma miejsce gdy strategiczne decyzje finansowe i operacyjne związane z tą działalnością wymagają wspólnej zgody stron posiadających spółkontrolę.

Jeśli jednostka będąca częścią Grupy prowadzi działalność w ramach wspólnych działań, to Grupa jako strona tego działania ujmuje w związku z posiadaniem w nim udziału następujące pozycje:

- Aktywa, w tym swój udział w aktywach stanowiących współwłasność;
- Zobowiązania, w tym swój udział we wspólnie podjętych zobowiązaniach;
- Przychody ze sprzedaży swojego udziału w produktach wytwarzanych przez wspólne działanie;
- Swój udział w przychodach ze sprzedaży produktów wspólnego działania;
- Poniesione koszty, w tym swój udział w kosztach ponoszonych wspólnie.

Grupa rozlicza aktywa, zobowiązania, przychody i koszty związane ze swoimi udziałami we wspólnych działaniach zgodnie z odpowiednimi MSSF dotyczącymi poszczególnych składników aktywów, zobowiązań, przychodów i kosztów.

Jeżeli jednostka należąca do Grupy zawiera transakcje ze wspólnym działaniem, którego stroną jest inna jednostka nie należąca do grupy, uznaje się, że Grupa zawarła transakcję z innymi stronami wspólnego działania, a zyski i straty jakie wynikają z tej transakcji ujmuje się w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy tylko w zakresie dotyczącym udziału drugiej strony we wspólnym działaniu.

W przypadku gdy jednostka należąca do Grupy zawiera transakcję ze wspólnym działaniem, w którym inna jednostka należąca do Grupy jest stroną, Grupa nie ujmuje swojego udziału w zyskach i stratach do momentu odsprzedaży tych aktywów stronie trzeciej.

7.4. Wycena do wartości godziwej

Wartość godziwa jest rozumiana jako cena, która byłaby otrzymana ze sprzedaży składnika aktywów, bądź zapłacona w celu przeniesienia zobowiązania w transakcji przeprowadzonej na zwykłych warunkach zbycia składnika aktywów między uczestnikami rynku na dzień wyceny w aktualnych warunkach rynkowych. Wycena wartości godziwej opiera się na założeniu, że transakcja sprzedaży składnika aktywów lub przeniesienia zobowiązania odbywa się albo:

- na głównym rynku dla danego składnika aktywów bądź zobowiązania,
- w przypadku braku głównego rynku, na najkorzystniejszym rynku dla danego składnika aktywów lub zobowiązania.

Zarówno główny jak i najbardziej korzystny rynek muszą być dostępne dla Grupy.

Wartość godziwa składnika aktywów lub zobowiązania jest mierzona przy założeniu, że uczestnicy rynku przy ustalaniu ceny składnika aktywów lub zobowiązania działają w swoim najlepszym interesie gospodarczym.

Wycena wartości godziwej składnika aktywów niefinansowych uwzględnia zdolność uczestnika rynku do wytworzenia korzyści ekonomicznych poprzez jak największe i najlepsze wykorzystanie składnika aktywów lub jego zbycie innemu uczestnikowi rynku, który zapewniłby jak największe i jak najlepsze wykorzystanie tego składnika aktywów.

Grupa stosuje techniki wyceny, które są odpowiednie do okoliczności i w przypadku których są dostępne dostateczne dane do wyceny wartości godziwej, przy maksymalnym wykorzystaniu odpowiednich obserwowalnych danych wejściowych i minimalnym wykorzystaniu nieobserwowalnych danych wejściowych.

Wszystkie aktywa oraz zobowiązania, które są wyceniane do wartości godziwej lub ich wartość godziwa jest ujawniana w sprawozdaniu finansowym są klasyfikowane w hierarchii wartości godziwej w sposób opisany poniżej na podstawie najniższego poziomu danych wejściowych który jest istotny dla wyceny do wartości godziwej traktowanej jako całość:

- Poziom 1 – Notowane (nieskorygowane) ceny rynkowe na aktywnym rynku dla identycznych aktywów lub zobowiązań,
- Poziom 2 – Techniki wyceny dla których najniższy poziom danych wejściowych, który jest istotny dla wyceny do wartości godziwej jako całości jest bezpośrednio bądź pośrednio obserwowalny,
- Poziom 3 – Techniki wyceny dla których najniższy poziom danych wejściowych, który jest istotny dla wyceny do wartości godziwej jako całości jest nieobserwowalny.

Na każdą datę bilansową, w przypadku aktywów i zobowiązań występujących na poszczególne daty bilansowe w sprawozdaniu finansowym Grupa ocenia, czy miały miejsce transfery między poziomami hierarchii poprzez ponowną ocenę klasyfikacji do poszczególnych poziomów, kierując się istotnością danych wejściowych z najniższego poziomu, który jest istotny dla wyceny do wartości godziwej traktowanej jako całość.

Podsumowanie istotnych zasad rachunkowości dotyczących wyceny do wartości godziwej.

Zarząd jednostki dominującej określa zasady i procedury dotyczące zarówno systematycznego wyceniania do wartości godziwej np. nieruchomości inwestycyjnych oraz nienotowanych aktywów finansowych, jak i wycen jednorazowych np. w przypadku aktywów przeznaczonych do sprzedaży w działalności zaniechanej.

Na potrzeby ujawnienia wyników wyceny do wartości godziwej Grupa ustaliła klasy aktywów i zobowiązań na podstawie rodzaju, cech i ryzyka związanego z poszczególnymi składnikami aktywów i zobowiązań oraz poziom w hierarchii wartości godziwej, jak opisano powyżej.

7.5. Połączenia z jednostkami gospodarczymi pod wspólną kontrolą

Połączenia z jednostkami znajdującymi się pod wspólną kontrolą, przy założeniu istnienia treści ekonomicznej transakcji, ujmowane są w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym metodą przejścia zgodnie z MSSF 3.

7.6. Przeliczanie pozycji wyrażonych w walucie obcej

Walutą pomiaru i walutą sprawozdawczą niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego jest złoty polski.

Transakcje wyrażone w walutach innych niż polski złoty są przeliczane na złote polskie przy zastosowaniu kursu obowiązującego w dniu zawarcia transakcji.

Na dzień bilansowy aktywa i zobowiązania pieniężne wyrażone w walutach innych niż polski złoty są przeliczane na złote polskie przy zastosowaniu odpowiednio obowiązującego na koniec okresu sprawozdawczego średniego kursu ustalonego dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski. Powstałe z przeliczenia różnice kursowe ujmowane są odpowiednio w pozycji przychodów (kosztów) finansowych, zrealizowane oraz naliczone różnice kursowe od należności z tytułu dostaw i usług w przychodach ze sprzedaży, zrealizowane oraz naliczone różnice kursowe od zobowiązań z tytułu dostaw i usług w koszcie wytworzenia lub w przypadkach określonych zasadami (polityką) rachunkowości, kapitalizowane w wartości aktywów. Aktywa i zobowiązania niepieniężne ujmowane według kosztu historycznego wyrażonego w walucie obcej są wykazywane po kursie historycznym z dnia transakcji. Aktywa i zobowiązania niepieniężne ujmowane według wartości godziwej wyrażonej w walucie obcej są przeliczane po kursie z dnia dokonania wyceny do wartości godziwej. Zyski lub straty wynikające z przeliczenia aktywów i zobowiązań niepieniężnych ujmowanych w wartości godziwej są ujmowane zgodnie z ujęciem zysku lub straty z tytułu zmiany wartości godziwej (czyli odpowiednio w innych całkowitych dochodach lub w zysku lub stracie w zależności od tego gdzie ujmowana jest zmiana wartości godziwej).

Kursy walutowe przyjęte dla potrzeb wyceny bilansowej:

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017
USD	3,7597	3,4813
EUR	4,3000	4,1709
GBP	4,7895	4,7001
CHF	3,8166	3,5672
SEK	0,4201	0,4243
TRY	0,7108	0,9235

Walutą funkcjonalną zagranicznych jednostek zależnych jest RSD (dinar serbski) oraz HUF (forint węgierski). Na koniec okresu sprawozdawczego aktywa i zobowiązania tych zagranicznych jednostek zależnych są przeliczane na walutę prezentacji Grupy po kursie obowiązującym na koniec okresu sprawozdawczego, a ich sprawozdania z całkowitych dochodów są przeliczane po średnim ważonym kursie wymiany za dany okres obrotowy. Różnice kursowe powstałe w wyniku takiego przeliczenia są ujmowane w innych całkowitych dochodach i akumulowane w oddzielnej pozycji kapitału własnego. W momencie zbycia podmiotu zagranicznego, zakumulowane odroczone różnice kursowe ujęte w kapitale własnym, dotyczące danego podmiotu zagranicznego, są ujmowane w zysku lub stracie.

Średnie ważne kursy wymiany za poszczególne okresy obrotowe kształtowały się następująco:

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017
RSD	0,0360	0,0350
HUF	0,0134	0,0137

7.7. Rzeczowe aktywa trwałe

Rzeczowe aktywa trwałe wykazywane są według ceny nabycia/kosztu wytworzenia pomniejszonych o umorzenie oraz wszelkie odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Wartość początkowa środków trwałych obejmuje ich cenę nabycia powiększoną o wszystkie koszty bezpośrednio związane z zakupem i przystosowaniem składnika majątku do stanu zdatnego do używania. W skład kosztu wchodzi również koszt wymiany części składowych maszyn i urządzeń w momencie poniesienia, jeśli spełnione są kryteria rozpoznania. Koszty poniesione po dacie oddania środka trwałego do używania, takie jak koszty konserwacji i napraw, obciążają rachunek zysków i strat w momencie ich poniesienia.

Na dzień nabycia składnika rzeczowych aktywów trwałych są identyfikowane i wyodrębniane wszystkie istotne elementy wchodzące w skład danego składnika aktywów, mające różny okres ekonomicznej użyteczności (komponenty). Częścią składową są również koszty generalnych remontów.

Podstawę naliczania odpisów amortyzacyjnych stanowi cena nabycia lub koszt wytworzenia środka trwałego pomniejszone o jego wartość rezydualną. Rozpoczęcie amortyzacji następuje, gdy składnik jest dostępny do użytkowania. Amortyzacja środków trwałych następuje na podstawie planu amortyzacji określającego przewidywany okres użytkowania środka trwałego. Zastosowana metoda amortyzacji odzwierciedla tryb konsumowania przez jednostkę gospodarczą korzyści ekonomicznych ze składnika aktywów.

Amortyzacja jest naliczana metodą liniową przez szacowany okres użytkowania danego składnika aktywów, wynoszący:

Typ	Stawka amortyzacyjna	Okres
Grunty (prawa wieczystego użytkowania)	–	–
Budynki i budowle	od 1,54 % do 50,00 %	od 2 do 65 lat
Maszyny i urządzenia techniczne	od 3,33 % do 50,00%	od 2 do 30 lat
Urządzenia biurowe	od 10,00 % do 50,00%	od 2 do 10 lat
Środki transportu	od 6,67 % do 50,00 %	od 2 do 15 lat
Komputery	od 14,29 % do 50,00 %	od 2 do 7 lat

Do rzeczowych aktywów trwałych Grupa zalicza prawo wieczystego użytkowania gruntów. Ze względu na brak przesłanek wskazujących na cofnięcie lub brak możliwości odnowienia prawa wieczystego użytkowania działek gruntów położonych głównie na terenie zakładów produkcyjnych jednostek, podjęto decyzję o zakwalifikowaniu ww. prawa jako składnika rzeczowych aktywów trwałych niepodlegających amortyzacji tak jak w przypadku gruntów.

Dana pozycja rzeczowych aktywów trwałych jest usuwana ze sprawozdania z sytuacji finansowej po dokonaniu jej zbycia lub w przypadku, gdy nie są spodziewane żadne ekonomiczne korzyści wynikające z dalszego użytkowania takiego składnika aktywów. Wszelkie zyski lub straty wynikające z usunięcia danego składnika aktywów ze sprawozdania z sytuacji finansowej (obliczone jako różnica pomiędzy ewentualnymi wpływami ze sprzedaży netto a wartością bilansową danej pozycji) są ujmowane w wyniku okresu, w którym dokonano takiego usunięcia.

Rzeczowe aktywa trwałe w toku budowy są wykazywane według cen nabycia lub kosztu wytworzenia, pomniejszonych o ewentualne odpisy z tytułu utraty wartości. Rzeczowe aktywa trwałe w toku budowy nie podlegają amortyzacji do czasu zakończenia budowy i przekazania środka trwałego do używania.

Na koniec każdego roku obrotowego Grupa przeprowadza weryfikację środków trwałych pod kątem utraty wartości, przyjętego okresu ekonomicznej użyteczności oraz zastosowanej metody amortyzacji i, w razie konieczności, dokonuje stosownych korekt księgowych, mających wpływ na okres bieżący lub lata przyszłe. Jeżeli Grupa dokonuje remontu środka trwałego, który spełnia kryteria jego ujmowania w wartości aktywów, wówczas koszt remontu jest ujmowany jako składnik rzeczowych aktywów trwałych.

7.8. Wartości niematerialne

Wartości niematerialne nabyte w oddzielnej transakcji lub wytworzone (jeżeli spełniają kryteria rozpoznania dla kosztów prac rozwojowych) wycenia się przy początkowym ujęciu odpowiednio w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia. Cena nabycia aktywów niematerialnych nabytych w transakcji połączenia jednostek jest równa ich wartości godziwej na dzień połączenia. Po ujęciu początkowym, wartości niematerialne są wykazywane w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia pomniejszonym o umorzenie i odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Nakłady poniesione na wartości niematerialne wytworzone we własnym zakresie, z wyjątkiem aktywowanych nakładów poniesionych na prace rozwojowe, nie są aktywowane i są ujmowane w kosztach okresu, w którym zostały poniesione.

Grupa ustala, czy okres użytkowania wartości niematerialnych jest określony czy nieokreślony. Wartości niematerialne o określonym okresie użytkowania są amortyzowane przez okres użytkowania oraz poddawane testom na utratę wartości każdorazowo, gdy istnieją przesłanki wskazujące na utratę ich wartości. Okres i metoda amortyzacji wartości niematerialnych o określonym okresie użytkowania są weryfikowane przynajmniej na koniec każdego roku obrotowego. Zmiany w oczekiwanym okresie użytkowania lub oczekiwanym sposobie konsumowania korzyści ekonomicznych pochodzących z danego składnika aktywów są ujmowane poprzez zmianę odpowiednio okresu lub metody amortyzacji, i traktowane jak zmiany wartości szacunkowych. Odpis amortyzacyjny składników wartości niematerialnych o określonym okresie użytkowania ujmuje się w rachunku zysków i strat w ciężar tej kategorii, która odpowiada funkcji danego składnika wartości niematerialnych.

Z wyjątkiem prac rozwojowych, wartości niematerialne wytworzone przez jednostkę we własnym zakresie nie są ujmowane w aktywach, a nakłady poniesione na ich wytworzenie są ujmowane w ciężar rachunku zysków i strat za ten rok, w którym zostały poniesione.

Wartości niematerialne o nieokreślonym okresie użytkowania oraz te, które nie są użytkowane są corocznie poddawane są testowi na utratę wartości, w odniesieniu do poszczególnych aktywów lub na poziomie ośrodka wypracowującego środki pieniężne. W przypadku pozostałych wartości niematerialnych ocenia się co roku, czy wystąpiły przesłanki, które mogą świadczyć o utracie ich wartości. Okresy użytkowania są także poddawane corocznej weryfikacji, a w razie potrzeby, korygowane z efektem od początku roku obrotowego.

Do wartości niematerialnych o określonym okresie użytkowania stosuje się metodę liniową amortyzacji.

Okres amortyzacji wartości niematerialnych wynosi od 2 do 10 lat.

Zyski lub straty wynikające z usunięcia wartości niematerialnych ze sprawozdania z sytuacji finansowej są wyceniane według różnicy pomiędzy wpływami ze sprzedaży netto a wartością bilansową danego składnika aktywów i są ujmowane w rachunku zysków i strat w momencie jego wyksięgowania.

Koszty prac badawczych i rozwojowych

Koszty prac badawczych są odpisywane do rachunku zysków i strat w momencie poniesienia. Nakłady poniesione na prace rozwojowe wykonane w ramach danego przedsięwzięcia są przenoszone na kolejny okres, jeżeli można uznać, że zostaną one w przyszłości odzyskane. Po początkowym ujęciu nakładów na prace rozwojowe, stosuje się model kosztu historycznego wymagający, aby składniki aktywów były ujmowane według cen nabycia/kosztów wytworzenia pomniejszonych o skumulowaną amortyzację i skumulowane odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Wszelkie nakłady przeniesione na kolejny okres są amortyzowane przez przewidywany okres uzyskiwania przychodów ze sprzedaży z danego przedsięwzięcia.

Koszty prac rozwojowych są poddawane ocenie pod kątem ewentualnej utraty wartości corocznie – jeśli składnik aktywów nie został jeszcze oddany do użytkowania, lub częściej – gdy w ciągu okresu sprawozdawczego pojawi się przesłanka utraty wartości wskazująca na to, że ich wartość bilansowa może nie być możliwa do odzyskania.

Podsumowanie zasad stosowanych w odniesieniu do wartości niematerialnych Grupy przedstawia się następująco:

	Patenty i licencje	Oprogramowanie komputerowe
Okresy użytkowania	Dla patentów i licencji użytkowanych na podstawie umowy zawartej na czas określony, przyjmuje się ten okres uwzględniając dodatkowy okres, na który użytkowanie może być przedłużone.	2 – 5 lat
Wykorzystana metoda	Amortyzowane przez okres umowy (5-10 lat) - metodą liniową	Amortyzowane metodą liniową.
Wewnętrznie wytworzone lub nabyte	Nabyte	Nabyte
Weryfikacja pod kątem utraty wartości / badanie wartości odzyskiwalnej	Coroczna ocena czy wystąpiły przesłanki świadczące o wystąpieniu utraty wartości.	Coroczna ocena czy wystąpiły przesłanki świadczące o wystąpieniu utraty wartości.

Zyski lub straty wynikające z usunięcia aktywów niematerialnych z bilansu są kalkulowane jako różnica pomiędzy wpływami ze sprzedaży netto a wartością bilansową danego składnika aktywów i są ujmowane w zysku lub stracie w momencie ich usunięcia z bilansu.

7.9. Wartość firmy

Wartość firmy z tytułu przejęcia jednostki jest początkowo ujmowana według ceny nabycia stanowiącej kwotę nadwyżki

- sumy:
  - (i) przekazanej zapłaty,
  - (ii) kwoty wszelkich niekontrolujących udziałów w jednostce przejmowanej oraz
  - (iii) w przypadku połączenia jednostek realizowanego etapami wartości godziwej na dzień przejęcia udziału w kapitale jednostki przejmowanej, należącego poprzednio do jednostki przejmującej;
- nad wartością godziwą netto ustaloną na dzień przejęcia wartości możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań.

Po początkowym ujęciu, wartość firmy jest wykazywana według ceny nabycia pomniejszonej o wszelkie skumulowane odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Test na utratę wartości przeprowadza się raz na rok lub częściej, jeśli wystąpią ku temu przesłanki. Wartość firmy nie podlega amortyzacji.

Na dzień przejęcia nabyta wartość firmy jest alokowana do każdego z ośrodków wypracowujących środki pieniężne, które mogą skorzystać z synergii połączenia. Każdy ośrodek, lub zespół ośrodków, do którego została przypisana wartość firmy:

- odpowiada najniższemu poziomowi w spółce, na którym wartość firmy jest monitorowana na wewnętrzne potrzeby zarządcze oraz
- jest nie większy niż jeden segment operacyjny określony zgodnie z MSSF 8 Segmenty operacyjne.

Odpis z tytułu utraty wartości ustalany jest poprzez oszacowanie odzyskiwalnej wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego została alokowana dana wartość firmy. W przypadku, gdy odzyskiwalna wartość ośrodka wypracowującego środki pieniężne jest niższa niż wartość bilansowa, ujęty zostaje odpis z tytułu utraty wartości. W przypadku, gdy wartość firmy stanowi część ośrodka wypracowującego środki pieniężne i dokonana zostanie sprzedaż części działalności w ramach tego ośrodka, przy ustalaniu zysków lub strat ze sprzedaży takiej działalności wartość firmy związana ze sprzedaną działalnością zostaje włączona do jej wartości bilansowej. W takich okolicznościach sprzedana wartość firmy jest ustalana na podstawie względnej wartości sprzedanej działalności i wartości zachowanej części ośrodka wypracowującego środki pieniężne.

7.10. Nieruchomości inwestycyjne

Początkowe ujęcie nieruchomości inwestycyjnych następuje według ceny nabycia z uwzględnieniem kosztów transakcji. Wartość bilansowa nieruchomości inwestycyjnych obejmuje koszt wymiany części składowej nieruchomości inwestycyjnej w chwili jego poniesienia, o ile spełnione są kryteria ujmowania, i nie obejmuje kosztów bieżącego utrzymania tych nieruchomości.

Po początkowym ujęciu, nieruchomości inwestycyjne są wykazywane według wartości godziwej. Zyski lub straty wynikające ze zmian wartości godziwej nieruchomości inwestycyjnych są ujmowane w zysku lub stracie w tym okresie, w którym powstały.

Nieruchomości inwestycyjne są usuwane z bilansu w przypadku ich zbycia lub w przypadku stałego wycofania danej nieruchomości inwestycyjnej z użytkowania, gdy nie są spodziewane żadne przyszłe korzyści z jej sprzedaży. Wszelkie zyski lub straty wynikające z usunięcia nieruchomości inwestycyjnej z bilansu są ujmowane w zysku lub stracie w tym okresie, w którym dokonano takiego usunięcia.

Przeniesienia aktywów do nieruchomości inwestycyjnych dokonuje się tylko wówczas, gdy następuje zmiana sposobu ich użytkowania potwierdzona przez zakończenie użytkowania składnika aktywów przez właściciela lub zawarcie umowy leasingu operacyjnego. Jeżeli składnik aktywów wykorzystywany przez właściciela - Spółkę staje się nieruchomością inwestycyjną, Grupa stosuje zasady opisane w części Rzeczowe aktywa trwałe aż do dnia zmiany sposobu użytkowania tej nieruchomości. W przypadku przeniesienia aktywów z zapasów do nieruchomości inwestycyjnych, różnicę między wartością godziwą nieruchomości ustaloną na ten dzień przeniesienia a jej poprzednią wartością bilansową ujmuje się w zysku lub stracie.

W przypadku przeniesienia nieruchomości inwestycyjnej do aktywów wykorzystywanych przez właściciela lub do zapasów, domniemany koszt takiego składnika aktywów, który zostanie przyjęty dla celów jego ujęcia w innej kategorii jest równy wartości godziwej nieruchomości ustalonej na dzień zmiany jej sposobu użytkowania.

7.11. Leasing

Umowy leasingu finansowego, które przenoszą na Grupę zasadniczo całe ryzyko i korzyści wynikające z posiadania przedmiotu leasingu, są ujmowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej na dzień rozpoczęcia leasingu według niższej z następujących dwóch wartości: wartości godziwej środka trwałego stanowiącego przedmiot leasingu lub wartości bieżącej minimalnych opłat leasingowych. Opłaty leasingowe są rozdzielane pomiędzy koszty finansowe i zmniejszenie salda zobowiązania z tytułu leasingu, w sposób umożliwiający uzyskanie stałej stopy odsetek od pozostałego do spłaty zobowiązania. Koszty finansowe są ujmowane w zysku lub stracie, chyba że spełnione są wymogi kapitalizacji.

Środki trwałe użytkowane na mocy umów leasingu finansowego są amortyzowane przez krótszy z dwóch okresów: szacowany okres użytkowania środka trwałego lub okres leasingu.

Umowy leasingowe, zgodnie z którymi leasingodawca zachowuje zasadniczo całe ryzyko i wszystkie pożytki wynikające z posiadania przedmiotu leasingu, zaliczane są do umów leasingu operacyjnego. Opłaty leasingowe z tytułu leasingu operacyjnego ujmowane są jako koszty operacyjne w zysku lub stracie metodą liniową przez okres trwania leasingu.

Warunkowe opłaty leasingowe są ujmowane jako koszt w okresie, w którym stają się należne.

7.12. Utrata wartości niefinansowych aktywów trwałych

Na każdy dzień bilansowy Grupa ocenia, czy istnieją jakiegokolwiek przesłanki wskazujące na to, że mogła nastąpić utrata wartości któregoś ze składników niefinansowych aktywów trwałych. W razie stwierdzenia, że przesłanki takie zachodzą, lub w razie konieczności przeprowadzenia corocznego testu sprawdzającego, czy nastąpiła utrata wartości, Grupa dokonuje oszacowania wartości odzyskiwalnej danego składnika aktywów lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego dany składnik aktywów należy.

Wartość odzyskiwalna składnika aktywów lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne odpowiada wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży tego składnika aktywów lub odpowiednio ośrodka wypracowującego środki pieniężne, lub jego wartości użytkowej, zależnie od tego, która z nich jest wyższa. Wartość odzyskiwalną ustala się dla poszczególnych aktywów, chyba że dany składnik aktywów nie generuje samodzielnie wpływów pieniężnych, które w większości są niezależne od tych, które są generowane przez inne aktywa lub grupy aktywów. Jeśli wartość bilansowa składnika aktywów jest wyższa niż jego wartość odzyskiwalna, ma miejsce utrata wartości i dokonuje się wówczas odpisu do ustalonej wartości odzyskiwalnej. Przy szacowaniu wartości użytkowej prognozowane przepływy pieniężne są dyskontowane do ich wartości bieżącej przy zastosowaniu stopy dyskontowej przed uwzględnieniem skutków opodatkowania, która odzwierciedla bieżące rynkowe oszacowanie wartości pieniądza w czasie oraz ryzyko typowe dla danego składnika aktywów. Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości składników majątkowych używanych w działalności kontynuowanej ujmują się w tych kategoriach kosztów, które odpowiadają funkcji składnika aktywów, w przypadku którego stwierdzono utratę wartości.

Na każdy dzień bilansowy Grupa ocenia, czy występują przesłanki wskazujące na to, że odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, który był ujęty w okresach poprzednich w odniesieniu do danego składnika aktywów jest zbędny, lub czy powinien zostać zmniejszony. Jeżeli takie przesłanki występują, Grupa szacuje wartość odzyskiwalną tego składnika aktywów. Poprzednio ujęty odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości ulega odwróceniu wtedy i tylko wtedy, gdy od czasu ujęcia ostatniego odpisu aktualizującego nastąpiła zmiana wartości szacunkowych stosowanych do ustalenia wartości odzyskiwalnej danego składnika aktywów. W takim przypadku, podwyższa się wartość bilansową składnika aktywów do wysokości jego wartości odzyskiwalnej. Podwyższona kwota nie może przekroczyć wartości bilansowej składnika aktywów, jaka zostałaby ustalona (po odjęciu umorzenia), gdyby w ubiegłych latach w ogóle nie ujęto odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości w odniesieniu do tego składnika aktywów. Odwrócenie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości składnika aktywów ujmuje się niezwłocznie jako przychód w zysku lub stracie. Po odwróceniu odpisu aktualizującego, w kolejnych okresach odpis amortyzacyjny dotyczący danego składnika jest korygowany w sposób, który pozwala w ciągu pozostałego okresu użytkowania tego składnika aktywów dokonywać systematycznego odpisania jego zweryfikowanej wartości bilansowej pomniejszonej o wartość końcową.

W odniesieniu do wartości firmy corocznie przeprowadzany jest test na utratę wartości. Przeprowadzany na dzień 31 grudnia 2018 roku test nie wykazał utraty wartości firmy wykazanej w sprawozdaniu

7.13. Koszty finansowania zewnętrznego

Koszty finansowania zewnętrznego, które można przyporządkować nabyciu, budowie lub wytworzeniu dostosowywanego składnika aktywów, są częścią ceny nabycia lub kosztu wytworzenia tego składnika aktywów. Pozostałe koszty finansowania zewnętrznego są ujmowane jako koszt finansowy okresu.

7.14. Instrumenty finansowe

Instrumentem finansowym jest każda umowa, która skutkuje powstaniem składnika aktywów finansowych u jednej ze stron i jednocześnie zobowiązania finansowego lub instrumentu kapitałowego u drugiej ze stron.

Składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe jest wykazywane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, gdy Grupa staje się stroną umowy tego instrumentu. Standaryzowane transakcje kupna i sprzedaży aktywów i zobowiązań finansowych ujmują się na dzień zawarcia transakcji.

Składnik aktywów finansowych wyłącza się ze sprawozdania z sytuacji finansowej w przypadku, gdy wygasają umowne prawa do przepływów pieniężnych ze składnika aktywów finansowych lub gdy składnik aktywów finansowych oraz zasadniczo całe ryzyko i korzyści z nim związane zostają przeniesione na inny podmiot.

Grupa wyłącza ze sprawozdania z sytuacji finansowej zobowiązanie finansowe wtedy, gdy zobowiązanie przestało istnieć, to znaczy, kiedy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł.

7.15. Aktywa finansowe (zasady obowiązujące do 31 grudnia 2017 roku)

Na dzień nabycia Grupa wycenia aktywa finansowe w wartości godziwej, czyli najczęściej według wartości godziwej uiszczonej zapłaty. Koszty transakcji Grupa włącza do wartości początkowej wyceny wszystkich aktywów finansowych, poza kategorią aktywów wycenianych w wartości godziwej poprzez wynik.

Dla celów wyceny po początkowym ujęciu, aktywa finansowe inne niż instrumenty pochodne zabezpieczające, Grupa klasyfikuje z podziałem na:

- pożyczki i należności,
- aktywa finansowe wyceniane według wartości godziwej przez wynik finansowy,
- inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności oraz
- aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.

Kategorie te określają zasady wyceny na dzień bilansowy oraz ujęcie zysków lub strat z wyceny w wyniku finansowym lub w pozostałych całkowitych dochodach. Zyski lub straty ujmowane w wyniku finansowym prezentowane są jako przychody lub koszty finansowe, za wyjątkiem odpisów aktualizujących należności z tytułu dostaw i usług, które prezentowane są jako pozostałe koszty operacyjne.

Wszystkie aktywa finansowe, za wyjątkiem wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy, podlegają ocenie na każdy dzień bilansowy ze względu na wystąpienie przesłanek utraty ich wartości. Składnik aktywów finansowych podlega odpisom aktualizującym, jeżeli istnieją obiektywne dowody świadczące o utracie jego wartości. Przesłanki utraty wartości analizowane są dla każdej kategorii aktywów finansowych odrębnie, co zostało zaprezentowane poniżej.

Pożyczki i należności to niebędące instrumentami pochodnymi aktywa finansowe, o ustalonych lub możliwych do określenia płatnościach, które nie są kwotowane na aktywnym rynku. Pożyczki i należności wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. Wycena krótkoterminowych należności odbywa się w wartości wymagającej zapłaty ze względu na nieznaczące efekty dyskonta.

Aktywa finansowe kwalifikowane do kategorii pożyczek i należności wykazywane są w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jako:

- aktywa długoterminowe w pozycji „Należności i pożyczki” oraz
- aktywa krótkoterminowe w pozycjach „Pożyczki”, „Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności” oraz „Środki pieniężne i ich ekwiwalenty”.

Odpisy na należności wątpliwe szacowane są, gdy ściągnięcie pełnej kwoty należności przestało być prawdopodobne. Znaczące salda należności podlegają indywidualnej ocenie w przypadku dłużników zalegających z zapłatą lub gdy uzyskano obiektywne dowody, że dłużnik może nie uiścić należności (np. trudna sytuacja finansowa dłużnika, proces sądowy przeciwko dłużnikowi, niekorzystne dla dłużnika zmiany otoczenia gospodarczego). Dla należności nie podlegających indywidualnej ocenie, przesłanki utraty wartości analizowane są w ramach poszczególnych klas aktywów określonych ze względu na ryzyko kredytowe (wynikające np. z branży, regionu lub struktury odbiorców). Wskaźnik odpisów aktualizujących dla poszczególnych klas oparty jest zatem na zaobserwowanych w niedawnej przeszłości trendach dotyczących trudności w spłacie należności przez dłużników.

Aktywa finansowe wyceniane według wartości godziwej przez wynik finansowy obejmują aktywa klasyfikowane jako przeznaczone do obrotu lub wyznaczone przy początkowym ujęciu do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy ze względu na spełnienie kryteriów określonych w MSR 39.

Do tej kategorii zaliczane są wszystkie instrumenty pochodne wykazywane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w odrębnej pozycji „Pochodne instrumenty finansowe”, za wyjątkiem pochodnych instrumentów zabezpieczających ujmowanych zgodnie z rachunkowością zabezpieczeń.

Instrumenty należące do tej kategorii wyceniane są w wartości godziwej, a skutki wyceny ujmowane są w wyniku finansowym. Zyski i straty z wyceny aktywów finansowych określone są przez zmianę wartości godziwej ustalonej na podstawie bieżących na dzień bilansowy cen pochodzących z aktywnego rynku lub na podstawie technik wyceny, jeżeli aktywny rynek nie istnieje.

Inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności to niebędące instrumentami pochodnymi aktywa finansowe, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami oraz o ustalonym terminie wymagalności, względem których Grupa ma zamiar i jest w stanie utrzymać w posiadaniu do upływu terminu wymagalności, z wyłączeniem aktywów zaklasyfikowanych do pożyczek i należności.

W tej kategorii Grupa ujmuje obligacje i inne papiery dłużne utrzymywane do terminu wymagalności, wykazywane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Pozostałych aktywów finansowych”.

Inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. Jeżeli występują dowody wskazujące na możliwość wystąpienia utraty wartości inwestycji utrzymywanych do terminu wymagalności (np. ocena zdolności kredytowej spółek emitujących obligacje), aktywa wyceniane są w wartości bieżącej szacowanych przyszłych przepływów pieniężnych. Zmiany wartości bilansowej inwestycji, łącznie z odpisami aktualizującymi z tytułu utraty wartości, ujmowane są w wyniku finansowym.

Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży to niebędące instrumentami pochodnymi aktywa finansowe, które zostały wyznaczone jako dostępne do sprzedaży lub nie kwalifikują się do żadnej z powyższych kategorii aktywów finansowych.

W tej kategorii Grupa ujmuje notowane obligacje nieutrzymywane do terminów wymagalności oraz akcje spółek innych niż spółki zależne lub stowarzyszone. Aktywa te w sprawozdaniu z sytuacji finansowej wykazywane są w pozycji „Pozostałych aktywów finansowych”.

Akcje spółek nienotowanych wyceniane są w cenie nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości, ze względu na brak możliwości wiarygodnego oszacowania ich wartości godziwej. Odpisy aktualizujące ujmowane są w wyniku finansowym.

Wszystkie inne aktywa finansowe dostępne do sprzedaży wyceniane są w wartości godziwej. Zyski i straty z wyceny ujmowane są jako pozostałe całkowite dochody i kumulowane w kapitale z wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, za wyjątkiem odpisów z tytułu utraty wartości oraz różnic kursowych od aktywów pieniężnych, które ujmowane są w wyniku finansowym. W wyniku finansowym ujmowane są również odsetki, które byłyby rozpoznane przy wycenie tych składników aktywów finansowych według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej.

Odwrócenie odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży ujmowane jest w pozostałych całkowitych dochodach, za wyjątkiem odpisów aktualizujących wartość instrumentów dłużnych, których odwrócenie ujmowane jest w wyniku finansowym, jeżeli wzrost wartości instrumentu może być obiektywnie łączy z zdarzeniem następującym po rozpoznaniu utraty wartości.

W momencie wyłączenia składnika aktywów ze sprawozdania z sytuacji finansowej, skumulowane zyski i straty, ujęte poprzednio w pozostałych całkowitych dochodach, przenoszone są z kapitału własnego do wyniku finansowego oraz prezentowane są w pozostałych całkowitych dochodach jako reklasyfikacja z tytułu przeniesienia do wyniku finansowego.

7.16. Aktywa finansowe (zasady obowiązujące od 1 stycznia 2018 roku)

Na dzień nabycia Grupa wycenia aktywa finansowe w wartości godziwej, czyli najczęściej według wartości godziwej uiszczonych zapłaty. Koszty transakcji Grupa włącza do wartości początkowej wyceny wszystkich aktywów finansowych, poza kategorią aktywów wycenianych w wartości godziwej poprzez wynik. Wyjątkiem od tej zasady są należności z tytułu dostaw i usług, które Grupa wycenia w ich cenie transakcyjnej w rozumieniu MSSF 15, przy czym nie dotyczy to tych pozycji należności z tytułu dostaw i usług, których termin płatności jest dłuższy niż rok i które zawierają istotny komponent finansowania zgodnie z definicją z MSSF 15.

Dla celów wyceny po początkowym ujęciu, aktywa finansowe inne niż instrumenty pochodne zabezpieczające, Grupa klasyfikuje z podziałem na:

- aktywa finansowe wyceniane w zamortyzowanym koszcie,
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody,
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy oraz
- instrumenty kapitałowe wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody.

Kategorie te określają zasady wyceny na dzień bilansowy oraz ujęcie zysków lub strat z wyceny w wyniku finansowym lub w pozostałych całkowitych dochodach. Grupa dokonuje klasyfikacji aktywów finansowych do kategorii na podstawie modelu biznesowego funkcjonującego w Grupa w zakresie zarządzania aktywami finansowymi oraz wynikających z umowy przepływów pieniężnych charakterystycznych dla składnika aktywów finansowych.

Składnik aktywów finansowych wycenia się w zamortyzowanym koszcie, jeżeli spełnione są oba poniższe warunki (i nie zostały wyznaczone w momencie początkowego ujęcia do wyceny w wartości godziwej przez wynik):

- składnik aktywów finansowych jest utrzymywany zgodnie z modelem biznesowym, którego celem jest utrzymywanie aktywów finansowych dla uzyskania przepływów pieniężnych wynikających z umowy,
- warunki umowy dotyczącej składnika aktywów finansowych powodują powstawanie w określonych terminach przepływów pieniężnych, które są wyłącznie spłatą kwoty głównej i odsetek od wartości nominalnej pozostałej do spłaty.

Do kategorii aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie Grupa zalicza:

- pożyczki,
- należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności (z wyłączeniem tych, dla których nie stosuje się zasad MSSF 9),
- dłużne papiery wartościowe.

Wymienione klasy aktywów finansowych prezentowane są w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w podziale na aktywa długoterminowe i krótkoterminowe pozycjach „Pozostałe należności”, „Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności” oraz „Pozostałe aktywa finansowe”. Wycena krótkoterminowych należności odbywa się w wartości wymagającej zapłaty ze względu na nieznaczące efekty dyskonta.

Z uwagi na nieistotne kwoty Grupa nie wyodrębnia przychodów z tytułu odsetek jako osobnej pozycji, lecz ujmuje je w przychodach finansowych.

Straty z tytułu utraty wartości aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie pomniejszone o zyski z tytułu odwrócenia odpisów aktualizujących Grupa ujmuje w wyniku odpowiednio w pozycji „Przychody finansowe” lub „Koszty finansowe”. Zyski i straty powstałe w związku z wyłączeniem aktywów należących do tej kategorii ze sprawozdania z sytuacji finansowej Grupa ujmuje w wyniku w pozycji „Zysk (strata) z zaprzestania ujmowania aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie”. Na dzień 31 grudnia 2018 roku oraz 31 grudnia 2017 roku takie aktywa w Grupie nie wystąpiły. Pozostałe zyski i straty z aktywów finansowych ujmowane w wyniku, w tym różnice kursowe, prezentowane są jako przychody lub koszty finansowe.

Składnik aktywów finansowych wycenia się w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody, jeżeli spełnione są oba poniższe warunki:

- składnik aktywów finansowych jest utrzymywany zgodnie z modelem biznesowym, którego celem jest zarówno otrzymywanie przepływów pieniężnych wynikających z umowy, jak i sprzedaż składników aktywów finansowych,
- warunki umowy dotyczącej składnika aktywów finansowych powodują powstawanie w określonych terminach przepływów pieniężnych, które są wyłącznie spłatą kwoty głównej i odsetek od wartości nominalnej pozostałej do spłaty.

Przychody z tytułu odsetek, zyski i straty z tytułu utraty wartości oraz różnice kursowe związane z tymi aktywami obliczane są i ujmowane w wyniku finansowym w taki sam sposób, jak ma to miejsce w przypadku aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie. Pozostałe zmiany wartości godziwej tych aktywów ujmowane są przez pozostałe całkowite dochody. W momencie zaprzestania ujmowania składnika aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody skumulowane zyski lub straty rozpoznane wcześniej w pozostałych całkowitych dochodach podlegają przeklasyfikowaniu z kapitału do wyniku.

W okresie sprawozdawczym Grupa nie posiadała aktywów finansowych kwalifikujących się do tej kategorii wyceny.

Składnik aktywów finansowych wycenia się w wartości godziwej przez wynik, jeżeli nie spełnia kryteriów wyceny w zamortyzowanym koszcie lub w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody oraz nie jest instrumentem kapitałowym wyznaczonym w momencie początkowego ujęcia do wyceny w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody. Ponadto do tej kategorii Grupa zalicza aktywa finansowe wyznaczone przy początkowym ujęciu do wyceny w wartości godziwej przez wynik ze względu na spełnienie kryteriów określonych w MSSF 9.

Do tej kategorii zaliczane są:

- wszystkie instrumenty pochodne wykazywane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w odrębnej pozycji „Pochodne instrumenty finansowe”, za wyjątkiem pochodnych instrumentów zabezpieczających ujmowanych zgodnie z rachunkowością zabezpieczeń,
- akcje i udziały spółek innych niż spółki zależne i stowarzyszone.

Instrumenty należące do tej kategorii wyceniane są w wartości godziwej, a skutki wyceny ujmowane są w wyniku odpowiednio w pozycji „Przychody finansowe” lub „Koszty finansowe”. Zyski i straty z wyceny aktywów finansowych określone są przez zmianę wartości godziwej ustalonej na podstawie bieżących na dzień bilansowy cen pochodzących z aktywnego rynku lub na podstawie technik wyceny, jeżeli aktywny rynek nie istnieje.

Instrumenty kapitałowe wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody obejmują inwestycje w instrumenty kapitałowe niebędące aktywami finansowymi przeznaczonymi do obrotu ani warunkową zapłatą w ramach połączenia przedsięwzięć, w odniesieniu do których w momencie początkowego ujęcia Grupa dokonała nieodwołalnego wyboru dotyczącego przedstawiania w pozostałych całkowitych dochodach późniejszych zmian wartości godziwej tych instrumentów. Wyboru tego Spółka dokonuje indywidualnie i odrębnie w odniesieniu do poszczególnych instrumentów kapitałowych.

W tej kategorii Grupa ujmuje akcje i udziały spółek innych niż spółki zależne lub stowarzyszone, wykazywane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Akcje i udziały”.

Instrumenty kapitałowe wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody obejmują inwestycje w instrumenty kapitałowe niebędące aktywami finansowymi przeznaczonymi do obrotu ani warunkową zapłatą w ramach połączenia przedsięwzięć, w odniesieniu do których w momencie początkowego ujęcia Spółka dokonała nieodwołalnego wyboru dotyczącego przedstawiania w pozostałych całkowitych dochodach późniejszych zmian wartości godziwej tych instrumentów. Wyboru tego Grupa dokonuje indywidualnie i odrębnie w odniesieniu do poszczególnych instrumentów kapitałowych.

Aktywa finansowe zaliczone do kategorii wycenianych w zamortyzowanym koszcie oraz wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody ze względu na model biznesowy i charakter przepływów z nimi związanych podlegają ocenie na każdy dzień bilansowy w celu ujęcia oczekiwanych strat kredytowych, niezależnie od tego, czy wystąpiły przesłanki utraty wartości. Sposób dokonywania tej oceny i szacowania odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych różni się dla poszczególnych klas aktywów finansowych:

- Dla należności z tytułu dostaw i usług Grupa stosuje uproszczone podejście zakładające kalkulację odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla całego okresu życia instrumentu. Szacunki odpisów są dokonywane na zasadzie zbiorowej, a należności zostały pogrupowane według okresu przeterminowania. Szacunek odpisu jest oparty przede wszystkim o historycznie kształtujące się przeterminowania i powiązanie zalegania z faktyczną spłacalnością z ostatnich 5 lat, z uwzględnieniem dostępnych informacji dotyczących przyszłości.
- W odniesieniu do pozostałych klas aktywów, w przypadku instrumentów, dla których wzrost ryzyka kredytowego od pierwszego ujęcia nie był znaczący lub ryzyko jest niskie, Grupa zakłada ujęcie w pierwszej kolejności strat z niewykonania zobowiązania dla okresu kolejnych 12 miesięcy. Jeśli wzrost ryzyka kredytowego od momentu jego początkowego ujęcia był znaczny, ujmuje się straty odpowiednie dla całego życia instrumentu.

Na każdy dzień kończący okres sprawozdawczy Grupa dokonuje analizy wystąpienia przesłanek skutkujących zaklasyfikowaniem aktywów finansowych do poszczególnych etapów wyznaczania odpisu z tytułu utraty wartości. Przesłanki mogą obejmować m.in. zmiany ratingu dłużnika, poważne problemy finansowe dłużnika, wystąpienie istotnej niekorzystnej zmiany w jego środowisku ekonomicznym, prawnym lub rynkowym.

Dla celów oszacowania oczekiwanej straty kredytowej wykorzystuje się poziomy prawdopodobieństwa niewypłacalności na bazie rynkowych kwotowań kredytowych instrumentów pochodnych, dla podmiotów o danym ratingu i z danego sektora.

Grupa uwzględnia informacje dotyczące przyszłości w stosowanych parametrach modelu szacowania strat oczekiwanych poprzez kalkulację parametrów prawdopodobieństwa niewypłacalności w oparciu o bieżące kwotowania rynkowe.

Grupa przyjęła, że znaczy wzrost ryzyka następuje, kiedy przeterminowanie płatności przekracza 90 dni lub kiedy nastąpiły zmiany ratingu dłużnika lub poważne problemy finansowe dłużnika.

Grupa przyjmuje, że niewykonanie zobowiązania następuje, kiedy przeterminowanie wynosi 180 dni lub kiedy dłużnik ogłosił upadłość.

7.17. Zobowiązania finansowe

Zobowiązania finansowe inne niż instrumenty pochodne zabezpieczające, wykazywane są w następujących pozycjach sprawozdania z sytuacji finansowej:

- kredyty, pożyczki, inne instrumenty dłużne,
- leasing finansowy,
- zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania oraz
- pochodne instrumenty finansowe.

Na dzień nabycia Spółka wycenia zobowiązania finansowe w wartości godziwej, czyli najczęściej według wartości godziwej otrzymanej kwoty. Koszty transakcji Grupa włącza do wartości początkowej wyceny wszystkich zobowiązań finansowych, poza kategorią zobowiązań wycenianych w wartości godziwej poprzez wynik.

Po początkowym ujęciu zobowiązania finansowe wyceniane są w zamortyzowanym koszcie z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej, za wyjątkiem zobowiązań finansowych przeznaczonych do obrotu lub wyznaczonych jako wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Do kategorii zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy Grupa zalicza instrumenty pochodne inne niż instrumenty zabezpieczające. Krótkoterminowe zobowiązania z tytułu dostaw i usług wyceniane są w wartości wymagającej zapłaty ze względu na nieznaczące efekty dyskonta.

Zyski i straty z wyceny zobowiązań finansowych ujmowane są w wyniku finansowym w działalności finansowej.

7.18. Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży

Aktywa trwałe i ich grupy do sprzedaży uznaje się za przeznaczone do sprzedaży, w sytuacji gdy ich wartość bilansowa zostanie odzyskana raczej w wyniku transakcji sprzedaży niż w wyniku ich dalszego użytkowania. Ten warunek może być spełniony tylko, kiedy wystąpienie transakcji sprzedaży jest wysoce prawdopodobne, a składnik aktywów jest dostępny do natychmiastowej sprzedaży w swoim obecnym stanie. Klasyfikacja składnika aktywów jako przeznaczonego do sprzedaży zakłada zamiar kierownictwa spółki do dokonania transakcji sprzedaży w ciągu roku od momentu dokonania klasyfikacji. Aktywa trwałe sklasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży wycenia się po niższej spośród dwóch wartości: wartości bilansowej lub wartości godziwej, pomniejszonej o koszty związane ze sprzedażą.

Jeśli Grupa chce dokonać transakcji zbycia, w wyniku której utraciłaby kontrolę nad swoją jednostką zależną, wszystkie aktywa i zobowiązania tej jednostki zależnej są klasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży niezależnie od tego, czy Grupa zachowa udziały niedające kontroli po tej transakcji.

Jeżeli Grupa jest zobowiązana do realizacji planu sprzedaży, polegającego na sprzedaży inwestycji we wspólne przedsięwzięcie lub jednostkę stowarzyszoną lub części takiej inwestycji, inwestycję lub jej część przeznaczoną do sprzedaży klasyfikuje się jako przeznaczoną do sprzedaży po spełnieniu w/w kryteriów, a Grupa zaprzestaje stosowania metody praw własności do rozliczania części inwestycji sklasyfikowanej jako przeznaczona do sprzedaży. Pozostała część inwestycji w jednostkę stowarzyszoną lub wspólne przedsięwzięcie, niesklasyfikowana jako przeznaczona do sprzedaży, nadal jest rozliczana metodą praw własności. Grupa zaprzestaje stosowania metody praw własności w chwili zbycia, jeżeli transakcja zbycia powoduje utratę znaczącego wpływu na jednostkę stowarzyszoną lub wspólne przedsięwzięcie.

Po dokonaniu transakcji sprzedaży Grupa rozlicza zachowane udziały zgodnie z MSSF 9, chyba że udziały te umożliwiają dalszą klasyfikację tego podmiotu jako jednostki stowarzyszonej lub wspólnego przedsięwzięcia; w takim przypadku Grupa nadal stosuje metodę praw własności.

Aktywa trwałe i grupy aktywów netto zaklasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży wycenia się według niższej spośród ich wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty niezbędne do poniesienia w celu dokonania sprzedaży. Aktywa trwałe i grupy aktywów netto klasyfikuje się jako przeznaczone do sprzedaży, jeżeli ich wartość bilansowa zostanie odzyskana przede wszystkim w drodze transakcji sprzedaży, nie zaś poprzez ich dalsze wykorzystanie. Warunek ten uznaje się za spełniony tylko wówczas, gdy sprzedaż jest wysoce prawdopodobna, zaś składnik aktywów lub grupa aktywów netto przeznaczona do zbycia są dostępne do natychmiastowej sprzedaży w obecnym stanie. Kierownictwo musi być zobowiązane do sprzedaży, która musi zostać sfinalizowana w ciągu roku od daty zaklasyfikowania.

W sprawozdaniu z całkowitych dochodów, przychody i koszty z działalności zaniechanej wykazuje się oddzielnie od przychodów i kosztów z działalności kontynuowanej, na poziomie zysku po opodatkowaniu, nawet jeżeli Grupa zachowuje po sprzedaży udziały niekontrolujące w jednostce zależnej. Dotyczący działalności zaniechanej zysk lub stratę (po opodatkowaniu) wykazuje się oddzielnie w jednej kwocie w sprawozdaniu z całkowitych dochodów.

Rzeczowe aktywa trwałe oraz wartości niematerialne sklasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży nie są amortyzowane.

7.19. Pochodne instrumenty finansowe i zabezpieczenia

Instrumenty pochodne, z których korzysta Grupa w celu zabezpieczenia się przed ryzykiem związanym ze zmianami kursów wymiany walut, to przede wszystkim kontrakty walutowe typu forward. Tego rodzaju pochodne instrumenty finansowe są wyceniane do wartości godziwej. Instrumenty pochodne wykazuje się jako aktywa finansowe, gdy ich wartość jest dodatnia, i jako zobowiązania finansowe – gdy ich wartość jest ujemna.

Mając na uwadze charakter zabezpieczeń oraz powiązanie z transakcjami zabezpieczanymi, pomimo braku zasad rachunkowości zabezpieczeń, wynik na realizacji oraz wycenie pochodnych instrumentów finansowych stanowiących ekonomiczne zabezpieczenie transakcji zakupu i sprzedaży oraz nie mający charakteru spekulacyjnego, koryguje odpowiednio przychody ze sprzedaży lub koszt własny sprzedanych produktów.

Grupa nie posiada instrumentów finansowych zabezpieczających.

7.20. Zapasy

Zapasy są wyceniane według niższej z dwóch wartości: ceny nabycia/kosztu wytworzenia i możliwej do uzyskania ceny sprzedaży netto.

Cenę nabycia lub koszt wytworzenia pozycji zapasów dotyczące pozycji, które co do zasady nie są wzajemnie wymienne, oraz dóbr i usług wytworzonych i przeznaczonych do realizacji konkretnych przedsięwzięć ustala się z zastosowaniem metody szczegółowej identyfikacji poszczególnych cen nabycia lub kosztów wytworzenia.

Zużycie pozostałych materiałów jest ujmowane w koszcie wytworzenia wg metody FIFO.

Zapasy są wykazywane w wartości netto (pomniejszonej o odpisy aktualizujące). Odpisy aktualizujące wartość zapasów tworzy się w związku z utratą ich wartości celem doprowadzenia wartości zapasów do poziomu wartości netto możliwej do odzyskania. Kwotę odpisów wartości zapasów do poziomu wartości netto możliwej do uzyskania oraz wszelkie straty w zapasach ujmuje się jako koszt okresu, w którym odpis lub strata miały miejsce.

Ceną sprzedaży netto możliwą do uzyskania jest szacowana cena sprzedaży dokonywana w toku zwykłej działalności gospodarczej, pomniejszona o koszty wykończenia i szacowane koszty niezbędne do doprowadzenia sprzedaży do skutku.

7.21. Środki pieniężne i ekwiwalenty środków pieniężnych

Środki pieniężne i lokaty krótkoterminowe wykazane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej obejmują w szczególności środki pieniężne w banku i w kasie oraz lokaty krótkoterminowe o pierwotnym okresie zapadalności nieprzekraczającym trzech miesięcy.

Saldo środków pieniężnych i ich ekwiwalentów wykazane w rachunku przepływów pieniężnych składa się z określonych powyżej środków pieniężnych i ich ekwiwalentów.

7.22. Kapitał podstawowy

Kapitał podstawowy w sprawozdaniu finansowym wykazuje się w wysokości określonej w statucie i wpisanej w rejestrze sądowym Spółki. Zadeklarowane, lecz nie wniesione wkłady kapitałowe ujmuje się jako należne wkłady na poczet kapitału – jako wielkość ujemną. Akcje własne ujmuje się jako odrębną kategorię kapitału własnego ze znakiem ujemnym.

7.23. Rezerwy

Grupa tworzy rezerwy wówczas, gdy na Grupie ciąży istniejący obowiązek (prawny lub zwyczajowo oczekiwany) wynikający ze zdarzeń przeszłych i gdy prawdopodobne jest, że wypełnienie tego obowiązku spowoduje konieczność wypływu korzyści ekonomicznych oraz można dokonać wiarygodnego oszacowania kwoty tego zobowiązania. Jeżeli Grupa spodziewa się, że koszty objęte rezerwą zostaną zwrócone, na przykład na mocy umowy ubezpieczenia, wówczas zwrot ten jest ujmowany jako odrębny składnik aktywów, ale tylko wtedy, gdy jest rzeczą praktycznie pewną, że zwrot ten rzeczywiście nastąpi. Koszty dotyczące danej rezerwy są wykazane w zysku lub stracie po pomniejszeniu o wszelkie zwroty.

Utworzone rezerwy zalicza się odpowiednio do kosztów operacyjnych, pozostałych kosztów operacyjnych, kosztów finansowych, zależnie od okoliczności, z którymi przyszłe zobowiązania się wiążą.

Jeżeli skutek zmiany wartości pieniądza w czasie jest istotny, kwota rezerwy odpowiada bieżącej wartości nakładów, które jak się oczekuje będą niezbędne do wypełnienia tego obowiązku.

Stopę dyskontową ustala się przed opodatkowaniem, czyli odzwierciedla ona bieżącą ocenę rynku odnośnie wartości pieniądza w czasie oraz ryzyko związane konkretnie z danym składnikiem zobowiązań. Stopy dyskontowej nie obciąża ryzyko, o które skorygowano szacunki przyszłych przepływów pieniężnych. Jeżeli zastosowana została metoda polegająca na dyskontowaniu, zwiększenie rezerwy w związku z upływem czasu jest ujmowane jako koszty finansowe.

7.24. Oprocentowane kredyty bankowe, pożyczki i papiery dłużne

W momencie początkowego ujęcia, wszystkie kredyty bankowe, pożyczki i papiery dłużne są ujmowane według wartości godziwej, pomniejszonej o koszty związane z uzyskaniem kredytu lub pożyczki.

Po początkowym ujęciu oprocentowane kredyty, pożyczki i papiery dłużne są następnie wyceniane według zamortyzowanego kosztu, przy zastosowaniu metody efektywnej stopy procentowej. Przy ustalaniu zamortyzowanego kosztu uwzględnia się koszty związane z uzyskaniem kredytu lub pożyczki oraz dyskonta lub premie uzyskane przy rozliczeniu zobowiązania.

Przychody i koszty są ujmowane w sprawozdaniu z całkowitych dochodów z chwilą usunięcia zobowiązania ze sprawozdania z sytuacji finansowej, a także w wyniku naliczania odpisu oraz w wyniku rozliczania metodą efektywnej stopy procentowej.

7.25. Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania

Zobowiązania (za wyjątkiem zobowiązań podatkowych) spełniają definicję zobowiązania finansowego zawartą w MSR 32 „Instrumenty finansowe: prezentacja”.

W momencie początkowego ujęcia zobowiązania wycenia się w cenie nabycia, tj. w wartości godziwej otrzymanej zapłaty. Wartość ta określana jest na podstawie ceny transakcji lub (w przypadku braku możliwości określenia tej ceny) zdyskontowanej sumy wszystkich przyszłych uiszczonych płatności.

Po początkowym ujęciu zobowiązania finansowe, z wyjątkiem zobowiązań przeznaczonych do obrotu i instrumentów pochodnych będących zobowiązaniami, wycenia się, co do zasady, w zamortyzowanym koszcie, stosując metodę efektywnej stopy procentowej.

Zobowiązania przeznaczone do obrotu i instrumenty pochodne będące zobowiązaniami wycenia się w wartości godziwej.

Zaliczki otrzymane od kontrahentów na poczet realizacji usług prezentowane są w sprawozdaniu finansowym w pozycji bilansu – zobowiązania z tytułu umowy.

7.26. Świadczenia pracownicze

Zgodnie z zakładowymi systemami wynagradzania, pracownicy Grupy mają prawo do nagród jubileuszowych po przepracowaniu określonej liczby lat oraz do odpraw emerytalnych/ rentowych w momencie przechodzenia na emeryturę/rentę.

Zgodnie z wewnętrznymi regulacjami jednostki dokonują również odpisów na ZFŚS dla wywodzących się z nich emerytów i uznaje koszty z tych tytułów na bazie memoriałowej.

Wysokość nagrody uzależniona jest od stażu pracy i przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. Pracownicy otrzymują również jednorazowe wypłaty z tytułu przejścia na emeryturę. Odprawy rentowe przysługują pracownikom, którzy nabyli trwałą niezdolność do pracy. Wielkość wypłat zależy od stażu pracy oraz przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Grupa ujmuje rezerwę z tytułu odpraw emerytalnych, odpraw rentowych, odpisów na ZFŚS i nagród jubileuszowych w celu przyporządkowania kosztów do okresów, których dotyczą. Według MSR 19 nagrody jubileuszowe są innymi długoterminowymi świadczeniami pracowniczymi, natomiast odprawy emerytalne, odprawy rentowe oraz odpisy na ZFŚS są programami określonych świadczeń po okresie zatrudnienia. Wartość bieżąca tych zobowiązań na koniec każdego okresu sprawozdawczego jest obliczona przez niezależnego aktuarium. Naliczone zobowiązania są równe zdyskontowanym płatnościom, które w przyszłości zostaną dokonane, z uwzględnieniem rotacji zatrudnienia i dotyczą okresu do końca okresu sprawozdawczego. Informacje demograficzne oraz informacje o rotacji zatrudnienia oparte są o dane historyczne.

Wycena aktuarialna świadczeń długo- i krótkoterminowych dokonywana jest nie rzadziej niż na koniec każdego roku obrotowego.

Ponowna wycena zobowiązań z tytułu świadczeń pracowniczych dotyczących programów określonych świadczeń obejmująca zyski i straty aktuarialne ujmowana jest w innych całkowitych dochodach i nie podlega późniejszej reklasyfikacji do zysku lub straty.

7.27. Przychody (zasady obowiązujące do 31 grudnia 2017 roku)

Przychody są ujmowane w takiej wysokości, w jakiej jest prawdopodobne, że Grupa uzyska korzyści ekonomiczne związane z daną transakcją oraz gdy kwotę przychodów można wycenić w wiarygodny sposób. Przychody są rozpoznawane w wartości godziwej zapłaty otrzymanej lub należnej, po pomniejszeniu o podatek od towarów i usług (VAT) oraz rabaty. Przy ujmowaniu przychodów obowiązują również kryteria przedstawione poniżej.

7.27.1. Sprzedaż towarów i produktów

Przychody są ujmowane, jeżeli znaczące ryzyko i korzyści wynikające z prawa własności do towarów i produktów zostały przekazane nabywcy oraz gdy kwotę przychodów można wycenić w wiarygodny sposób a koszty poniesione można wiarygodnie oszacować.

Do przychodów zalicza się kwoty należne za sprzedane wyroby gotowe, towary, materiały oraz pozostałe usługi dotyczące działalności podstawowej ustalone w oparciu o cenę netto, po skorygowaniu o udzielone rabaty i upusty oraz o podatek akcyzowy.

7.27.2. Świadczenie usług

Przychody z wykonania niezakończonych usług długoterminowej w okresie od dnia zawarcia umowy do dnia bilansowego – po odliczeniu przychodów, które wpłynęły na wynik finansowy w ubiegłych okresach sprawozdawczych – ustala się proporcjonalnie do stopnia jej realizacji, jeżeli stopień ten można ustalić w sposób wiarygodny. W zależności od rodzaju transakcji stopień zaawansowania realizacji usługi można ustalić w oparciu o następujące metody:

- pomiary wykonanych prac,
- procentowe ujęcie wykonanych prac na dany dzień w stosunku do całości prac, które mają być wykonane lub
- stosunek kosztów poniesionych na dany dzień do całkowitych szacowanych kosztów niezbędnych do zrealizowania zlecenia.

Do kosztów poniesionych na dany dzień zalicza się jedynie te koszty, które dotyczą usług wykonanych do tego dnia. Jedynie koszty dotyczące usług już wykonanych lub usług, które mają być wykonane, zalicza się do całkowitych szacowanych kosztów transakcji.

Jeżeli wyniku kontraktu nie można wiarygodnie oszacować, wówczas przychody uzyskiwane z tytułu tego kontraktu są ujmowane tylko do wysokości poniesionych kosztów, które jednostka spodziewa się odzyskać.

7.27.3. Odsetki

Przychody z tytułu odsetek są ujmowane sukcesywnie w miarę ich narastania (z uwzględnieniem metody efektywnej stopy procentowej, stanowiącej stopę dyskontującą przyszłe wpływy gotówkowe przez szacowany okres użytkowania instrumentów finansowych) w stosunku do wartości bilansowej netto danego składnika aktywów finansowych.

7.27.4. Dywidendy

Dywidendy są ujmowane w momencie ustalenia praw akcjonariuszy do ich otrzymania.

7.27.5. Przychody z tytułu wynajmu

Przychody z tytułu wynajmu nieruchomości inwestycyjnych ujmowane są metodą liniową przez okres wynajmu w stosunku do otwartych umów.

7.27.6. Umowy o usługi budowlane

Umowy o usługi budowlane to kontrakty handlowe związane z podstawową działalnością operacyjną Spółki, których przedmiotem jest budowa składnika aktywów lub zespołu aktywów, które są ze sobą ściśle powiązane lub wzajemnie zależne pod względem projektowym, technologicznym lub ze względu na ich funkcję użytkową czy ostateczne przeznaczenie lub sposób użytkowania. Większość umów zawieranych jest w cenach stałych i jest rozliczanych zgodnie z metodą stopnia zaawansowania kontraktu.

Przychody całkowite z umowy zawierają początkową kwotę przychodów ustaloną w umowie oraz zmiany dokonywane w trakcie wykonywania umowy, rozszczenia oraz premie.

Zmiany w przychodach z umowy są uwzględniane, jeżeli istnieje prawdopodobieństwo, że odbiorca zaakceptuje zmiany i kwoty przychodów wynikające z tych zmian, oraz wartość tych przychodów może być wiarygodnie wyceniona. Przychody z umowy wycenia się w wartości godziwej otrzymanej lub należnej zapłaty.

Na całkowity koszt umowy składają się koszty, które bezpośrednio lub z wykorzystaniem racjonalnych metod alokacji można przyporządkować do konkretnej umowy oraz inne koszty, którymi, zgodnie z warunkami umowy, można obciążyć zamawiającego.

Skutki zmian szacunków przychodów lub kosztów związanych z umową oraz skutki zmian szacunków wyników umowy ujmuje się jako zmianę wartości szacunkowej zgodnie z MSR 8 (Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów). Zmienione szacunki stosuje się do określenia wysokości przychodów i kosztów ujętych w sprawozdaniu z całkowitych dochodów w okresie sprawozdawczym, w którym nastąpiły zmiany, oraz w okresach następnym.

Przychód na koniec okresu sprawozdawczego ustala się proporcjonalnie do stopnia zaawansowania realizacji umowy, po odliczeniu przychodów, które wpłynęły na wynik finansowy w poprzednich okresach sprawozdawczych.

7.27.7. Dotacje rządowe

Jeżeli istnieje uzasadniona pewność, że dotacja zostanie uzyskana oraz spełnione zostaną wszystkie związane z nią warunki, wówczas dotacje rządowe są ujmowane według ich wartości godziwej.

Jeżeli dotacja dotyczy danej pozycji kosztowej, wówczas jest ona ujmowana jako przychód w sposób współmierny do kosztów, które dotacja ta ma w zamierzeniu kompensować. Jeżeli dotacja dotyczy składnika aktywów, wówczas jej wartość godziwa jest ujmowana w pasywach w sprawozdaniu z sytuacji finansowej. Następnie stopniowo, drogą równych odpisów rocznych, odpisywana do rachunku zysków i strat przez szacowany okres użytkowania związanego z nią składnika aktywów.

7.28. Przychody ze sprzedaży (zasady obowiązujące od 1 stycznia 2018 roku)

Przychody ze sprzedaży stanowią wyłącznie przychody z umów z klientami objęte zakresem MSSF 15. Sposób ujmowania przychodów ze sprzedaży w sprawozdaniu finansowym Grupy, w tym zarówno wartość, jak i moment rozpoznania przychodów, określa pięcioetapowy model obejmujący następujące kroki:

- identyfikacja umowy z klientem,
- identyfikacja zobowiązań do wykonania świadczenia,
- określenie ceny transakcyjnej,
- przypisanie ceny transakcyjnej do zobowiązań do wykonania świadczenia,
- ujęcie przychodu podczas wypełniania zobowiązań do wykonania świadczenia lub po ich wypełnieniu.

Identyfikacja umowy z klientem

Grupa ujmuje umowę z klientem tylko wówczas, gdy spełnione są wszystkie następujące kryteria:

- strony umowy zawarły umowę (w formie pisemnej, ustnej lub zgodnie z innymi zwyczajowymi praktykami handlowymi) i są zobowiązane do wykonania swoich obowiązków;
- Grupa jest w stanie zidentyfikować prawa każdej ze stron dotyczące dóbr lub usług, które mają zostać przekazane;
- Grupa jest w stanie zidentyfikować warunki płatności za dobra lub usługi, które mają zostać przekazane;
- umowa ma treść ekonomiczną (tzn. można oczekiwać, że w wyniku umowy ulegnie zmianie ryzyko, rozkład w czasie lub kwota przyszłych przepływów pieniężnych Grupy); oraz
- jest prawdopodobne, że Grupa otrzyma wynagrodzenie, które będzie jej przysługiwało w zamian za dobra lub usługi, które zostaną przekazane klientowi.

Identyfikacja zobowiązań do wykonania świadczenia

W momencie zawarcia umowy Grupa dokonuje oceny dóbr lub usług przyrzeczonych w umowie z klientem i identyfikuje jako zobowiązanie do wykonania świadczenia każde przyrzeczenie do przekazania na rzecz klienta dobra lub usługi (lub pakietu dóbr lub usług), które można wyodrębnić lub grupy odrębnych dóbr lub usług, które są zasadniczo takie same i w taki sam sposób przekazywane klientowi.

Dobro lub usługa są wyodrębnione, jeżeli spełniają oba następujące warunki:

- klient może odnosić korzyści z dobra lub usługi albo bezpośrednio, albo poprzez powiązanie z innymi zasobami, które są dla niego łatwo dostępne oraz
- obowiązek Grupy do przekazania dobra lub usługi klientowi można wyodrębnić spośród innych obowiązków określonych w umowie.

Ustalenie ceny transakcyjnej

W celu ustalenia ceny transakcyjnej Grupa uwzględnia warunki umowy oraz stosowane przez nią zwyczajowe praktyki handlowe. Cena transakcyjna to kwota wynagrodzenia, które zgodnie z oczekiwaniem Grupy będzie jej przysługiwać w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług klientowi, z wyłączeniem kwot pobranych w imieniu osób trzecich. Wynagrodzenie określone w umowie z klientem może obejmować kwoty stałe, kwoty zmienne lub oba te rodzaje kwot.

Jeśli wynagrodzenie określone w umowie obejmuje kwotę zmienną, Grupa szacuje kwotę wynagrodzenia, do którego będzie uprawniona w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług klientowi. Grupa szacuje kwotę wynagrodzenia zmiennego, stosując metodę wartości najbardziej prawdopodobnej, stanowiącej pojedynczą, najbardziej prawdopodobną kwotę z przedziału możliwych kwot wynagrodzenia (tj. pojedynczy najbardziej prawdopodobny wynik umowy). Metoda ta najlepiej pozwala przewidzieć kwotę wynagrodzenia zmiennego, ponieważ spółka korzysta z postanowień umownych oraz posiada doświadczenie w realizacji podobnych umów.

Grupa zalicza do ceny transakcyjnej część lub całość kwoty wynagrodzenia zmiennego wyłącznie w takim zakresie, w jakim istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że nie nastąpi wyśięgowanie znaczącej części kwoty wcześniej ujętych skumulowanych przychodów w miarę, jak stopniowo spada niepewność co do wysokości wynagrodzenia zmiennego. Grupa analizuje dane rynkowe wpływające np. na wysokość wskaźnika indeksacji ceny, spółka weryfikuje na podstawie obserwowalnych w trakcie procesu produkcyjnego danych wskazujących na poziom rozliczenia z klientem z tytułu wagi wyrobów oraz na bieżąco ocenia ryzyko wystąpienia kar umownych.

Grupa przeważnie spełnia zobowiązanie do wykonania świadczenia w trakcie świadczenia usługi poprzez dostarczanie klientowi składnika aktywów, nad którym sprawuje on kontrolę w trakcie jego powstawania lub ulepszania. Warunki płatności są negocjowane indywidualnie dla każdej umowy. Zwykle płatności stają się wymagalne w terminie nie dłuższym niż 60 dni.

W przypadku, kiedy umowa zawiera istotny komponent finansowania, Spółka koryguje przyrzoną kwotę wynagrodzenia umownego o efekt zmiany wartości pieniądza w czasie. Istotny element finansowania występuje, gdy w umowie zostaną określone terminy płatności dłuższe niż rok. Grupa stosuje rozwiązanie praktyczne, zgodnie z którym korekty o wpływ istotnego komponentu finansowania nie dokonuje w przypadku umów przewidujących terminy płatności krótsze niż 1 rok.

Grupa nie ujmuje zobowiązania do zwrotu wynagrodzenia.

Gwarancje udzielone przez Grupę na sprzedane produkty/usługi ujmowane są zgodnie z MSR 37, ponieważ ich warunki odzwierciedlają wyłącznie zapewnienie, że produkty/usługi dostarczane przez Grupę będą działać zgodnie z zamierzeniem stron, wyrażonym w ustalonej specyfikacji.

Przypisanie ceny transakcyjnej do zobowiązań do wykonania świadczenia

Grupa przypisuje cenę transakcyjną do każdego zobowiązania do wykonania świadczenia (lub do odrębnego dobra lub odrębnej usługi) w kwocie, która odzwierciedla kwotę wynagrodzenia, które – zgodnie z oczekiwaniem Grupy – przysługuje jej w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług klientowi. na podstawie proporcjonalnej indywidualnej ceny sprzedaży wyznaczonej w drodze powiększenia oczekiwanych kosztów o marżę kontraktu.

Ujęcie przychodu podczas wypełniania zobowiązań do wykonania świadczenia lub po ich wypełnieniu

Grupa ujmuje przychody w momencie wypełniania lub w trakcie wypełniania zobowiązania do wykonania świadczenia poprzez przekazanie przyrzonego dobra lub usługi klientowi.

- a) przychody z tytułu sprzedaży produktów i świadczenia usług są ujmowane na podstawie stopnia zaawansowania ich realizacji wg metody opartej na nakładach poniesionych na realizację umowy.
- b) przychody ze sprzedaży towarów rozpoznawane są w określonym momencie, tj. gdy klient uzyska kontrolę nad towarem. Klient uzyskuje kontrolę nad towarem w chwili odbioru towaru lub dostarczenia towaru do miejsca przeznaczenia, zależnie od zapisów kontraktowych dotyczących warunków dostawy.

Grupa ujmuje przychody w miarę upływu czasu, ponieważ:

- a) w wyniku wykonania świadczenia przez Grupę powstaje lub zostaje ulepszony składnik aktywów, a kontrolę nad tym składnikiem aktywów – w miarę jego powstawania lub ulepszania – sprawuje klient oraz
- b) w wyniku wykonania świadczenia przez jednostkę nie powstaje składnik aktywów o alternatywnym zastosowaniu dla Grupy, której przysługuje egzekwowne prawo do zapłaty za dotychczas wykonane świadczenie.

Grupa ocenia, czy umowa zawiera istotny element finansowania. Grupa nie koryguje przyrzeczonej kwoty wynagrodzenia o wpływ istotnego elementu finansowania, jeśli w momencie zawarcia umowy oczekuje, że okres od momentu przekazania przyrzeczonego dobra lub usługi klientowi do momentu zapłaty za dobro lub usługę przez klienta wyniesie nie więcej niż jeden rok.

Grupa aktywuje dodatkowe koszty doprowadzenia do zawarcia umowy pod warunkiem, że spodziewa się, że te koszty odzyska. Koszty, które według przewidywań Spółki nie zostaną odzyskane ujmowane są jako koszt okresu, w którym zostały poniesione. Do kosztów podlegających aktywowaniu Grupa zalicza prowizje wypłacane wyłącznie w związku z doprowadzeniem do zawarcia umowy. Aktywowane koszty prezentowane są w rozliczeniach międzyokresowych i podlegają amortyzacji metodą liniową w przewidywanym okresie realizacji umowy.

7.29. Podatki

7.29.1. Podatek dochodowy

Podatek dochodowy wykazany w wyniku okresu obejmuje rzeczywiste obciążenie podatkowe za dany okres sprawozdawczy, ustalone przez Grupę zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych ewentualne korekty rozliczeń podatkowych za lata ubiegłe oraz zmianę stanu aktywa z tytułu podatku odroczonego oraz rezerwy na podatek odroczonego nie rozliczaną z kapitałem własnym.

7.29.1.1. Podatek bieżący

Zobowiązania i należności z tytułu bieżącego podatku za okres bieżący i okresy poprzednie wycenia się w wysokości kwot przewidywanej zapłaty na rzecz organów podatkowych (podlegających zwrotowi od organów podatkowych) z zastosowaniem stawek podatkowych i przepisów podatkowych, które prawnie lub faktycznie już obowiązywały na dzień bilansowy.

7.29.1.2. Podatek odroczonego

Na potrzeby sprawozdawczości finansowej podatek odroczonego jest tworzony w stosunku do wszystkich różnic przejściowych występujących na koniec okresu sprawozdawczego między wartością podatkową aktywów i zobowiązań a ich wartością bilansową wykazaną w sprawozdaniu finansowym.

Rezerwa na podatek odroczonego ujmowana jest w odniesieniu do wszystkich dodatnich różnic przejściowych:

- z wyjątkiem sytuacji, gdy rezerwa na podatek odroczonego powstaje w wyniku początkowego ujęcia wartości firmy lub początkowego ujęcia składnika aktywów bądź zobowiązania przy transakcji nie stanowiącej połączenia jednostek gospodarczych i w chwili jej zawierania nie mającej wpływu ani na wynik finansowy brutto, ani na dochód do opodatkowania czy stratę podatkową oraz
- w przypadku dodatnich różnic przejściowych wynikających z inwestycji w jednostkach zależnych lub stowarzyszonych i udziałów we wspólnych przedsięwzięciach – z wyjątkiem sytuacji, gdy terminy odwracania się różnic przejściowych podlegają kontroli inwestora i gdy prawdopodobne jest, iż w dającej się przewidzieć przyszłości różnice przejściowe nie ulegną odwróceniu.

Aktywa z tytułu podatku odroczonego ujmowane są w odniesieniu do wszystkich ujemnych różnic przejściowych, w takiej wysokości, w jakiej jest prawdopodobne, że zostanie osiągnięty dochód do opodatkowania, który pozwoli wykorzystać ww. różnice, aktywa i straty:

- z wyjątkiem sytuacji, gdy aktywa z tytułu odroczonego podatku dotyczące ujemnych różnic przejściowych powstają w wyniku początkowego ujęcia składnika aktywów bądź zobowiązania przy transakcji nie stanowiącej połączenia jednostek gospodarczych i w chwili jej zawierania nie mają wpływu ani na wynik finansowy brutto, ani na dochód do opodatkowania czy stratę podatkową oraz

- w przypadku ujemnych różnic przejściowych z tytułu inwestycji w jednostkach zależnych lub stowarzyszonych oraz udziałów we wspólnych przedsięwzięciach, składnik aktywów z tytułu odroczonego podatku jest ujmowany w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jedynie w takiej wysokości, w jakiej jest prawdopodobne, iż w dającej się przewidzieć przyszłości ww. różnice przejściowe ulegną odwróceniu i osiągnięty zostanie dochód do opodatkowania, który pozwoli na potrącenie ujemnych różnic przejściowych.

Wartość bilansową składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego weryfikuje się na każdy dzień bilansowy. Grupa obniża wartość bilansową składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego w zakresie, w jakim nie jest prawdopodobne osiągnięcie dochodu do opodatkowania wystarczającego do częściowego lub całkowitego zrealizowania składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Nieujęte aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego podlegają weryfikacji na każdy dzień bilansowy i ujmowane są w takim zakresie, w jakim prawdopodobne staje się, że przyszły dochód do opodatkowania pozwoli na ich zrealizowanie.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego ustala się w wysokości kwoty przewidzianej w przyszłości do odliczenia od podatku dochodowego, w związku z ujemnymi różnicami przejściowymi, które spowodują w przyszłości zmniejszenie podstawy obliczenia podatku dochodowego oraz straty podatkowej możliwej do odliczenia, ustalonej przy uwzględnieniu zasady ostrożności. Aktywa z tytułu podatku dochodowego wykazywane są tylko wtedy, gdy ich realizacja jest prawdopodobna.

Rezerwę z tytułu odroczonego podatku dochodowego tworzy się w wysokości kwoty podatku dochodowego, wymagającej w przyszłości zapłaty, w związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych, to jest różnic, które spowodują zwiększenie podstawy obliczenia podatku dochodowego w przyszłości.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego wycenia się z zastosowaniem stawek podatkowych, które według przewidywań będą stosowane, gdy składnik aktywów zostanie zrealizowany lub rezerwa rozwiązana, przyjmując stawki podatkowe (i przepisy podatkowe), które obowiązywały prawnie lub co do których proces legislacyjny zasadniczo się zakończył na dzień bilansowy.

Podatek dochodowy dotyczący pozycji ujmowanych poza zyskiem lub stratą jest ujmowany poza zyskiem lub stratą; w innych całkowitych dochodach dotyczący pozycji ujętych w innych całkowitych dochodach lub bezpośrednio w kapitale własnym dotyczący pozycji ujętych bezpośrednio w kapitale własnym.

Grupa kompensuje ze sobą aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego z rezerwami z tytułu odroczonego podatku dochodowego wtedy i tylko wtedy, gdy posiada możliwy do wyegzekwowania tytuł prawny do przeprowadzenia kompensat należności ze zobowiązaniami z tytułu bieżącego podatku i odroczonego podatku dochodowego ma związek z tym samym podatnikiem i tym samym organem podatkowym.

7.29.2. Podatek od towarów i usług

Przychody, koszty, aktywa i zobowiązania są ujmowane po pomniejszeniu o wartość podatku od towarów i usług, z wyjątkiem:

- gdy podatek od towarów i usług zapłacony przy zakupie aktywów lub usług nie jest możliwy do odzyskania od organów podatkowych; wtedy jest on ujmowany odpowiednio jako część ceny nabycia składnika aktywów lub jako część pozycji kosztowej oraz
- należności i zobowiązań, które są wykazywane z uwzględnieniem kwoty podatku od towarów i usług.

Kwota netto podatku od towarów i usług możliwa do odzyskania lub należna do zapłaty na rzecz organów podatkowych jest ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jako część należności lub zobowiązań.

7.29.3. Ocena niepewności co do rozliczeń podatkowych

Jeżeli w ocenie Spółek Grupy jest prawdopodobne, że podejście do kwestii podatkowej lub grupy kwestii podatkowych będzie zaakceptowane przez organ podatkowy, Spółka określa dochód do opodatkowania (stratę podatkową), podstawę opodatkowania, niewykorzystane straty podatkowe, niewykorzystane ulgi podatkowe i stawki podatkowe z uwzględnieniem podejścia do opodatkowania planowanego lub zastosowanego w swoim zeznaniu podatkowym.

Jeżeli Spółka stwierdzi, że nie jest prawdopodobne, że organ podatkowy zaakceptuje podejście Spółki do kwestii podatkowej lub grupy kwestii podatkowych, wówczas Spółka odzwierciedla wpływ niepewności przy ustalaniu dochodu do opodatkowania (straty podatkowej), niewykorzystanych strat podatkowych, niewykorzystanych ulg podatkowych lub stawek podatkowych.

Spółka odzwierciedla ten efekt za pomocą najlepszej z następujących metod:

- Spółka określa najbardziej prawdopodobny scenariusz – jest to pojedyncza kwota spośród możliwych wyników,
- Spółka ujmuje wartość oczekiwaną - jest to suma kwot ważonych prawdopodobieństwem spośród możliwych wyników,
- Spółka stosuje podejście „all-or-nothing”.

7.30. Zysk/(strata) netto na jedną akcję

Zysk netto na akcję dla każdego okresu jest obliczony poprzez podzielenie zysku netto za dany okres przez średnią ważoną liczbę akcji jednostki dominującej w danym okresie sprawozdawczym. Grupa nie prezentuje rozwodnionego zysku/straty na akcję, ponieważ nie występują rozwodniające potencjalne akcje zwykłe.

8. Zmiany stosowanych zasad rachunkowości (istotne zasady (polityka) rachunkowości)

Grupa w roku 2018 dokonała zmiany stosowanych zasad rachunkowości oraz korekt prezentacyjnych, w związku z czym dokonała przekształcenia danych porównawczych za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 roku, za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 roku oraz na dzień 1 stycznia 2017 roku z uwzględnieniem aktualnych zasad (polityki) rachunkowości opisanych poniżej.

8.1. Korekta zasad rachunkowości dotyczących sposobu rozpoznawania rezerw z tytułu napraw gwarancyjnych

Spółki Grupy tworzyły rezerwy na naprawy gwarancyjne w następstwie oszacowania spodziewanych i możliwych do oszacowania kosztów nadzoru, napraw, prac i robót gwarancyjnych związanych z zobowiązaniami kontraktowymi Grupy, wynikającymi z zakończenia realizacji umowy o usługę. W trakcie prac nad wdrożeniem MSSF 15, Grupa dokonała rewizji swojego stanowiska i uznała, że zmiana stosowanej metody rozpoznawania rezerw w miarę postępu poziomu zaawansowania umowy, a nie po jego zakończeniu, w wyższym stopniu odzwierciedli rzeczywisty wynik kontraktu i poziom kapitałów Grupy.

8.2. Nowy MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”

Nowy standard zastąpił dotychczasowe MSR 11 i MSR 18 oraz związane z nimi interpretacje i ma zastosowanie do wszystkich umów z klientami za wyjątkiem umów wyłączonych z zakresu MSSF 15, w tym umów uregulowanych zapisami innych standardów. Nowy MSSF 15 zapewnia jeden spójny 5-stopniowy model ujmowania przychodów obejmujący następujące kroki:

- identyfikacja umowy z klientem,
- identyfikacja zobowiązań do wykonania świadczenia wynikających z umowy,
- określenie ceny,
- przypisanie ceny do zobowiązań do wykonania świadczenia,
- ujęcie przychodu po wypełnieniu lub podczas wypełniania zobowiązań do wykonania świadczenia.

Nowy model uzależnia ujęcie przychodu od uzyskania przez klienta kontroli nad dobrem lub usługą.

Ponadto standard wprowadził dodatkowe wymogi ujawniania informacji oraz wskazówki dotyczące następujących szczegółowych kwestii:

- łączenie kilku umów,
- zmiany umowy,
- metody pomiaru wypełnienia zobowiązania do wykonania świadczenia,
- cena zmienna,
- prawa zwrotu,
- gwarancje,
- relacja zleceniodawca – pośrednik,
- opcje nabycia kolejnych dóbr lub usług,
- bezzwrotne opłaty płatne z góry,
- licencje i tantiemy,
- umowy odkupu,
- umowy komisju,

- sprzedaż ze wstrzymaną dostawą,
- komponenty finansowe wbudowane w umowy z klientami (płatność odroczone lub płatność z góry),
- wynagrodzenia niepieniężne,
- koszty umowy, w tym koszty pozyskania umowy.

Zarząd jednostki dominującej podjął decyzję, że zastosowanie MSSF 15 ma się odbyć retrospektywnie bez korekty danych porównawczych. Skutki wdrożenia standardu zostały ujęte jako zmiana bilansu otwarcia zysków zatrzymanych na dzień 1 stycznia 2018 roku. Grupa zastosowała retrospektywnie MSSF 15 wyłącznie do umów, które nie zostały zakończone na dzień pierwszego zastosowania MSSF 15. Ponadto Grupa zastosowała uproszczenie dla kontraktów zmienianych przed najwcześniejszym okresem porównywalnym polegające na uwzględnieniu tych zmian tak, jak gdyby były zawarte w kontrakcie od samego początku.

Skutki zmian zostały opisane poniżej:

- przychody ze sprzedaży produktów, które według dotychczasowych zasad ujmowane były stopniowo zgodnie ze stanem zaawansowania prac, są ujmowane jednorazowo po zakończeniu prac dla klienta; zmiana ujęta w stanie początkowym zysków zatrzymanych na 1 stycznia 2018 roku wyniosła 48 tysięcy złotych; gdyby stosowano dotychczasowe zasady ujmowania, przychody ze sprzedaży oraz wynik nie uległy by zmianie,
- umowy, które składają się z osobnych bloków traktowane do tej pory jako jednolite kontrakty, są traktowane jako odrębne zobowiązania do wykonania świadczenia i odrębnie ujmowane; zmiana ujęta w stanie początkowym zysków zatrzymanych na 1 stycznia 2018 roku wyniosła 5 485 tysięcy złotych; gdyby stosowano dotychczasowe zasady ujmowania, przychody ze sprzedaży za rok 2018 byłyby wyższe o 2 362 tysiące złotych, a wynik niższy o 34 tysiące złotych,
- aby uspołnić terminologię z MSSF 15 dotychczasowe należności i zobowiązania z tytułu umów o usługę budowlaną w rozumieniu MSR 11 zostały nazwane w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowymi odpowiednio aktywami lub zobowiązaniami z tytułu umowy; w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym na dzień 31 grudnia 2017 roku zarówno należności z tytułu umów o usługę budowlaną były jako odrębna pozycja skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy, natomiast zobowiązania z tytułu umów budowlanych w kwocie 33 834 tysiące złotych ujęte były w pozycji „Zobowiązania, rezerwy z tytułu wyceny umów o usługę budowlaną i przychody przyszłych okresów”; aktywowane koszty doprowadzenia do zawarcia umów i koszty wykonania umów Spółka prezentuje w pozycji „Rozliczenia międzyokresowe”.

W wyniku zastosowania MSSF 15 na dzień 31 grudnia 2017 roku, zyski zatrzymane Grupy na dzień 31 grudnia 2017 roku zmniejszyły się o 3,8 miliona złotych. Wpływ zmian na dane finansowe w pozycjach skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy został zaprezentowany w nocie 8.2.

Gdyby do ujmowania przychodów w okresie 12 miesięcy 2018 roku stosowano MSR 18 i MSR 11, poszczególne pozycje skonsolidowanego sprawozdania finansowego byłyby wyższe lub niższe o następujące kwoty:

Aktywa

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	(5 249)
Zapasy	(11 014)
Aktywa i rozliczenia międzyokresowe z tytułu wyceny umów o usługę	5 416

Pasywa

Zyski zatrzymane/ Niepokryte straty, w tym:	22 379
zysk (strata) z lat ubiegłych	4 509
zysk (strata) netto	17 870
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	(1 549)
Zobowiązania z tytułu wyceny umów o usługę	(37 746)
Rezerwy z tytułu wyceny umów o usługę	6 069

Sprawozdanie z całkowitych dochodów

Przychody ze sprzedaży	25 331
Koszt własny sprzedaży	(2 873)
Zysk/(strata) brutto	22 458
Podatek dochodowy	(4 588)
Zysk/(strata) netto	17 870

Zysk/(strata) na akcję z działalności kontynuowanej	0,14
---	------

8.3. Nowy MSSF 9 „Instrumenty finansowe”

Nowy standard zastąpił dotychczasowy MSR 39. Zmiany wprowadzone przez standard w rachunkowości instrumentów finansowych obejmują przede wszystkim:

- inne kategorie aktywów finansowych, od których uzależniona jest metoda wyceny aktywów:
  - wyceniane w zamortyzowanym koszcie,
  - wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody,
  - wyceniane w wartości godziwej przez wynik (z opcją ujęcia skutków wyceny w pozostałych całkowitych dochodach dla instrumentów kapitałowych);przydział aktywów do kategorii dokonywany jest w zależności od modelu biznesowego odnoszącego się do danego składnika aktywów oraz charakteru przepływów z niego,
- nowe zasady rachunkowości zabezpieczeń odzwierciedlające w większym stopniu zarządzanie ryzykiem, zwiększające możliwość wyznaczenia instrumentów jako pozycje zabezpieczające oraz likwidujące sztywne zasady wyznaczania efektywności w przedziale 80-125%,
- nowy model utraty wartości aktywów finansowych oparty na przewidywanych stratach i powodujący konieczność szybszego ujmowania kosztów w wyniku finansowym; ujęcie straty z tytułu utraty wartości według dotychczasowych zasad następowało dopiero, gdy wystąpiły obiektywne dowody utraty wartości, takie jak znaczące trudności finansowe dłużnika lub niedotrzymanie warunków umowy, np. opóźnienie w spłacie; nowy model zakłada, że już od momentu ujęcia aktywa finansowego jednostka szacuje oczekiwane straty kredytowe za pomocą 3-stopniowego modelu opartego na zmianach ryzyka kredytowego; standard przewiduje uproszczenia m.in. dla należności handlowych i aktywów z tytułu umowy.

Zarząd jednostki dominującej podjął decyzję, że zastosowanie MSSF 9 w zakresie klasyfikacji i wyceny odbędzie się retrospektywnie bez korekty danych porównawczych ze względu na to, że nie byłoby to możliwe bez wykorzystania wiedzy pozyskanej post factum. Skutki wdrożenia standardu zostały ujęte jako zmiana bilansu otwarcia zysków zatrzymanych na dzień 1 stycznia 2018 roku.

Skutki zmian zostały opisane poniżej:

Do tej pory Grupa posiadała wyłącznie aktywa zakwalifikowane do kategorii „pożyczki i należności”, instrumenty dłużne oraz instrumenty pochodne niebędące zabezpieczeniem zakwalifikowane do kategorii „aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik”. Zgodnie z nowym standardem wszystkie zostały zakwalifikowane odpowiednio jako wyceniane w zamortyzowanym koszcie (ponieważ analiza przeprowadzona przez Grupę na dzień pierwszego zastosowania standardu wykazała, że są utrzymywane w celu uzyskania przepływów pieniężnych wynikających z umowy, a przepływy te są wyłącznie spłatą wartości nominalnej i odsetek) lub wyceniane w wartości godziwej przez wynik. Zmiana kategorii nie wpłynęła na wartość aktywów Grupy oraz jej wynik finansowy. Kategorie zobowiązań finansowych nie zmieniły się.

Ponadto Grupa posiada udziały w nienotowanych spółkach, które do tej pory na podstawie MSR 39 były wyceniane w cenie nabycia i na dzień 31 grudnia 2017 roku posiadały wartość bilansową 242 tysiące złotych. Zgodnie z MSSF 9 Grupa zakwalifikowała je na dzień pierwszego zastosowania standardu do kategorii aktywów wycenianych w wartości godziwej i dla akcji notowanych na giełdzie przyjęła, że będą wyceniane poprzez wynik, ponieważ Grupa nie wyklucza zbycia tych aktywów, kiedy osiągną dodatnią wycenę. Zmiana została wprowadzona na 1 stycznia 2018 roku i nie spowodowała zmian wartości aktywów.

Na dzień pierwszego zastosowania MSSF 9 kategorie i wartości bilansowe poszczególnych klas aktywów finansowych i zobowiązań finansowych były następujące:

Klasa aktywów finansowych	MSR 39		MSSF 9	
	Kategoria	Wartość bilansowa 1.01.2018	Kategoria	Wartość bilansowa 1.01.2018
Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności	pożyczki i należności utrzymywane do terminu wymagalności	473 725	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	461 265
Obligacje	wyceniane w wartości godziwej przez wynik	29 970	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	22 447
Pochodne instrumenty finansowe	dostępne do sprzedaży	479	wyceniane w wartości godziwej przez wynik	479
Udziały i akcje długoterminowe	pożyczki i należności	223	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	223
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty		180 291	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	180 291

* zmiana wartości wynika ze zmiany modelu utraty wartości

Klasa zobowiązań finansowych	MSR 39		MSSF 9	
	Kategoria	Wartość bilansowa 1.01.2018	Kategoria	Wartość bilansowa 1.01.2018
<i>Zobowiązania długoterminowe:</i>				
Kredyty, pożyczki, inne instrumenty dłużne	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	98 728	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	98 728
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	337 509	wyceniane w zamortyzowanym koszcie	354 519

W wyniku zastosowania MSSF 9 na dzień 1 stycznia 2018 roku, zyski zatrzymane Grupy na dzień 31 grudnia 2017 roku zmniejszyły się o 19,2 miliona złotych.

8.4. Korekta prezentacji niektórych pozycji w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej

Grupa dokonała weryfikacji metody prezentacji danych finansowych w aktywach i pasywach skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej. Postanowiono zmienić metodę prezentacji danych poprzez wyodrębnienie rozliczeń międzyokresowych, łączne ujęcie pozycji dotyczących rozliczeń z pracownikami oraz rozdzielenie pozycji zobowiązań i rezerw. Grupa uważa, że zmiany te uczynią sprawozdanie bardziej czytelnym.

8.5. Wpływ zmian na dane finansowe w pozycjach sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy

Porównywalne dane finansowe w pozycjach sprawozdania z sytuacji finansowej na dzień 1 stycznia 2018 roku, których prezentacja uległa zmianie w porównaniu do danych przedstawionych w sprawozdaniu finansowym za rok 2017, zostały skorygowane w zaprezentowany poniżej sposób:

	<i>Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności</i>		<i>Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe</i>	<i>Aktywa z tytułu podatku odroczonego</i>	<i>Zapasy</i>	<i>Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności</i>		<i>Należności z tytułu umów o usługę</i>	<i>Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe</i>	<i>Krótkoterminowe aktywa finansowe</i>
<i>Długoterminowe aktywa finansowe</i>	<i>pozostałe należności długoterminowe</i>					<i>krótkoterminowe</i>				
Przed korektą	24 769	41 163	–	32 783	14 560	501 233	279 908	–		5 201
Korekty bilansu otwarcia										
MSSF 15	–	–	–	492	14 263	–	(601)	–	–	–
MSSF 9 (odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych)	(7 069)	(89)	–	4 495	–	(12 541)	(1 888)	–	–	(454)
Rezerwy na naprawy gwarancyjne	–	–	–	4 772	–	–	–	–	–	–
Korekty prezentacji										
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	–	(1 689)	1 689	–	–	–	–	–	–	–
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	–	–	–	–	–	(2 776)	(26 136)	28 912	–	–
Po korekcie	17 700	39 385	1 689	42 542	28 823	485 916	251 283	28 912		4 747

	<i>Zyski zatrzymane/ Niepokryte straty</i>	<i>Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania długoterminowe</i>	<i>Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych długoterminowe</i>	<i>Pozostałe rezerwy długoterminowe</i>	<i>Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania krótkoterminowe</i>	<i>Zobowiązania z tytułu umów o usługę</i>	<i>Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych</i>	<i>Pozostałe rezerwy krótkoterminowe</i>	<i>Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe</i>
Przed korektą	(8 756)	43 811	20 536	–	435 965	60 636	2 768	–	–
MSSF 15	(3 790)	–	–	–	11 426	6 581	–	(63)	–
MSSF 9 (odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych)	(19 163)	–	–	–	1 617	–	–	–	–
Rezerwy na naprawy gwarancyjne	(20 341)	–	–	25 113	–	–	–	–	–
Rezerwa z tytułu Programu Dobrowolnych Odejść	–	(153)	153	–	(1 443)	–	1 443	–	–
Rezerwa na premie	–	(495)	495	–	(7 421)	–	7 421	–	–
Rezerwa na urlopy	–	–	–	–	(5 428)	–	5 428	–	–
Rezerwa na naprawy gwarancyjne	–	(4 384)	–	4 384	(11 464)	–	–	11 464	–
Zobowiązanie z tytułu wynagrodzeń	–	–	–	–	(8 519)	–	8 519	–	–
Zobowiązanie z tytułu ubezpieczeń społecznych	–	–	–	–	(9 087)	–	9 087	–	–
Rezerwy na straty	–	–	–	–	–	(15 461)	–	15 461	–
Rezerwy na kary	–	–	–	–	–	(8 069)	–	8 069	–
Rezerwa na badanie bilansu	–	–	–	–	(224)	–	–	–	224
Rozliczenia międzyokresowe dot. polis ubezpieczeniowych	–	–	–	–	(15 404)	–	–	–	15 404
Rezerwa na pozostałe koszty	–	–	–	–	–	(864)	–	864	–
Po korekcie	(52 050)	38 779	21 184	29 497	390 018	42 823	34 666	35 795	15 628

8.6. Korekta prezentacji przychodów i kosztów z tytułu odpisów aktualizujących wartość należności handlowych w sprawozdaniu z całkowitych dochodów

Grupa dokonała zmiany prezentacji odpisów aktualizujących wartość należności handlowych. Dotychczasowa prezentacja aktualizujących wartość należności handlowych w kosztach sprzedaży została zmieniona na prezentację tych odpisów w pozostałych przychodach lub kosztach operacyjnych. W ocenie Grupy, dokonana korekta przyczyni się do zwiększenia przejrzystości danych i ułatwi ich analizę uczestnikom rynku.

Porównywalne dane finansowe w pozycjach skonsolidowanego sprawozdania z całkowitych dochodów za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 roku, których prezentacja uległa zmianie w porównaniu do danych przedstawionych w śródrocznym skróconym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 roku, zostały skorygowane w zaprezentowany poniżej sposób:

	<i>Koszty sprzedaży</i>	<i>Pozostałe przychody operacyjne</i>	<i>Koszty sprzedanych produktów i usług</i>	<i>Koszty sprzedanych towarów i materiałów</i>	<i>Koszty badań i rozwoju</i>
Przed korektą	(38 683)	(14 095)	(1 632 608)	–	–
korekta prezentacji odpisów aktualizujących wartość należności handlowych	6 079	(6 079)	–	–	–
Korekta prezentacji kosztu sprzedanych towarów i materiałów	–	–	1 436	(1 436)	–
Rezerwy na naprawy gwarancyjne	–	–	2 400	–	–
Koszty badań i rozwoju	–	–	6 926	–	(6 926)
Po korekcie	(32 604)	(20 174)	(1 621 846)	(1 436)	(6 926)

8.7. Zmiany pozostałych standardów lub interpretacji obowiązujące i zastosowane przez Grupę w 2018 rok

- Zmiana MSSF 2 „Płatności na bazie akcji”

Rada MSR uregulowała trzy kwestie:

- sposób ujmowania w wycenie programu regulowanego w środkach pieniężnych warunków innych niż warunki nabywania uprawnień,
- klasyfikacja płatności akcjami w przypadku, gdy jednostka jest zobowiązana pobrać podatek od pracownika,
- modyfikacja programu, która skutkuje zmianą z programu rozliczanego w środkach pieniężnych na program rozliczany w instrumentach kapitałowych.

Grupa nie uruchamiała programów płatności akcjami, w związku z czym opisane zmiany nie miały wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy.

- Zmiana MSSF 4 „Umowy ubezpieczeniowe”

W związku z wejściem w życie w 2018 roku nowego standardu dotyczącego instrumentów finansowych (MSSF 9) Rada MSR wprowadziła przejściowe (do czasu wejścia w życie nowego MSSF 17) zasady stosowania nowych zasad rachunkowości instrumentów w sprawozdaniach finansowych ubezpieczycieli. W przeciwnym wypadku ich wyniki byłyby narażone na sporą zmienność. Zaproponowano dwa alternatywne podejścia:

- korygowanie zmienności powodowanej przez MSSF 9 dla niektórych aktywów poprzez odrębną pozycję w sprawozdaniu z wyniku i innych dochodów całkowitych,
- zwolnienie ze stosowania MSSF 9 do czasu wejścia w życie nowego standardu dotyczącego ubezpieczeń (lub roku 2021).

Zmiana standardu nie będzie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy ze względu na to, że nie prowadzi ona działalności ubezpieczeniowej. Zmiany obowiązują w momencie zastosowania MSSF 9.

- Zmiany MSR 28 „Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach”

Zmiany wynikające z „Projektu corocznych poprawek: cykl 2014-2016”, w ramach których doprecyzowano, że w sytuacjach, gdy MSR 28 dopuszcza wycenę inwestycji albo metodą praw własności albo w wartości godziwej (przez organizacje zarządzające kapitałem wysokiego ryzyka, fundusze wzajemne itd. lub udziały w jednostkach inwestycyjnych), wyboru tego można dokonać odrębnie dla każdej z takich inwestycji. Grupa nie posiada inwestycji w jednostkach stowarzyszonych, w związku z czym opisana zmiana nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy.

- Zmiana MSR 40 „Nieruchomości inwestycyjne”

Zmiana doprecyzowuje zasady, według których nieruchomość jest przeklasyfikowywana do lub z kategorii nieruchomości inwestycyjnych z lub do środków trwałych bądź zapasów.

Przed wszystkim zmiana klasyfikacji następuje, gdy zmieni się sposób użytkowania i zmiana ta musi być udowodniona. Standard wprost mówi, że zmiana intencji zarządu sama w sobie nie jest wystarczająca.

Zmianę standardu należy zastosować do wszystkich zmian w użytkowaniu, które nastąpią po wejściu w życie zmiany do standardu oraz do wszystkich nieruchomości inwestycyjnych posiadanych na dzień wejścia w życie zmiany standardu.

Grupa nie posiada nieruchomości inwestycyjnych, w związku z czym opisana zmiana nie miała wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy.

- Nowa KIMSF 22 „Transakcje walutowe i zaliczki”

Interpretacja określa, jaki kurs należy stosować w przypadku sprzedaży lub zakupu w walucie obcej, które poprzedzone są otrzymaniem lub uiszczeniem zaliczki w tej walucie. Zgodnie z nową interpretacją zaliczkę na dzień jej zapłaty należy ująć po kursie na ten dzień. Następnie w momencie ujęcia w rachunku zysków i strat przychodu osiąganego w walucie lub kosztu lub zakupionego składnika aktywów należy je ująć po kursie z dnia ujęcia zaliczki, a nie po kursie z dnia, gdy został ujęty przychód lub koszt lub składnik aktywów.

Grupa nie dokonuje istotnych transakcji będących przedmiotem Interpretacji, w związku z czym jej wejście w życie nie miało istotnego wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy.

9. Nowe standardy i interpretacje, które zostały opublikowane, a nie weszły jeszcze w życie

<i>Standard/interpretacja</i>	<i>Data wejścia w życie</i>	<i>Opis zmian standardu/interpretacji</i>
zmiana MSSF 10 „Skonsolidowane sprawozdania finansowe” i MSR 28 „Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsiębiorstwach”	brak daty wejścia w życie – zastosowanie dobrowolne proces akceptacji przez Komisję Europejską wstrzymany	Obowiązujące do tej pory zasady regulujące rozliczenie utraty kontroli nad jednostką zależną przewidywały, że ujmuje się na ten moment zysk lub stratę. Z kolei zasady stosowania metody praw własności mówiły, że wynik transakcji z podmiotami wycenianymi metodą praw własności ujmuje się tylko do wysokości udziału pozostałych udziałowców tych podmiotów. W sytuacji, gdy jednostka dominująca sprzedaje lub wnosi aportem udziały w spółce zależnej do podmiotu wycenianego MPW w taki sposób, iż traci nad nią kontrolę, wyżej przytoczone regulacje byłyby ze sobą sprzeczne. Zmiana MSSF 10 i MSR 28 likwiduje tę kolizję następująco: <ul style="list-style-type: none"> • jeżeli jednostka, nad którą utracono kontrolę stanowi przedsiębiorstwo (biznes), wynik na transakcji ujmowany jest w całości, • jeżeli jednostka, nad którą utracono kontrolę nie stanowi przedsiębiorstwa, wynik ujmowany jest tylko do wysokości udziału innych inwestorów.
MSSF 16 „Leasing”	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku lub później standard zaakceptowany przez Komisję Europejską	Nowy standard regulujący umowy leasingu (w tym umowy najmu i dzierżawy) zawiera nową definicję leasingu. Znaczące zmiany dotyczą leasingobiorców: standard wymaga ujęcia w bilansie dla każdej umowy leasingowej wartości „prawa do korzystania ze składnika aktywów” i analogicznego zobowiązania finansowego. Prawo do korzystania z aktywów jest następnie amortyzowane, natomiast zobowiązanie wyceniane w zamortyzowanym koszcie. Przewidziano uproszczenia dla umów krótkoterminowych (do 12 miesięcy) i aktywów o niskiej wartości. Podejście księgowo do leasingów od strony leasingodawcy jest zbliżone do zasad określonych w dotychczasowym MSR 17.
Nowy MSSF 17 „Insurance Contracts”	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2021 roku standard nie zaakceptowany przez Komisję Europejską	Nowy standard regulujący ujęcie, wycenę, prezentację i ujawnienia dotyczące umów ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych. Standard zastępuje dotychczasowy MSSF 4.
Nowa KIMSF 23 „Niepewność co do traktowania podatkowego dochodu”	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku standard nie zaakceptowany przez Komisję Europejską	Interpretacja do MSR 12 „Podatek dochodowy” rozstrzyga podejście do sytuacji, gdy interpretacja przepisów ws. podatku dochodowego nie jest jednoznaczna i nie można definitywnie przyjąć, jakie rozwiązanie zostanie zaakceptowane przez organy podatkowe, w tym sądy. Kierownictwo powinno ocenić, jakie podejście zostanie zaakceptowane przez organy metodą wartości najbardziej prawdopodobnej lub wartości oczekiwanej. Spółka powinna ocenić ewentualne zmiany faktów i okoliczności wpływające na ustaloną wartość. Jeśli wartość podlega korekcie, traktuje się ją jako zmianę szacunku zgodnie z MSR 8.

<i>Standard/interpretacja</i>	<i>Data wejścia w życie</i>	<i>Opis zmian standardu/interpretacji</i>
Zmiana MSSF 9 „Instrumenty finansowe”	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku zmiana zaakceptowana przez Komisję Europejską	Zmiana polega na dopuszczeniu kwalifikowania do kategorii aktywów wycenianych w zamortyzowanym koszcie takich instrumentów, które w przypadku wcześniejszej spłaty powodują, że jednostka otrzyma kwotę mniejszą niż suma kapitału i naliczonych odsetek (tzw. ujemne wynagrodzenie). Ponadto Rada doprecyzowała Uzasadnienie Wniosków w taki sposób, że w przypadku modyfikacji zobowiązań finansowych niepowodujących ich usunięcia z bilansu należy je ponownie wycenić ujmując różnicę w wyniku finansowym (ta zmiana wchodzi z dniem wejścia w życie MSSF 9).
Zmiana MSR 28 „Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsiębiorstwach”	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku zmiana nie zaakceptowana przez Komisję Europejską	Zmiana standardu uściśla, że do instrumentów finansowych, innych niż wyceniane metodą praw własności, w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsiębiorstwach należy stosować MSSF 9 nawet jeśli instrumenty te stanowią element inwestycji netto w takiej jednostce.
Zmiany MSR 12, MSR 23, MSSF 3, MSSF 11	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku lub później zmiany nie zaakceptowane przez Komisję Europejską	Mniejsze poprawki do standardów, wprowadzane w ramach corocznych zmian do standardów (cykl 2015 – 2017): <ul style="list-style-type: none"> • MSR 12: Rada MSR uściśliła sposób ujmowania podatku dochodowego będącego konsekwencją dywidend. Podatek ujmowany jest w momencie ujęcia zobowiązania do wypłaty dywidendy jako obciążenie wyniku lub pozostałych całkowitych dochodów lub kapitałów w zależności od tego, gdzie ujęto przeszłe transakcje, które wygenerowały wynik. • MSR 23: Doprecyzowano, że zadłużenie pierwotnie przeznaczone na finansowanie składnika aktywów, który został już ukończony, zostaje zaliczone do zadłużenia ogólnego, którego koszt może być później kapitalizowany w wartości innych aktywów. • MSSF 3: Rada MSR doprecyzowała, że zasady dotyczące rozliczania połączenia przedsięwzięć realizowanego etapami, w tym konieczność wyceny udziałów, dotyczą również posiadanych wcześniej udziałów we wspólnych działalnościach. • MSSF 11: Rada doprecyzowała, że wspólnik wspólnej działalności, niesprawujący wspólnej kontroli, w sytuacji, gdy uzyska wspólną kontrolę nad wspólną działalnością będącą przedsięwzięciem, nie powinien ponownie wyceniać udziałów w tej wspólnej działalności.
Zmiana MSR 19 „Świadczenia pracownicze”	okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku zmiana nie zaakceptowana przez Komisję Europejską	Zgodnie z wprowadzoną zmianą jeśli składnik aktywów lub zobowiązanie netto z tytułu programu określonych świadczeń są ponownie wyceniane w wyniku zmian, ograniczenia lub rozliczenia, jednostka powinna: <ul style="list-style-type: none"> • ustalić koszty bieżącego zatrudnienia i odsetki netto za okres po ponownej wycenie stosując założenia wykorzystane przy ponownej wycenie oraz • określić odsetki netto za pozostały okres na podstawie przecenionego aktywa lub zobowiązania netto.

<i>Standard/interpretacja</i>	<i>Data wejścia w życie</i>	<i>Opis zmian standardu/interpretacji</i>
Zmiana MSSF 3 „Połączenia przedsiębiorstw”	<p>obowiązuje dla połączeń, dla których dzień przejęcia przypadnie w ciągu pierwszego rocznego okresu sprawozdawczego rozpoczynającego się 1 stycznia 2020 roku lub później oraz dla transakcji nabycia aktywów, które wystąpią w tym okresie sprawozdawczym lub później</p> <p>zmiana nie zaakceptowana przez Komisję Europejską</p>	<p>Zmiana dotyczy definicji przedsięwzięcia i obejmuje przede wszystkim następujące kwestie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • precyzuje, że przejęty zespół aktywów i działań, aby być traktowanym jako przedsięwzięcie, musi obejmować również wkład i istotne procesy, które wspólnie w istotny sposób uczestniczyć będą w wypracowaniu zwrotu, • zawęża definicję zwrotu, a tym samym również przedsięwzięcia, skupiając się na dobrach i usługach dostarczanych odbiorcom, usuwając z definicji odniesienie do zwrotu w formie obniżenia kosztów, • dodaje wytyczne i przykłady ilustrujące w celu ułatwienia dokonywania oceny, czy w ramach połączenia został przejęty istotny proces, • pomija dokonywanie oceny, czy istnieje możliwość zastąpienia brakującego wkładu lub procesu i kontynuowania operowania przedsięwzięciem w celu uzyskiwania zwrotu oraz • dodaje opcjonalną możliwość przeprowadzenia uproszczonej oceny, mającej na celu wykluczenie, że przejęty zestaw działań i aktywów jest przedsięwzięciem.
Zmiana MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” i MSR 8 „Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów”	<p>okresy roczne rozpoczynające się 1 stycznia 2019 roku</p> <p>zmiana nie zaakceptowana przez Komisję Europejską</p>	<p>Zmiana polega na wprowadzeniu nowej definicji pojęcia „istotny” (w odniesieniu do pominięcia lub zniekształcenia w sprawozdaniu finansowym). Dotychczasowa definicja zawarta w MSR 1 i MSR 8 różniła się od zawartej w Założeniach Konceptyjnych Sprawozdawczości Finansowej, co mogło powodować trudności w dokonywaniu osądów przez jednostki sporządzające sprawozdania finansowe. Zmiana spowoduje ujednoczenie definicji we wszystkich obowiązujących MSR i MSSF.</p>

* - data wejścia w życie wyznaczona przez Radę MSR; wejście w życie w UE następuje w innym momencie

9.1. Wdrożenie MSSF 16

W styczniu 2016 roku Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wydała Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 16 Leasing („MSSF 16”), który zastąpił MSR 17 Leasing, KIMSF 4 Ustalenie, czy umowa zawiera leasing, SKI 15 Leasing operacyjny – specjalne oferty promocyjne oraz SKI 27 Ocena istoty transakcji wykorzystujących formę leasingu. MSSF 16 określa zasady ujmowania dotyczące leasingu w zakresie wyceny, prezentacji i ujawniania informacji.

MSSF 16 wprowadza jednolity model rachunkowości leasingobiorcy i wymaga, aby leasingobiorca ujmował aktywa i zobowiązania wynikające z każdego leasingu z okresem przekraczającym 12 miesięcy, chyba że bazowy składnik aktywów ma niską wartość. W dacie rozpoczęcia leasingobiorca ujmuje składnik aktywów z tytułu prawa do użytkowania bazowego składnika aktywów oraz zobowiązanie z tytułu leasingu, które odzwierciedla jego obowiązek dokonywania opłat leasingowych.

Leasingobiorca odrębnie ujmuje amortyzację składnika aktywów z tytułu prawa do użytkowania i odsetki od zobowiązania z tytułu leasingu.

Leasingobiorca aktualizuje wycenę zobowiązania z tytułu leasingu po wystąpieniu określonych zdarzeń (np. zmiany w odniesieniu do okresu leasingu, zmiany w przyszłych opłatach leasingowych wynikającej ze zmiany w indeksie lub stawce stosowanej do ustalenia tych opłat). Co do zasady, leasingobiorca ujmuje aktualizację wyceny zobowiązania z tytułu leasingu jako korektę wartości składnika aktywów z tytułu prawa do użytkowania.

Grupa jest leasingobiorcą w przypadku umów najmu powierzchni biurowych, samochodów oraz urządzeń.

Rachunkowość leasingodawcy zgodnie z MSSF 16 pozostaje zasadniczo niezmieniona względem obecnej rachunkowości zgodnie z MSR 17. Leasingodawca dalej będzie ujmował wszystkie umowy leasingowe z zastosowaniem tych samych zasad klasyfikacji co w przypadku MSR 17, rozróżniając leasing operacyjny i leasing finansowy.

MSSF 16 wymaga, zarówno od leasingobiorcy jak i od leasingodawcy, dokonywania szerszych ujawnień niż w przypadku MSR 17. Leasingobiorca ma prawo wyboru pełnego bądź zmodyfikowanego podejścia retrospektywnego, a przepisy przejściowe przewidują pewne praktyczne rozwiązania.

Grupa szacuje, że nowy standard będzie miał istotny wpływ na jej sprawozdanie finansowe. Na koniec 2018 roku Grupa jest leasingobiorcą w 53 umowach leasingu operacyjnego, najmu i dzierżawy zawartych na okresy od 1 do 2 lat, na podstawie których przysługuje jej prawo do użytkowania nieruchomości i instalacji technicznych.

Ponadto Grupa posiada prawo użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej, które na dzień 31 grudnia 2018 roku traktowane było na równi z prawem własności i które spełnia zawartą w MSSF 16 definicję leasingu.

Grupa planuje wdrożenie MSSF 16 przy zastosowaniu zmodyfikowanej metody retrospektywnej, tj. bez przekształcania danych porównawczych, z ujęciem łącznego efektu pierwszego zastosowania standardu jako korekty bilansu otwarcia zysków zatrzymanych w dniu pierwszego zastosowania.

Ponadto Grupa zamierza zastosować następujące dopuszczone przez standard rozwiązania praktyczne:

- wartość prawa do korzystania z tytułu wszystkich umów sklasyfikowanych uprzednio przez Grupę jako leasing operacyjny zgodnie z MSR 17 na dzień pierwszego zastosowania MSSF 16 zostanie ustalona w kwocie zobowiązania z tytułu leasingu skorygowanego o opłaty i przedpłaty ujęte w sprawozdaniu z sytuacji finansowej bezpośrednio sprzed dnia pierwszego zastosowania,
- umowy, których okres leasingu kończy się w 2019 roku, Grupa ujmuje jako koszty metodą liniową w okresie leasingu.

W związku z zastosowaniem MSSF 16 Grupa rozpozna na dzień pierwszego zastosowania prawa do korzystania w kwocie 7 788 tysięcy złotych oraz zobowiązania z tytułu leasingu w kwocie 5 846 tysięcy złotych. Prawa z tytułu korzystania zostaną zaprezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Aktywa trwałe w użytkowaniu”, natomiast zobowiązania leasingowe w pozycji „Zobowiązania z tytułu leasingu” w podziale na część krótkoterminową i długoterminową.

Ponadto Grupa zaprzestanie ujmowania nieruchomości w użytkowaniu wieczystym o wartości bilansowej 9 108 tysięcy złotych, prezentowanej na dzień 31 grudnia 2018 roku w pozycji „Rzeczowe aktywa trwałe”. Spółka oszacowała, że łączny efekt pierwszego zastosowania standardu na zyski zatrzymane na dzień pierwszego zastosowania wyniesie 319 tysięcy złotych.

MSSF 16 obowiązuje dla okresów rocznych rozpoczynających się dnia 1 stycznia 2019 roku i później. Wcześniejsze zastosowanie jest dozwolone w przypadku jednostek, które stosują MSSF 15 od daty lub przed datą pierwszego zastosowania MSSF 16. Spółka nie zdecydowała się na wcześniejsze zastosowanie MSSF 16

10. Aktywa i zobowiązania z tytułu umowy

Stany aktywów i zobowiązań z tytułu umowy na koniec okresu sprawozdawczego przedstawia poniższa tabela:

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Aktywa z tytułu umowy brutto	383 200	252 623
Odpisy aktualizujące wartość aktywów z tytułu umowy (-)	(1 848)	(1 340)
Aktywa z tytułu umowy	381 352	251 283
Zobowiązania z tytułu umowy	173 499	42 823

W celu zapewnienia spójności terminologii stosowanej w sprawozdaniu finansowym z MSSF 15 dotychczasowe należności i zobowiązania z tytułu umów o usługę budowlaną w rozumieniu MSR 11 zostały nazwane w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowymi odpowiednio aktywami lub zobowiązaniami z tytułu umowy. W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym na dzień 31 grudnia 2017 roku należności z tytułu umów o usługę budowlaną prezentowane były jako odrębna pozycja skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy, natomiast zobowiązania z tytułu umów budowlanych w kwocie 18 692 tysiące złotych ujęte były w pozycji „Zobowiązania, rezerwy z tytułu wyceny umów o usługę budowlaną i przychody przyszłych okresów”.

Aktywa z tytułu umowy podlegają regulacjom MSSF 9 w zakresie szacowania strat z tytułu utraty wartości.

Poniższa tabela przedstawia skutki wyceny umów, w tym przychody oraz koszty realizowanych umów ujęte zgodnie z MSSF 15 na dzień 31 grudnia 2018 roku i na dzień 31 grudnia 2017 roku, jak również kwoty należne zamawiającym oraz kwoty należne od zamawiających z tytułu prac wynikających z realizowanych umów.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Kwota przychodów początkowo ustalona w umowie	7 084 490	6 470 565
Zmiana przychodów z umowy	90 726	18 332
Łączna kwota przychodów z umowy	7 175 216	6 488 897
Koszty umowy poniesione do dnia bilansowego	4 280 233	3 794 303
Koszty pozostające do realizacji umowy	2 284 677	2 110 347
Szacunkowe łączne koszty umowy	6 564 910	5 904 650
Szacunkowe łączne wyniki z umów, w tym:	610 306	584 247
zyski	665 896	705 432
straty (-)	(55 590)	(121 185)

Aktywa (zobowiązania) z tytułu umowy prezentuje poniższa tabela:

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Stan otrzymanych zaliczek na dzień bilansowy	137 246	138 296
Kwota zaliczek możliwa do kompensaty z należnościami z tytułu umów o usługę	25 264	7 882
Koszty umowy poniesione do dnia bilansowego	4 284 312	3 933 900
Zyski narastająco ujęte do dnia bilansowego (+)	440 034	428 817
Straty narastająco ujęte do dnia bilansowego (-)	(55 591)	(112 517)
Przychody z umowy narastająco ujęte do dnia bilansowego	4 668 755	4 250 200
Kwoty zafakturowane do dnia bilansowego (faktury częściowe)	4 321 807	4 007 524
Rozliczenie z tytułu umów na dzień bilansowy (per saldo), w tym:	346 948	242 676
aktywa z tytułu umowy pomniejszone o zaliczki możliwe do kompensaty	383 200	252 623
zobowiązania z tytułu umowy	61 517	17 828

Spółka dokonała analizy zmian aktywów i zobowiązań z tytułu umowy oraz czynników będących przyczynami tych zmian w 2018 roku. W związku z wyborem podejścia retrospektywnego bez korekty danych porównawczych przy pierwszym zastosowaniu MSSF 15, Grupa nie przeprowadziła takiej analizy w odniesieniu do 2017 roku.

Najważniejsze przyczyny zmian aktywów i zobowiązań z tytułu umowy w okresie sprawozdawczym przedstawiają poniższe tabele:

Aktywa z tytułu umowy:

	<i>31 grudnia 2018</i>
Aktywa z tytułu umowy na początek okresu	251 283
Zmiany wynikające z połączenia przedsięwzięć	
Przychody odniesione w okresie sprawozdawczym na aktywa z tytułu umowy	93 237
Łączne korekty przychodów odniesione na aktywa z tytułu umowy	(515)
Zmiany odpisów aktualizujących aktywa z tytułu umowy	97 367
Przeklasyfikowanie do należności z tytułu dostaw i usług (-)	(60 020)
	381 252
Aktywa z tytułu umowy na koniec okresu	381 252

Zobowiązania z tytułu umowy:

	<i>31 grudnia 2018</i>
Zobowiązania z tytułu umowy na początek okresu	42 823
Zmiany wynikające z połączenia przedsięwzięć	
Zobowiązania do wykonania świadczenia ujęte w okresie sprawozdawczym jako zobowiązania z tytułu umowy	109 818
Łączne korekty przychodów odniesione na zobowiązania z tytułu umowy	108 242
Rozpoznanie przychodu ujętego w saldzie zobowiązań z tytułu umowy na początek okresu (-)	(87 384)
	173 499
Zobowiązania z tytułu umowy na koniec okresu	173 499

Ujawnienia dotyczące aktywowanych kosztów doprowadzenia do zawarcia i wykonania umów Spółka prezentuje w pozycji „Rozliczenia międzyokresowe krótkoterminowe” (nota 27).

10.1. Informacje dotyczące kluczowych kontraktów realizowanych przez Grupę

10.1.1. Projekt Jaworzno

Spółka RAFAKO S.A. w Konsorcjum firm: RAFAKO S.A. (Lider Konsorcjum) i MOSTOSTAL WARSZAWA S.A. realizuje kontrakt na „Budowę nowych mocy w technologiach węglowych w TAURON Wytwarzanie S.A. – Budowę bloku energetycznego o mocy 910 MW na parametry nadkrytyczne w Elektrowni Jaworzno III – Elektrownia II – w zakresie: kocioł parowy, turbozespół, budynek główny, część elektryczna i AKPiA Bloku”. Ostateczny podział prac w ramach Konsorcjum został ustalony w dniu 4 sierpnia 2013 roku na podstawie zmian wprowadzonych do umowy konsorcjum, które dotyczyły przejęcia przez RAFAKO S.A. 99,99% prac w ramach Projektu (tym samym dla spółki Mostostal Warszawa pozostało 0,01%) oraz zmiany podziału wynagrodzenia należnego każdemu z partnerów konsorcjum odpowiednio do udziału w realizowanych pracach. Kontrakt na budowę Bloku Energetycznego Jaworzno III został zawarty w dniu 17 kwietnia 2014 roku. Aktualna wartość kontraktu (po podpisaniu Aneksu nr 5) wynosi około 4,5 miliarda złotych netto. To największy wartościowo kontrakt realizowany dotychczas przez spółkę RAFAKO S.A. Obecnie realizacja projektu Jaworzno wkroczyła w ostatnią fazę, tj. fazę rozruchu i uruchomienia Bloku, która będzie realizowana do Przejęcia Bloku do Eksploatacji. Zgodnie z harmonogramem kontraktu Przejęcie Bloku do Eksploatacji powinno nastąpić do dnia 20 listopada 2019 roku. Realizacja tego kamienia milowego w przewidzianym w kontrakcie terminie jest ostatnim kluczowym etapem okresu budowy całej inwestycji. Po zrealizowaniu kamienia milowego dotyczącego Przejęcia Bloku do Eksploatacji Kontrakt wchodzi w fazę Okresu Gwarancji, w trakcie którego w terminie do 12 miesięcy od Przejęcia Bloku do Eksploatacji mają nastąpić końcowe Pomiary Gwarantowanych Parametrów Technicznych. W Okresie Gwarancyjnym nastąpi przekazanie Zamawiającemu dokumentacji powykonawczej i zafakturowanie ostatniego kamienia milowego zgodnie z Harmonogramem Rzeczowo - Finansowym Kontraktu planowanym na luty 2020 roku. W Okresie Gwarancyjnym do czasu wykonania Pomiarów Parametrów Gwarantowanych zakłada się wykonywane dodatkowe prace optymalizujące mające na celu przygotowanie Bloku do przeprowadzenia ww. pomiarów. Gwarancją terminowego zakończenia kontraktu jest niezakłócony przebieg procesu rozruchu na poszczególnych jego etapach. Każde ujawnienie się wad czy awarii maszyn bądź urządzeń, wystąpienie nieprzewidzianych technicznych problemów w instalacjach technologicznych i elektrycznych, w szczególności na styku instalacji z urządzeniami oraz konieczność wykonania nieplanowanych prac dodatkowych może spowodować opóźnienie w realizacji kontraktu. Z kolei niezakończenie realizacji kontraktu w ustalonym terminie, tj. niepodpisanie Protokołu Przekazania Bloku do Eksploatacji do 20 listopada 2019 roku może spowodować naliczenie przez Inwestora kar za nieterminową realizację kontraktu, co w sposób istotny mogłoby negatywnie wpłynąć na wynik i sytuację finansową zarówno RAFAKO S.A. jak i spółki celowej realizującej projekt. Biorąc pod uwagę aktualne zaawansowanie prac związanych z fazą rozruchu Spółka nie widzi zagrożeń dotyczących niedotrzymania umownego terminu przekazania Bloku do eksploatacji.

Zasady rozliczania Projektu Jaworzno:

Na potrzeby realizacji Projektu została utworzona spółka celowa (E003B7 Sp. z o.o.), której RAFAKO S.A. podzleciła około 88,7% zakresu prac Projektu; pozostałe 11,3% pozostaje w bezpośredniej realizacji RAFAKO S.A. (o wartości około 506 milionów złotych; w tym zaprojektowanie tzw. Wyspy kotłowej oraz dostawa części ciśnieniowych kotła i instalacji odpylania), która głównie realizowana była w latach 2015 – 2017.

RAFAKO S.A. oraz E003B7 Sp. z o.o. na potrzeby realizacji Projektu zawarły umowy z podmiotami finansowymi, na mocy których otrzymały gwarancje bankowe/ubezpieczeniowe o łącznej wartości 604 miliony złotych niezbędne do realizacji tego projektu, jednocześnie ustanowione zostały zabezpieczenia na majątku obu podmiotów jako zabezpieczenie dla tych instrumentów. W dniu 1 marca 2017 roku podpisany został z zamawiającym aneks wydłużając termin realizacji projektu oraz podnosząc jego wartość, co zostało szerzej opisane w nocie III.1. sprawozdania z działalności Grupy Kapitałowej RAFAKO za 2017 rok.

W wyniku uzgodnień z instytucjami finansowymi, które udzieliły gwarancji związanych z kontraktem Jaworzno, RAFAKO S.A. nie przewiduje wypłaty dywidendy ze spółki E003B7 Sp. z o. o. do czasu trwania umów gwarancyjnych, ponieważ mogłoby to skutkować negatywnymi konsekwencjami ze strony instytucji gwarantujących.

RAFAKO S.A. w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym kompensuje przychody i koszty oraz rozrachunki dotyczące realizacji Projektu powstałe pomiędzy RAFAKO S.A. a spółką celową. RAFAKO S.A. ujmuje w jednostkowym sprawozdaniu finansowym jedynie przychody i koszty dotyczące jej zakresu prac, czyli 11,3% zakresu prac na Projekcie Jaworzno. W sprawozdaniu jednostkowym nie są ujmowane przychody i koszty dotyczące części realizowanej przez spółkę celową E003B7 Sp. z o.o. – ta część jest prezentowana w jednostkowym sprawozdaniu E003B7 Sp. z o.o. oraz w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy Kapitałowej RAFAKO.

RAFAKO S.A. jako lider Konsorcjum wystawia faktury na pełny zakres prac na rzecz Zamawiającego; płatności z tytułu realizacji kontraktu są przekazywane bezpośrednio na rzecz Spółki celowej oraz kluczowych podwykonawców i poddostawców. Zapłata za zakres prac zrealizowany przez RAFAKO S.A. jest dokonywana przez spółkę celową.

10.1.2. Projekt Opole

W lutym 2012 roku RAFAKO S.A. jako lider Konsorcjum (RAFAKO S.A., Polimex-Mostostal S.A., Mostostal Warszawa S.A.) podpisała umowę z firmą PGE Elektrownia Opole S.A. (obecnie PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. – „Zamawiający”), o wartości 9,4 mld złotych netto (tj. 11,6 mld złotych brutto), której przedmiotem jest zaprojektowanie, dostawa, wykonanie prac budowlanych, montaż, uruchomienie i wszystkie związane z tym procesem usługi, wykonane na zasadzie „pod klucz”, obiektu składającego się z bloku energetycznego nr 5 oraz nr 6 w Elektrowni Opole wraz z urządzeniami i wyposażeniem, jak również związanymi z nimi budynkami oraz budowlami.

RAFAKO S.A. zleciło swojej spółce zależnej tj. E001RK Sp. z o.o. („SPV-Rafako”) jako podwykonawcy realizację 100% zakresu prac i usług związanych z budową bloków w Elektrowni Opole. Wynagrodzenie SPV-Rafako za realizację prac i usług zostało określone na poziomie 3,96 mld złotych netto (tj. 4,9 mld złotych brutto).

SPV-Rafako zawarła z GE Power Sp. z o.o. (dawniej Alstom Power Sp. z o.o.) umowę podwykonawczą, na mocy której SPV-Rafako powierzyła GE Power 100% zakresu prac i usług wchodzących w zakres prac Spółki w ramach Projektu Opole. GE Power przejął wszelką odpowiedzialność za realizację kontraktu wobec Zamawiającego.

Dnia 10 października 2018 roku RAFAKO S.A., Polimex-Mostostal S.A., Mostostal Warszawa S.A. oraz GE Power zawarło z PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. aneks do umowy z dnia 15 lutego 2012 roku na budowę bloków energetycznych nr 5 i 6 w PGE GiEK S.A. Oddział Elektrownia Opole realizowanej przez Konsorcjum oraz GE Power sp. z o.o., które jest generalnym projektantem oraz pełni funkcję lidera konsorcjum zarządzającego realizacją Projektu. Na mocy zawartego aneksu zmianie uległ termin przekazania do eksploatacji bloków nr 5 i 6, co powinno nastąpić odpowiednio do 15 czerwca 2019 roku oraz 30 września 2019 roku.

Zasady rozliczania kontraktu Opole:

Prezentacja przychodów i kosztów wynikających z tego kontraktu nie ma wpływu na wartości wykazane w sprawozdaniu z całkowitych dochodów Spółki.

Wartość rozrachunków wynikających z tego kontraktu nie ma wpływu na wartości zaprezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej Spółki.

Płatności wynikające z kontraktu, po spełnieniu warunków płatności są dokonywane przez Klienta bezpośrednio na rzecz GE Power.

10.2. Rezerwa na straty wynikające z umów o usługę

Grupa tworzy rezerwy w przypadku, kiedy istnieje prawdopodobieństwo, iż łączne koszty umowy przewyższają łączne przychody z tytułu umowy, przewidywaną stratę ujmuje się bezzwłocznie jako koszt. Wysokość straty ustalana jest niezależnie od faktu rozpoczęcia prac wynikających z umowy, stanu zaawansowania prac wynikających z umowy, wysokości przewidywanych zysków z tytułu innych umów, które nie są pojedynczymi umowami o usługę. Wartość zmiany rezerw na planowane straty zwiększa lub zmniejsza koszty własny umowy, której rezerwa dotyczy.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Początek okresu	15 461	19 161
Korekta bilansu otwarcia	(1 754)	–
Początek okresu po korekcie	13 707	19 161
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	5 439	22 152
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	–	–
Wykorzystanie rezerwy na zobowiązanie	(15 468)	(25 852)
Koniec okresu	<u><u>3 678</u></u>	<u><u>15 461</u></u>
Krótkoterminowe na dzień	3 678	15 461
Długoterminowe na dzień	–	–
	<u><u>3 678</u></u>	<u><u>15 461</u></u>

10.3. Rezerwa na koszty z tytułu nieterminowej realizacji umów

Spółki Grupy Kapitałowej tworzą rezerwę na karę umowną, jeżeli występuje istotne prawdopodobieństwo naliczenia kary za niedotrzymanie zapisanych w umowie i objętych karą parametrów technicznych lub jeśli w związku z realizacją danej umowy zostały naruszone dobra osób trzecich. Wysokość rezerwy wynika z zapisanej w danej umowie wartości kary za niedotrzymanie parametr techniczny lub z możliwej do oszacowania wartości zobowiązania wobec osób trzecich.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku Grupa dokonała weryfikacji stanu rezerw na koszty z tytułu nieterminowej realizacji umów (w tym zrealizowanych opóźnień w odniesieniu do zobowiązań umownych, w tym warunków ustalania kar) na realizowanych kontraktach.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku Grupa dokonała wykorzystania rezerwy z tytułu nieterminowej realizacji umów w kwocie 3 404 tysiące złotych.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Początek okresu	8 069	4 856
Korekta bilansu otwarcia	1 691	–
Początek okresu po korekcie	9 760	4 856
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	322	9 027
Wykorzystanie rezerwy na zobowiązanie	(3 404)	(4 205)
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	(6 678)	(1 609)
Koniec okresu	<u><u>–</u></u>	<u><u>8 069</u></u>
Krótkoterminowe na dzień	–	8 069
Długoterminowe na dzień	–	–
	<u><u>–</u></u>	<u><u>8 069</u></u>

11. Przychody ze sprzedaży oraz segmenty operacyjne

11.1. Przychody ze sprzedaży produktów i usług

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Przychody netto ze sprzedaży produktów	44 086	130 584
Przychody netto ze sprzedaży usług	1 216 255	1 646 348
- w tym od jednostek powiązanych	4 847	8 247
Przychody netto ze sprzedaży pozostałych produktów	5 588	4 351
Inne przychody	317	839
Różnice kursowe dotyczące należności z tytułu dostaw i usług	154	(2 098)
Przychody netto ze sprzedaży produktów i usług, razem	1 266 400	1 780 024
- w tym od jednostek powiązanych	4 847	8 247

* szczegółowy opis rezerw z tytułu kar umownych został zamieszczony w nocie 10.3

Spadek wartości przychodów ze sprzedaży w 2018 roku spowodowany jest głównie niższymi przychodami ze sprzedaży na kontrakcie Jaworzni 910MW. Sprzedaż na tym projekcie spadła z poziomu 1 232 078 tysięcy złotych w 2017 roku do poziomu 649 235 tysięcy złotych w roku 2018 (spadek o 47,3%).

11.2. Przychody ze sprzedaży materiałów

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Przychody ze sprzedaży materiałów	2 418	2 570
- w tym od jednostek powiązanych	-	-
Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów, razem	2 418	2 570
- w tym od jednostek powiązanych	-	-

11.3. Geograficzne obszary działalności

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Przychody ze sprzedaży od klientów krajowych	987 689	1 623 934
- w tym od jednostek powiązanych	4 847	4 922
Przychody ze sprzedaży od klientów zagranicznych	281 129	158 660
- w tym od jednostek powiązanych	-	3 325
Przychody netto ze sprzedaży, razem	1 268 818	1 782 594
- w tym od jednostek powiązanych	4 847	8 247

Głównymi odbiorcami wyrobów i usług Grupy są przede wszystkim zagraniczni i krajowi dostawcy obiektów energetycznych oraz krajowa i zagraniczna energetyka zawodowa i przemysłowa.

Przychody ze sprzedaży do jednostek powiązanych szczegółowo przedstawia nota 37.1 niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Podział przychodów ze sprzedaży na kontrahentów, z którymi koncentracja sprzedaży przekracza 10% całości przychodów na rynku przedstawia poniższa tabela:

<i>Nazwa kontrahenta</i>	<i>Udział procentowy w sprzedaży ogółem</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>
Nowe Jaworzno Grupa TAURON Sp. z o.o.	51%	649 208
Enea Wytwarzanie Sp. z o.o.	12%	148 917
UAB VILNIAUS KOGENERACINE JEGAINĖ	9%	120 431
Pozostali kontrahenci	28%	350 262
Razem	100%	1 268 818

Grupa w ramach prowadzonej podstawowej działalności operacyjnej wyodrębnia następujące asortymenty produktów:

<i>Nazwa asortymentu</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Bloki energetyczne i kotły	163 261	83 710
Przychody w ramach realizacji projektu Jaworzno 910MW	649 235	1 232 078
Urządzenia ochrony powietrza	270 191	255 009
Zespoły oraz części maszyn i urządzeń energetycznych, a także usługi z tym związane	139 146	109 794
Usługi oraz produkty w zakresie gazu ziemnego i ropy naftowej	44 234	–
Pozostałe przychody	2 751	102 003
Razem	1 268 818	1 782 594

11.4. Segmenty operacyjne

Zarządzanie Grupą odbywa się w podziale na segmenty, odpowiednio do rodzaju oferowanych wyrobów i usług. Każdy z segmentów stanowi część składową Grupy osiągającą przychody i ponoszącą koszty, zgodnie z MSSF 8 *Segmenty operacyjne*.

Grupa wyodrębnia następujące segmenty działalności, w których działają poszczególne spółki:

Segmenty operacyjne	Spółki działające w segmencie
Obiekty energetyczne i ochrony środowiska	RAFAKO S.A. E001RK Sp. z o.o. E003B7 Sp. z o.o.
Pozostałe segmenty	PGL – DOM Sp. z o.o. RAFAKO ENGINEERING Sp. z o.o. ENERGOTECHNIKA Engineering Sp. z o.o. RAFAKO ENGINEERING SOLUTION doo. RAFAKO Hungary Kft. RENG-NANO Sp. z o.o. RAFAKO MANUFACTURING Sp. z o.o.

Segment obiekty energetyczne i ochrony środowiska oferuje bloki energetyczne, kotły: rusztowe, pyłowe, z cyrkulacyjnym i stacjonarnym złożem fluidalnym i odzyskowe, obiekty i instalacje towarzyszące kotłom energetycznym, technologie mokrego, półsuchego i suchego odsiarczania spalin, technologie odazotowania spalin, urządzenia odpylające obejmujące elektrofiltry i filtry workowe oraz instalacje termicznej utylizacji odpadów komunalnych i przemysłowych. Jest dostawcą zarówno dla energetyki zawodowej, jak i przemysłowej.

W skład pozostałych segmentów wchodzi segmenty nie osiągające progów ilościowych określonych w MSSF 8, w tym zarządzanie nieruchomościami oraz usługi projektowe świadczone przez pozostałe jednostki Grupy.

Zarząd monitoruje oddzielnie wyniki operacyjne segmentów w celu podejmowania decyzji dotyczących alokacji zasobów, oceny skutków tej alokacji oraz wyników działalności. Podstawą oceny wyników działalności jest zysk lub strata na działalności operacyjnej.

Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku lub na dzień 31 grudnia 2018 roku	<i>Obiekty energetyczne i ochrony środowiska</i>	<i>Pozostałe segmenty</i>	<i>Segmenty razem</i>	<i>Eliminacje i pozycje nieprzypisane</i>	<i>Razem</i>
Przychody					
Sprzedaż na rzecz klientów zewnętrznych	1 228 677	45 538	1 274 215	(5 397)	1 268 818
Sprzedaż między segmentami	1 242	33 546	34 788	(34 788)	–
Przychody segmentu ogółem	<u>1 229 919</u>	<u>79 084</u>	<u>1 309 003</u>	<u>(40 185)</u>	<u>1 268 818</u>
Koszty sprzedanych produktów i materiałów	(1 124 262)	(71 129)	(1 195 391)	45 288	(1 150 103)
Wynik					
Zysk (strata) na sprzedaży	<u>105 657</u>	<u>7 955</u>	<u>113 612</u>	<u>5 103</u>	<u>118 715</u>
Pozostałe przychody (koszty)	(65 279)	(8 208)	(73 487)	(4 697)	(78 184)
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	40 378	(253)	40 125	406	40 531
Przychody (koszty) finansowe	3 821	229	4 050	(1 405)	2 645
Zysk (strata) przed opodatkowaniem	44 199	(24)	44 175	(999)	43 176
Podatek dochodowy	(9 805)	(92)	(9 897)	190	(9 707)
Zysk (strata) netto segmentu	<u>34 394</u>	<u>(116)</u>	<u>34 278</u>	<u>(809)</u>	<u>33 469</u>
Wyniki					
Amortyzacja	12 947	2 024	14 971	(146)	14 825
Udział w zyskach jednostek stowarzyszonych i wspólnego przedsięwzięcia	–	–	–	–	–
Aktywa i zobowiązania na dzień 31 grudnia 2018 roku					
Aktywa segmentu	1 357 525	89 481	1 447 006	(89 485)	1 357 521
Zobowiązania segmentu	780 860	31 408	812 268	(52 082)	760 186
Inne informacje					
Inwestycje w jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia	–	–	–	–	–
Nakłady inwestycyjne	2 892	2 402	5 294		5 294

Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 roku lub na dzień 31 grudnia 2017 roku	<i>Obiekty energetyczne i ochrony środowiska</i>	<i>Pozostałe segmenty</i>	<i>Segmenty razem</i>	<i>Eliminacje i pozycje nieprzypisane</i>	<i>Razem</i>
Przychody					
Sprzedaż na rzecz klientów zewnętrznych	1 734 932	51 274	1 786 206	(3 612)	1 782 594
Sprzedaż między segmentami	5 717	26 411	32 128	(32 128)	
Przychody segmentu ogółem	<u>1 740 649</u>	<u>77 685</u>	<u>1 818 334</u>	<u>(35 740)</u>	<u>1 782 594</u>
Koszty sprzedanych produktów i materiałów	(1 597 454)	(67 475)	(1 664 929)	41 647	(1 623 282)
Wynik					
Zysk (strata) na sprzedaży	<u>143 195</u>	<u>10 210</u>	<u>153 405</u>	<u>5 907</u>	<u>159 312</u>
Pozostałe przychody (koszty)	(99 000)	(5 318)	(104 318)	(6 182)	(110 500)
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	44 195	4 892	49 087	(275)	48 812
Przychody (koszty) finansowe	(9 127)	1 111	(8 016)	(1 458)	(9 474)
Zysk (strata) przed opodatkowaniem	35 068	6 003	41 071	(1 733)	39 338
Podatek dochodowy	(32 362)	(1 166)	(33 528)	(670)	(34 198)
Zysk (strata) netto segmentu	<u>2 706</u>	<u>4 837</u>	<u>7 543</u>	<u>(2 403)</u>	<u>5 140</u>
Wyniki					
Amortyzacja	12 537	1 800	14 337	(146)	14 191
Udział w zyskach jednostek stowarzyszonych i wspólnego przedsięwzięcia	-	-	-	-	-
Aktywa i zobowiązania na dzień 31 grudnia 2017 roku					
Aktywa segmentu	1 369 166	88 976	1 458 142	(176 889)	1 281 253
Zobowiązania segmentu	779 914	30 702	810 616	(96 322)	714 294
Inne informacje					
Inwestycje w jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia	-	-	-	-	-
Nakłady inwestycyjne	3 728	2 197	5 925	(3)	5 922

12. Przychody i koszty operacyjne

12.1. Koszty według rodzajów

	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)
Amortyzacja	14 825	14 191
Zużycie materiałów i energii	166 008	307 949
Usługi obce	847 121	1 171 367
Podatki i opłaty	6 929	7 790
Wynagrodzenia	152 387	159 025
Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia	30 662	34 636
Podróże służbowe	4 055	7 611
Koszty reklamy	1 825	3 895
Różnice kursowe	970	(1 270)
Koszty z tytułu ubezpieczeń	559	1 891
Pozostałe koszty rodzajowe	3 775	1 255
Koszty według rodzaju, razem	1 229 116	1 708 340
Zmiana stanu zapasów, rezerw i rozliczeń międzyokresowych (w tym korekta wynikająca z MSR 11)	3 455	16 554
Wartość sprzedanych materiałów	1 867	1 436
Koszty wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki	(1 868)	(2 383)
	1 232 570	1 723 947
Koszty sprzedaży (wielkość ujemna)	(24 414)	(32 604)
Koszty ogólnego zarządu (wielkość ujemna)	(51 903)	(61 135)
Koszty badań i rozwoju (wielkość ujemna)*	(6 151)	(6 926)
Koszty sprzedanych produktów i materiałów	1 150 103	1 623 282

Przyczyną spadku wartości kosztów sprzedanych produktów i materiałów w porównaniu do 2017 roku jest przede wszystkim niższa wartość przychodów ze sprzedaży.

Koszty sprzedaży prezentowane przez Grupę zawierają głównie koszty pozyskiwania nowych kontraktów, w tym wynagrodzenia pracowników oraz koszty promocji i reklamy. Na koszty sprzedaży wykazane w całkowitych dochodach Grupy za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku w kwocie 24 414 tysięcy złotych największy wpływ miały koszty przygotowania ofert oraz działań w zakresie PR i marketingu.

Koszty ogólnego zarządu za okres 12 miesięcy 2018 roku wynosiły 51 903 tysiące złotych (spadek o kwotę 9 232 tysiące złotych w porównaniu z analogicznym okresem 2017 roku).

12.2. Koszty amortyzacji, odpisów aktualizujących, różnic kursowych oraz zapasów ujęte w zysku lub stracie

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Pozycje ujęte w koszcie własnym sprzedaży (koszcie sprzedanych towarów i produktów)		
Amortyzacja środków trwałych	10 297	10 233
Amortyzacja wartości niematerialnych	1 238	1 226
Koszty rezerw na gwarancje	(407)	13 488
Różnice kursowe netto	970	(1 270)
Odpisy aktualizujące wartość zapasów	(818)	(874)
	11 280	22 803
Pozycje ujęte w kosztach sprzedaży		
Amortyzacja środków trwałych	445	462
Amortyzacja wartości niematerialnych	90	72
	535	534
Pozycje ujęte w kosztach ogólnego zarządu		
Amortyzacja środków trwałych	2 467	2 007
Amortyzacja wartości niematerialnych	288	191
	2 755	2 198

12.3. Koszty świadczeń pracowniczych

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Koszty wynagrodzeń	152 386	159 025
Koszty ubezpieczeń społecznych	30 324	34 636
Rezerwa na odprawy emerytalne	704	87
Rezerwa na nagrody jubileuszowe	1 768	(1 428)
Rezerwa na niewykorzystane urlopy	(1 226)	429
Rezerwa na PDO	(1 452)	(5 498)
Rezerwa na premie	(2 191)	(4 115)
Inne koszty dotyczące świadczeń pracowniczych	431	768
	180 744	183 904
Pozycje ujęte w koszcie własnym sprzedaży (koszcie sprzedanych towarów i produktów)	139 097	140 225
Pozycje ujęte w kosztach sprzedaży	10 447	11 264
Pozycje ujęte w kosztach ogólnego zarządu	31 201	32 416
	180 744	183 904

12.4. Pozostałe przychody operacyjne

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)*</i>
Przychody z tytułu kar umownych**	260	5 336
Zysk na sprzedaży rzeczowych aktywów trwałych	914	1 344
Dotacje	1 291	921
Otrzymane odszkodowania	474	85
Rozwiązanie rezerwy na pozostałe koszty***	2 813	1 237
Rozwiązanie rezerwy na koszty restrukturyzacji oraz Program Dobrowolnych Odejść	5 857	–
Rozwiązanie odpisu aktualizującego wartość pozostałych należności	–	313
Rozwiązanie odpisu aktualizującego wartość środków trwałych	–	12
Inne	1 123	1 091
	12 732	10 339

* Grupa wdrożyła MSSF 9 bez przekształcania danych porównawczych i zaprezentowała nowe pozycje sprawozdania z całkowitych dochodów, sprawozdania z sytuacji finansowej, sprawozdania z przepływów pieniężnych oraz sprawozdania ze zmian w kapitale własnym wynikające z wdrożenia tego standardu wyłącznie w bieżącym okresie sprawozdawczym; w okresach porównawczych Grupa zaprezentowała pozycje spójne z tymi, które zastosowano przy sporządzaniu sprawozdania finansowego za rok obrotowy zakończony 31 grudnia 2017 roku;

** przychody z tytułu kar umownych wynikały przede wszystkim z otrzymania kary z tytułu opóźnień w realizacji kontraktu od jednego z podwykonawców Grupy w kwocie 5 195 tysięcy złotych,

*** w 2017 oraz w 2018 roku jednostka dominująca dokonała rozwiązania rezerwy na pozostałe koszty z tytułu przedawnienia roszczenia jednego z kontrahentów.

12.5. Pozostałe koszty operacyjne

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)*</i>
Strata na złomowaniu środków trwałych	124	148
Strata na zbyciu niefinansowych aktywów trwałych	–	137
Darowizny i dotacje	339	1 931
Odpisy aktualizujące wartość składników aktywów, w tym:	3 919	6 617
- rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych	223	–
- należności handlowych	3 189	6 079
- pozostałych należności	507	538
Koszty z tytułu napraw składników majątku trwałego	726	225
Koszty złomowania materiałów	569	377
Koszty sądowe	17	125
Utworzenie rezerwy na przyszłe koszty	536	403
Utworzenie rezerwy na koszty reorganizacji**	–	8 368
Inne	2 220	1 843
	8 450	20 174

* Grupa wdrożyła MSSF 9 bez przekształcania danych porównawczych i zaprezentowała nowe pozycje sprawozdania z całkowitych dochodów, sprawozdania z sytuacji finansowej, sprawozdania z przepływów pieniężnych oraz sprawozdania ze zmian w kapitale własnym wynikające z wdrożenia tego standardu wyłącznie w bieżącym okresie sprawozdawczym; w okresach porównawczych Grupa zaprezentowała pozycje spójne z tymi, które zastosowano przy sporządzaniu sprawozdania finansowego za rok obrotowy zakończony 31 grudnia 2017 roku;

** w 2017 roku jednostka dominująca utworzyła rezerwę na koszty reorganizacji, co zostało szerzej opisane w nocie 33.7.5

12.6. Przychody finansowe

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)*</i>
Odsetki z tytułu instrumentów finansowych, w tym: odsetki od pożyczek, należności przeterminowanych, lokat oraz rachunków bankowych, wycena rozrachunków długoterminowych	6 871	1 531
Odsetki od udzielonych kaucji	350	524
Dodatnie różnice kursowe	1 054	–
Pozostałe przychody	195	45
	8 470	2 100

* Grupa wdrożyła MSSF 9 bez przekształcania danych porównawczych i zaprezentowała nowe pozycje sprawozdania z całkowitych dochodów, sprawozdania z sytuacji finansowej, sprawozdania z przepływów pieniężnych oraz sprawozdania ze zmian w kapitale własnym wynikające z wdrożenia tego standardu wyłącznie w bieżącym okresie sprawozdawczym; w okresach porównawczych Grupa zaprezentowała pozycje spójne z tymi, które zastosowano przy sporządzaniu sprawozdania finansowego za rok obrotowy zakończony 31 grudnia 2017 roku.

12.7. Koszty finansowe

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)*</i>
Odsetki z tytułu instrumentów finansowych, w tym: odsetki od kredytów, pożyczek, leasingu oraz przeterminowanych zobowiązań, wycena rozrachunków długoterminowych	4 387	3 994
Odsetki z tytułu świadczeń pracowniczych	741	769
Pozostałe odsetki	9	242
Ujemne różnice kursowe	–	5 694
Utworzenie rezerw na koszty z tytułu odsetek	64	661
Utworzenie odpisów aktualizujących wartość pożyczek oraz naliczonych odsetek	460	–
Pozostałe koszty finansowe	164	214
	5 825	11 574

* Grupa wdrożyła MSSF 9 bez przekształcania danych porównawczych i zaprezentowała nowe pozycje sprawozdania z całkowitych dochodów, sprawozdania z sytuacji finansowej, sprawozdania z przepływów pieniężnych oraz sprawozdania ze zmian w kapitale własnym wynikające z wdrożenia tego standardu wyłącznie w bieżącym okresie sprawozdawczym; w okresach porównawczych Grupa zaprezentowała pozycje spójne z tymi, które zastosowano przy sporządzaniu sprawozdania finansowego za rok obrotowy zakończony 31 grudnia 2017 roku.

13. Podatek dochodowy

13.1. Obciążenie podatkowe

Główne składniki obciążenia podatkowego w sprawozdaniu z całkowitych dochodów przedstawiają się następująco:

	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)*
Działalność kontynuowana		
Obciążenie podatkowe dotyczące działalności kontynuowanej:		
<i>Bieżący podatek dochodowy</i>	(8 273)	(15 519)
Bieżące obciążenie z tytułu podatku dochodowego	(8 590)	(15 655)
Korekty dotyczące bieżącego podatku dochodowego z lat ubiegłych	317	136
<i>Odroczony podatek dochodowy</i>	(1 434)	(18 679)
Związany z powstaniem i odwróceniem się różnic przejściowych	(1 434)	(18 222)
Korekty dotyczące odroczonego podatku dochodowego z lat ubiegłych	–	(457)
Obciążenie podatkowe wykazane w skonsolidowanym rachunku zysków i strat	(9 707)	(34 198)
 <i>Odroczony podatek dochodowy dotyczący innych całkowitych dochodów</i>	 812	 (62)
Związany z powstaniem i odwróceniem się różnic przejściowych	812	(62)
Obciążenie podatkowe wykazane innych całkowitych dochodach	812	(62)

W okresie objętym sprawozdaniem za 2018 rok jednostka dominująca złożyła do organów skarbowych korekty deklaracji podatkowych CIT-8 za rok 2017. W wyniku korekty została zmniejszona strata podatkowa. Przyczyną złożenia korekt była korekta zarówno osiągniętych przychodów, jak i kosztów podatkowych.

13.2. Uzgodnienie efektywnej stawki podatkowej

Uzgodnienie podatku dochodowego od wyniku finansowego brutto przed opodatkowaniem według ustawowej stawki podatkowej, z podatkiem dochodowym liczonym według efektywnej stawki podatkowej Grupy za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku przedstawia się następująco:

	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)
Zysk brutto przed opodatkowaniem z działalności kontynuowanej	43 176	39 338
Stawka podatku stosowana przez Spółkę	19%	19%
Podatek dochodowy wg stawki Spółki	8 203	7 474
Uzgodnienie podatku dochodowego z tytułu:		
Przychodów nie podlegających opodatkowaniu (-)	(2 086)	(631)
Kosztów trwale nie stanowiących kosztów uzyskania przychodów (+)	1 973	5 019
Nierozpoznanego aktywa na podatek odroczonego od strat podatkowych (+)	1 870	22 006
Korekty obciążenia podatkowego za poprzednie okresy (+/-)	(323)	(157)
Inne tytuły	70	487
Podatek dochodowy	9 707	34 198
Zastosowana średnia stawka podatkowa	22%	87%

13.3. Odroczonego podatek dochodowy wyliczony na dzień 31 grudnia 2018 roku

Odroczonego podatek dochodowy wyliczony na dzień 31 grudnia 2018 roku oraz na dzień 31 grudnia 2017 roku wynika z następujących pozycji:

	<i>Sprawozdanie z sytuacji finansowej</i>		<i>Sprawozdanie z całkowitych dochodów</i>	
	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
- od ulg inwestycyjnych	(2)	(2)	-	-
- od różnicy pomiędzy podatkową a bilansową wartością środków trwałych oraz wartości niematerialnych	(14 661)	(16 295)	1 634	(43)
- od różnicy pomiędzy podatkową a bilansową wartością aktywów wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy	2 113	2 985	(872)	(85)
- od różnicy pomiędzy podatkową a bilansową wartością pożyczek i należności	4 779	4 084	695	920
- od różnicy pomiędzy podatkową a bilansową wartością należności i rozliczeń międzyokresowych z tytułu wyceny umów o usługę	(69 638)	(67 230)	(2 408)	(26 786)
- od różnicy pomiędzy podatkową a bilansową wartością zapasów	1 954	2 110	(156)	(166)
- od rezerw bilansowych	15 162	60 283	(45 121)	17 030
- od różnicy pomiędzy podatkową a bilansową wartością zobowiązań, rezerw i rozliczeń międzyokresowych z tytułu wyceny umów o usługę	76 200	30 913	45 287	(6 643)
- aktywo podatkowe dotyczące straty podatkowej	16 625	17 470	(845)	227
- korekta kosztów z tytułu niezapłaconych faktur	3 856	4 568	(712)	(3 195)
- pozostałe	5 466	3 590	1 876	-
Obciążenie/korzyść z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazana w rachunku zysków i strat			(1 434)	(18 679)
Obciążenie/korzyść z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazana w innych całkowitych dochodach			812	(62)
Aktywa/rezerwa netto z tytułu podatku odroczonego, w tym:			(622)	(18 741)
Aktywa/rezerwa netto z tytułu podatku odroczonego, w tym:	<u>41 854</u>	<u>42 477</u>		
Aktywa z tytułu podatku odroczonego	42 070	42 542		
Rezerwa z tytułu podatku odroczonego	152	65		

Na dzień 31 grudnia 2018 roku jednostka dominująca rozpoznała aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego od wartości straty podatkowej wykazanej w kwocie 85 146 tysięcy złotych, która zostanie rozliczona w przyszłych okresach sprawozdawczych.

W okresie 12 miesięcy 2018 roku jednostka dominująca zanotowała stratę podatkową w wysokości 2 977 tysięcy złotych. Jednostka dominująca przeprowadziła analizę realizowalności aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego od wartości straty podatkowej na podstawie prognoz podatkowych. Działając zgodnie z zasadą ostrożnej wyceny, Zarząd jednostki dominującej podjął decyzję o nierozpoznaniu aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego od wartości straty podatkowej zanotowanej w okresie 12 miesięcy 2018 roku. Całkowita wartość straty podatkowej za lata 2015-2017 oraz 2018, która nie została rozpoznana w podatku odroczonego wynosi 160 517 tysięcy złotych.

14. Propozycja podziału zysku za 2018 rok

Zarząd jednostki dominującej rekomenduje przeznaczenie zysku netto w kwocie 4 302 tysiące złotych na kapitał zapasowy jednostki dominującej.

15. Zysk/(strata) przypadający na jedną akcję

Wynik podstawowy przypadający na jedną akcję oblicza się poprzez podzielenie skonsolidowanego wyniku netto za okres sprawozdawczy przypadającego na zwykłych akcjonariuszy jednostki dominującej przez średnią ważoną liczbę wyemitowanych akcji zwykłych jednostki dominującej występujących w ciągu okresu.

Poniżej przedstawione zostały dane dotyczące wyniku oraz akcji, które posłużyły do wyliczenia zysku na jedną akcję:

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Zysk/(strata) netto z działalności kontynuowanej	33 469	5 140
Zysk/(strata) z działalności zaniechanej		
Zysk/(strata) netto	33 469	5 140
Zysk/(strata) netto przypadający na zwykłych akcjonariuszy, zastosowany do obliczenia zysku na jedną akcję	33 585	4 163
Średnia ważona liczba wyemitowanych akcji zwykłych zastosowana do obliczenia podstawowego zysku na jedną akcję	127 431 998	85 397 751
Wpływ rozwodnienia:	-	-
Opcje na akcje	-	-
Umarzalne akcje uprzywilejowane	-	-
Skorygowana średnia ważona liczba akcji zwykłych zastosowana do obliczenia rozwodnionego zysku na jedną akcję	127 431 998	85 397 751
Zysk/(strata) na jedną akcję w złotych		
– podstawowy z zysku za okres przypadający zwykłym akcjonariuszom	0,26	0,06

Grupa nie prezentuje zysku/(straty) rozwodnionego na jedną akcję za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku, ponieważ nie posiada instrumentów finansowych powodujących rozwodnienie akcji.

16. Istotne pozycje wykazane w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych

Zwiększenie stanu należności wykazane w rachunku przepływów pieniężnych za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018 roku w kwocie 47 335 tysięcy złotych wynikało przede wszystkim z następujących pozycji:

- ze zmniejszenia stanu należności handlowych w kwocie 59 407 tysięcy złotych,
- ze zmniejszenia stanu należności budżetowych (w tym z tytułu podatku VAT) 18 873 tysiące złotych,
- ze zwiększenia stanu udzielonych zaliczek w kwocie (93 661) tysięcy złotych,
- ze zwiększenia stanu należności z tytułu kaucji w kwocie (26 578) tysięcy złotych,
- ze zwiększenia stanu pozostałych należności w kwocie (5 376) tysięcy złotych.

Dokładny opis zmian wartości kaucji i należności spornych w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku został zamieszczony w nocie 26.

Zmniejszenie stanu zobowiązań wykazane w rachunku przepływów pieniężnych w kwocie 79 341 tysięcy złotych wynikało przede wszystkim z następujących pozycji:

- zmniejszenia stanu zobowiązań handlowych w kwocie (33 656) tysięcy złotych,
- zmniejszenia stanu zobowiązań z tytułu podatków i innych świadczeń (15 664) tysiące złotych,
- zmniejszenia stanu pozostałych zobowiązań w kwocie (30 021) tysięcy złotych.

Zmiana stanu należności i zobowiązań z tytułu umów wykazana w rachunku przepływów pieniężnych w kwocie 607 tysięcy złotych wynikała przede wszystkim z następujących pozycji:

- zwiększenia stanu należności z tytułu wyceny umów (130 069) tysięcy złotych,
- zwiększenie stanu zobowiązań z tytułu wyceny umów o usługę w kwocie 130 676 tysięcy złotych.

Zmiana stanu rezerw i rozliczeń międzyokresowych wykazana w rachunku przepływów pieniężnych w kwocie (9 061) tysięcy złotych wynikała przede wszystkim z następujących pozycji:

- zmniejszenia stanu rezerw na naprawy gwarancyjne w kwocie (344) tysiące złotych,
- zmniejszenia stanu rezerw na straty na kontraktach w kwocie (11 783) tysiące złotych,
- zmniejszenia stanu rezerw na kary umowne w kwocie (8 069) tysięcy złotych,
- zmiany stanu rozliczeń międzyokresowych w kwocie 10 852 tysiące złotych,
- zmiany stanu pozostałych rezerw 283 tysiące złotych.

Wartość przepływów środków pieniężnych z tytułu nabycia rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych wykazana w kwocie 1 812 tysięcy złotych wynikała z zakupu rzeczowych aktywów trwałych w kwocie 1 450 tysięcy złotych oraz wartości niematerialnych w kwocie 362 tysiące złotych.

17. Majątek socjalny oraz zobowiązania ZFŚS

Ustawa z dnia 4 marca 1994 roku o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych z późniejszymi zmianami stanowi, że Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych tworzą pracodawcy zatrudniający powyżej 50 pracowników na pełne etaty. Spółki wchodzące w skład Grupy tworzą takie fundusze i dokonują okresowych odpisów w wysokości odpisu podstawowego oraz odpisu dla emerytów i rencistów. Celem Funduszu jest subsydiowanie działalności socjalnej Spółek, pożyczek udzielonych ich pracownikom oraz pozostałych kosztów socjalnych.

	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Aktywa Funduszy Spółek wchodzących w skład Grupy	2 087	4 432
Środki pieniężne ZFŚS	1 639	4 015
Pożyczki udzielone pracownikom spółek z funduszy	448	417
Zobowiązania wobec ZFŚS	(1 770)	(4 157)
Saldo rozrachunków z funduszami	<u>317</u>	<u>275</u>
	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Odpisy na Fundusz w okresie obrotowym	944	2 680
	<u>944</u>	<u>2 680</u>

18. Rzeczowe aktywa trwałe

31 grudnia 2018 roku	<i>Grunty</i>	<i>Budynki</i>	<i>Maszyny i urządzenia</i>	<i>Środki transportu</i>	<i>Pozostałe</i>	<i>Środki trwałe w budowie</i>	<i>Ogółem</i>
Wartość netto na dzień 1 stycznia 2018 roku	23 759	87 741	50 059	8 160	961	254	170 934
Transfery ze środków trwałych w budowie	–	57	627	–	–	(684)	–
Nabycia	–	–	1 047	–	106	669	1 822
Zwiększenia z tytułu umów leasingu	–	–	179	2 392	187	–	2 758
Likwidacja/sprzedaż	(52)	(33)	(316)	(403)	–	(43)	(847)
Różnice kursowe z przeliczenia oddziału zagranicznego	–	–	(10)	2	(1)	–	(9)
Odpis amortyzacyjny za okres sprawozdawczy	–	(2 955)	(6 897)	(2 897)	(460)	–	(13 209)
Odpis aktualizujący za okres sprawozdawczy	–	–	(51)	(114)	–	–	(165)
Pozostałe, w tym reklasyfikacja środków trwałych na/z aktywa przeznaczone do sprzedaży	(4)	(67)	(43)	80	–	–	(34)
Wartość netto na dzień 31 grudnia 2018 roku	23 703	84 743	44 595	7 220	793	196	161 250
Na dzień 1 stycznia 2018 roku							
Wartość brutto	23 759	119 883	122 555	14 950	4 184	254	285 585
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	–	(32 142)	(72 496)	(6 790)	(3 223)	–	(114 651)
Wartość netto	23 759	87 741	50 059	8 160	961	254	170 934
Na dzień 31 grudnia 2018 roku							
Wartość brutto	23 703	119 812	122 128	15 843	4 369	250	286 105
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	–	(35 069)	(77 533)	(8 623)	(3 576)	(54)	(124 855)
Wartość netto	23 703	84 743	44 595	7 220	793	196	161 250

*środki trwałe stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy na dzień bilansowy zostały zaprezentowane w nocie 29.1

31 grudnia 2017 roku	<i>Grunty</i>	<i>Budynki</i>	<i>Maszyny i urządzenia</i>	<i>Środki transportu</i>	<i>Pozostałe</i>	<i>Środki trwałe w budowie</i>	<i>Ogółem</i>
Wartość netto na dzień 1 stycznia 2017 roku	23 754	89 344	54 122	9 161	795	1 409	178 585
Transfery ze środków trwałych w budowie	–	821	2 421	–	–	(3 242)	–
Nabycia	–	5	814	1 612	516	2 087	5 034
Zwiększenia z tytułu umów leasingu	–	–	–	110	–	–	110
Likwidacja/sprzedaż	(53)	(173)	(149)	(495)	–	–	(870)
Różnice kursowe z przeliczenia oddziału zagranicznego	–	–	(3)	(1)	(9)	–	(13)
Odpis amortyzacyjny za okres sprawozdawczy	–	(2 915)	(7 112)	(2 334)	(341)	–	(12 702)
Odpis aktualizujący za okres sprawozdawczy	–	–	(53)	12	–	–	(41)
Pozostałe, w tym reklasyfikacja środków trwałych na/z aktywa przeznaczone do sprzedaży	58	659	19	95	–	–	831
Wartość netto na dzień 31 grudnia 2017 roku	23 759	87 741	50 059	8 160	961	254	170 934
Na dzień 1 stycznia 2017 roku							
Wartość brutto	23 754	118 041	120 736	14 189	3 673	1 409	281 802
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	–	(28 697)	(66 614)	(5 028)	(2 878)	–	(103 217)
Wartość netto	23 754	89 344	54 122	9 161	795	1 409	178 585
Na dzień 31 grudnia 2017 roku							
Wartość brutto	23 759	119 883	122 555	14 950	4 184	254	285 585
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	–	(32 142)	(72 496)	(6 790)	(3 223)	–	(114 651)
Wartość netto	23 759	87 741	50 059	8 160	961	254	170 934

19. Aktywa w leasingu

Jednostka dominująca oraz spółki Grupy Kapitałowej jako leasingobiorca użytkują rzeczowe aktywa trwałe na podstawie umów leasingu finansowego. Wartość bilansowa aktywów będących przedmiotem umów leasingu finansowego przedstawia się następująco:

	<i>Maszyny i urządzenia</i>	<i>Środki transportu</i>	<i>Ogółem</i>
Na dzień 1 stycznia 2018 roku			
Wartość brutto	990	9 257	10 247
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(252)	(3 473)	(3 725)
Wartość netto	738	5 784	6 522
Na dzień 31 grudnia 2018 roku			
Wartość brutto	1 356	8 669	10 025
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(582)	(3 881)	(4 463)
Wartość netto	774	4 788	5 562

Okres użytkowania tych środków jest zgodny z okresem trwania umów leasingowych i wynosi od 24 do 60 miesięcy. Spółka dokonuje odpisów amortyzacyjnych tych środków metodą liniową.

Na dzień 31 grudnia 2018 roku oraz na dzień 31 grudnia 2017 roku przyszłe minimalne opłaty leasingowe z tych umów oraz wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych netto przedstawiają się następująco:

	<i>31 grudnia 2018</i>		<i>31 grudnia 2017</i>	
	<i>Opłaty minimalne</i>	<i>Wartość bieżąca opłat</i>	<i>Opłaty minimalne</i>	<i>Wartość bieżąca opłat</i>
W okresie do 1 roku	2 723	2 306	2 618	2 445
W okresie od 1 do 5 lat	2 738	2 546	2 313	2 106
Minimalne opłaty leasingowe ogółem	5 460	4 852	4 931	4 551
Minus koszty finansowe	(609)	-	(380)	-
Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych, w tym:	4 852	4 852	4 551	4 551
Krótkoterminowe	2 306	2 306	2 445	2 445
Długoterminowe	2 546	2 546	2 106	2 106

W okresie objętym sprawozdaniem finansowym nie ujęto żadnych kosztów z tytułu warunkowych opłat leasingowych oraz nie występują opłaty subleasingowe, ponieważ aktywa użytkowane są wyłącznie przez spółki Grupy.

20. Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży nie związane z działalnością zaniechaną

Na dzień 31 grudnia 2018 roku Spółki Grupy wyodrębniły środki trwałe o wartości 175 tysięcy złotych (31 grudnia 2017: 125 tysięcy złotych) jako przeznaczone do sprzedaży nie związane z działalnością zaniechaną.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży, w tym:		
grunty	1	1
budynki i budowle	11	16
urządzenia techniczne i maszyny	99	19
środki transportu	64	89
	175	125

21. Wartości niematerialne

	Wartość firmy	Patenty i licencje	Inne wartości niematerialne	Wartości niematerialne w trakcie wytwarzania	Ogółem
31 grudnia 2018 roku					
Wartość netto na dzień 1 stycznia 2018 roku	9 165	8 041	168	697	18 071
Transfery z wartości niematerialnych w trakcie realizacji	-	1 033	-	(1 033)	-
Nabycia	-	354	-	364	718
Odpis amortyzacyjny za rok obrotowy	-	(1 557)	(59)	-	(1 616)
Na dzień 31 grudnia 2018 roku	9 165	7 871	109	28	17 173
Na dzień 1 stycznia 2018 roku					
Wartość brutto	9 207	26 389	917	697	37 210
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(42)	(18 348)	(749)	-	(19 139)
Wartość netto	9 165	8 041	168	697	18 071
Na dzień 31 grudnia 2018 roku					
Wartość brutto	9 207	28 209	374	28	37 818
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(42)	(20 338)	(265)	-	(20 645)
Wartość netto	9 165	7 871	109	28	17 173

*wartości niematerialne stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy na dzień bilansowy zostały zaprezentowane w nocie 29.2

	<i>Wartość firmy</i>	<i>Patenty i licencje</i>	<i>Inne wartości niematerialne</i>	<i>Wartości niematerialne w trakcie wytwarzania</i>	<i>Ogółem</i>
31 grudnia 2017 roku					
Wartość netto na dzień 1 stycznia 2017 roku	9 165	8 915	333	369	18 782
Transfery z wartości niematerialnych w trakcie realizacji	-	436	-	(436)	-
Nabycia	-		14	764	778
Odpis amortyzacyjny za rok obrotowy	-	(1 310)	(179)	-	(1 489)
Na dzień 31 grudnia 2017 roku	9 165	8 041	168	697	18 071
Na dzień 1 stycznia 2017 roku					
Wartość brutto	9 207	25 843	903	369	36 322
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(42)	(16 928)	(570)	-	(17 540)
Wartość netto	9 165	8 915	333	369	18 782
Na dzień 31 grudnia 2017 roku					
Wartość brutto	9 207	26 389	917	697	37 210
Umorzenie i odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(42)	(18 348)	(749)	-	(19 139)
Wartość netto	9 165	8 041	168	697	18 071

W skład wartości niematerialnych wchodzi patenty, licencje i oprogramowanie. Wartości niematerialne, które nie zostały do dnia bilansowego oddane do użytkowania prezentowane są w pozycji „Wartości niematerialne w trakcie realizacji”. Największą pozycję stanowi licencja na kotły nadkrytyczne typu BENSON, której wartość bilansowa na dzień 31 grudnia 2018 roku wynosi 2 685 tysięcy złotych (31 grudnia 2017: 2 953 tysiące złotych); pozostały od dnia 31 grudnia 2018 roku okres amortyzacji licencji wynosi 10 lat.

Wartość firmy

W 2018 roku oraz w 2017 roku wartość firmy nie uległa zmianie i na dzień 31 grudnia 2018 roku wynosiła 9 165 tysięcy złotych.

Test na utratę wartości firmy

Na koniec okresu sprawozdawczego jednostka dominująca przeprowadziła test na utratę wartości firmy z przejęcia kontroli nad zorganizowaną częścią przedsiębiorstwa PBG AVATIA sp. z o.o. przez RAFAKO S.A. Test został przeprowadzony w oparciu o bieżącą wartość szacowanych przepływów pieniężnych przypisanych do odrębnego ośrodka wypracowującego środki pieniężne, jakim jest departament informatyczny, na podstawie pięcioletnich prognoz oraz oszacowanej wartości rezydualnej. Do wyliczeń przyjęto średnioważony koszt kapitału (WACC) na poziomie 9,92%. Na podstawie wyników przeprowadzonego testu nie stwierdzono konieczności dokonania odpisu wartości firmy.

Na koniec okresu sprawozdawczego został przeprowadzony przez niezależnego eksperta test na utratę wartości firmy z przejęcia kontroli nad zorganizowaną częścią przedsiębiorstwa przez jednostkę zależną RAFAKO Engineering Sp. z o.o. Test został przeprowadzony przy zastosowaniu metody dochodowej w oparciu o bieżącą wartość szacowanych przepływów pieniężnych na podstawie czteroletnich prognoz oraz oszacowanej wartości rezydualnej. Do wyliczeń przyjęto średnioważony koszt kapitału (WACC) na poziomie 9,93%. Na podstawie wyników przeprowadzonych testów nie stwierdzono konieczności dokonania odpisu wartości firmy powstałej na przejęciu wskazanych zorganizowanych części przedsiębiorstwa.

Prace rozwojowe

Grupa w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku oraz w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2017 roku nie poniosła kosztów prac rozwojowych, które podlegałyby aktywowaniu do wartości niematerialnych.

Połączenia jednostek gospodarczych

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku oraz w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2017 roku nie miały miejsca połączenia jednostek gospodarczych.

22. Akcje i udziały

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Akcje/udziały spółkach notowanych na giełdzie	161	223
Akcje/udziały spółkach nie notowanych na giełdzie	1 227	19
	1 388	242
	1 388	242

*akcje/udziały stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy na dzień bilansowy zostały zaprezentowane w notcie 29.3

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku jednostka dominująca dokonała zakupu 1 udziału w spółce KIC InnoEnergy SE, co miało na celu rozszerzenie dotychczasowej współpracy oraz uzyskanie statusu formalnego partnera.

23. Pozostałe należności długoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Należności finansowe		
Kaucje	332	105
Pozostałe należności finansowe	39 737	39 369
Odpis aktualizujący należności finansowe (-)	(123)	(89)
Należności długoterminowe ogółem (netto)	39 946	39 385
	39 946	39 385
Należności niefinansowe		
Inne należności niefinansowe	450	-
Należności niefinansowe ogółem (netto)	450	-
	450	-
Należności długoterminowe ogółem (netto)	40 396	39 385
	40 396	39 385

24. Pozostałe aktywa finansowe długoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Obligacje długoterminowe	14 066	17 700
	14 066	17 700
	14 066	17 700

24.1. Obligacje

W dniu 9 listopada 2016 roku PBG S.A., w związku z zawarciem aneksów do dokumentacji restrukturyzacyjnej, poinformowała o rozpoczęciu procedury emisji obligacji, których nabycie zostało następnie zaoferowane wierzycielom zaspokajanych przez PBG S.A. zgodnie z Układem, w tym spółce RAFAKO S.A. (Obligacje).

W konsekwencji powyższego, w dniu 20 stycznia 2017 roku jednostka dominująca złożyła oświadczenie o przyjęciu skierowanych do niej propozycji nabycia Obligacji spółki PBG S.A. emitowanych w ramach ośmiu serii od B1 do I1 (tak zwana Druga Emisja Obligacji PBG S.A.). Łącznie RAFAKO S.A. objęła 388 492 sztuk Obligacji o łącznej wartości nominalnej w wysokości 38 849 200,00 złotych. Objęcie wskazanych Obligacji nastąpiło w drodze potrącenia wierzytelności RAFAKO S.A. wynikających z układu PBG S.A. z ceną emisyjną Obligacji.

W dniu 9 lutego 2017 roku nastąpił przydział Obligacji na rzecz RAFAKO S.A. Poniżej zaprezentowano kluczowe informacje odnoszące się do warunków emisji oraz realizowanego przez PBG S.A. procesu wykupu:

1. Niewykupione na dzień publikacji niniejszego sprawozdania Obligacje PBG S.A. będą podlegać wykupowi w następujących terminach i kwotach:

Data Wykupu	30.06.2019	31.12.2019	30.06.2020
Serie	G,G1 i G3	H,H1 i H3	I, I1 i I3
Wartość wykupywanych Obligacji	61 934 800 zł	46 875 600 zł	238 445 700 zł
w tym Obligacje objęte przez RAFAKO S.A.	4 996 100 zł	3 781 300 zł	19 045 000 zł

2. Obligacje wyemitowane przez PBG S.A. zgodnie z warunkami emisji były i są obligacjami zabezpieczonymi w rozumieniu Ustawy z dnia 15 stycznia 2015 roku o obligacjach. Obligacje PBG S.A. są zabezpieczone przede wszystkim zastawem rejestrowym na 42 466 000 sztuk zdematerializowanych akcji RAFAKO S.A. (co stanowi obecnie 33,3% kapitału RAFAKO S.A.), hipotekami na nieruchomościach Grupy PBG, zastawami rejestrowymi na innych wybranych aktywach Grupy PBG, w tym akcjach i udziałach wybranych spółek z Grupy PBG (w tym spółki PBG oil and gas Sp. z o.o), poręczeniami oraz oświadczeniami o poddaniu się egzekucji do łącznej kwoty zabezpieczenia w wysokości 1 065 000 000,00 złotych.
3. PBG S.A. zobowiązała się doprowadzić do dematerializacji Obligacji oraz ich notowania na ASO GPW S.A. lub ASO Bondspot S.A. w ciągu 3 miesięcy od ich wyemitowania (odpowiednio dla każdej Emisji Obligacji). Decyzjami Zarządu Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. podjętymi odpowiednio w dniu 9 marca 2017 roku i 19 kwietnia 2017 roku, pierwsze notowanie Obligacji PBG S.A. na okaziciela serii B, C, D, E, F, G, H oraz I w alternatywnym systemie obrotu na Catalyst odbyło się w dniu 10 marca 2017 roku, a obligacji serii C1, D1, G1, H1 oraz I1 w dniu 20 kwietnia 2017 roku.

Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego jednostka dominująca PBG S.A., zgodnie z harmonogramem, dokonała wykupu serii B1, C1, D1, E1 i F1 obligacji o łącznej wartości 11 026 800 złotych.

Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego zgodnie z warunkami emisji obligacji właściwymi dla Obligacji objętych przez Spółkę a wyemitowanych przez PBG S.A., pozostałe do wykupu Obligacje spółki PBG S.A. (o łącznej wartości: 347,3 milionów złotych) zabezpieczone były wyżej wskazanymi zabezpieczeniami, w tym w szczególności zastawem rejestrowym na posiadanych bezpośrednio i pośrednio przez PBG S.A. akcjach spółki RAFAKO S.A. W ocenie Zarządu ustanowione zabezpieczenie w korespondencji z łączną kwotą zobowiązań z tytułu wskazanych Obligacji na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego jest wystarczające, aby uznać, że należność jest realizowalna.

W związku z wejściem w życie MSSF 9, na dzień 1 stycznia 2018 roku jednostka dominująca dokonała utworzenia odpisu aktualizującego wartość obligacji zgodnie z wymogami wynikającymi z wdrożenia standardu w kwocie 7 522 tysiące złotych. Wpływ zmian na pozycje skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej został zaprezentowany w nocie 8.

Na dzień 31 grudnia 2018 roku łączna wartość netto obligacji wynosiła 21 674 tysiące złotych (w tym 7 608 tysięcy złotych zostało ujęte w pozycji inne aktywa finansowe krótkoterminowe jako obligacje krótkoterminowe).

	<i>obligacje seria E1</i>	<i>obligacje seria F1</i>	<i>obligacje seria G1</i>	<i>obligacje seria H1</i>	<i>obligacje seria I1</i>	<i>RAZEM</i>
Wysokość raty na dzień spłaty	4 139	1 229	4 996	3 781	19 045	33 190
Stopa dyskontowa*	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	
Wartość netto na 01.01.2018	3 743	1 004	3 691	2 523	11 486	22 447
Spłata obligacji w okresie	(4 139)	(1 229)				(5 368)
Zmiana wartości dyskonta w okresie	396	225	828	566	2 580	4 595
Wartość netto na 31.12.2018	–	–	4 519	3 089	14 066	21 674
Stopa dyskontowa	22,41%	22,41%	22,41%	22,41%	22,41%	

* stopa dyskontowa uwzględnia także wysokość ryzyka z tytułu upadłości jednostki powiązanej

	<i>obligacje seria B1</i>	<i>obligacje seria C1</i>	<i>obligacje seria D1</i>	<i>obligacje seria E1</i>	<i>obligacje seria F1</i>	<i>obligacje seria G1</i>	<i>obligacje seria H1</i>	<i>obligacje seria I1</i>	<i>RAZEM</i>
Wysokość raty na dzień spłaty	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Stopa dyskontowa*	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Wartość netto na 01.01.2017	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Objęcie obligacji w wartości nominalnej	165	3 521	1 973	4 139	1 229	4 996	3 781	19 045	38 849
Spłata obligacji w okresie	(165)	(3 521)	(1 973)	–	–	–	–	–	(5 659)
Zmiana wartości dyskonta w okresie	–	–	–	(106)	(62)	(372)	(371)	(2 309)	(3 220)
Korekta wartości wynikająca z MSSF9	–	–	–	(290)	(163)	(933)	(887)	(5 250)	(7 523)
Wartość netto na 31.12.2017	–	–	–	3 743	1 004	3 691	2 523	11 486	22 447
Stopa dyskontowa	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	22,43%	

* stopa dyskontowa uwzględnia także wysokość ryzyka z tytułu upadłości jednostki powiązanej

25. Zapasy

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Materiały (według wartości netto możliwej do uzyskania)	30 985	14 560
Według ceny nabycia	41 272	25 665
Według wartości netto możliwej do uzyskania	30 985	14 560
Produkty gotowe	3 168	–
Według ceny nabycia/kosztu wytworzenia	3 168	–
Według wartości netto możliwej do uzyskania	3 168	–
Zapasy ogółem, według niższej z dwóch wartości: ceny nabycia (kosztu wytworzenia) oraz wartości netto możliwej do uzyskania	34 153	14 560

*zapasy stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy na dzień bilansowy zostały zaprezentowane w nocie 29.4

25.1. Odpisy aktualizujące wartość zapasów

	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018	Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Stan na początek okresu	(11 105)	(11 978)
Utworzenie odpisu aktualizującego	(463)	(796)
Rozwiązanie odpisu aktualizującego	383	–
Wykorzystanie odpisu aktualizującego	898	1 669
Stan na koniec okresu	(10 287)	(11 105)

26. Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności krótkoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Należności finansowe		
Należności z tytułu dostaw i usług	313 117	370 511
Odpisy aktualizujące wartość należności z tytułu dostaw i usług (-)	(24 090)	(21 678)
Należności z tytułu dostaw i usług netto	289 027	348 833
Należności ze sprzedaży środków trwałych i wartości niematerialnych	303	–
Kaucje	88 636	62 285
Należności dochodzone na drodze sądowej**	25 869	24 507
Inne należności finansowe	10 837	10 483
Odpis aktualizujący należności finansowe (-)	(24 189)	(24 228)
Należności finansowe ogółem (netto)	390 483	421 880

*należności handlowe stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy na dzień bilansowy zostały zaprezentowane w nocie 29.5

**Grupa objęła należność odpisem aktualizującym w kwocie odpowiadającej szacowanemu poziomowi ryzyka nierealizowalności tej należności, szczegółowy opis należności spornych został zaprezentowany w nocie 37 niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Należności niefinansowe		
Należności z tytułu przedpłat i udzielonych zaliczek	125 618	31 957
Należności budżetowe	12 722	31 595
Inne należności niefinansowe	6 820	3 868
Odpis aktualizujący należności niefinansowe (-)	(3 100)	(3 384)
Należności niefinansowe ogółem (netto)	142 060	64 036
Należności krótkoterminowe ogółem (netto)	532 543	485 916

Należności budżetowe obejmują przede wszystkim należności z tytułu podatku VAT zarówno krajowego, jak i zagranicznego.

Należności z tytułu dostaw i usług nie są oprocentowane i mają zazwyczaj 30-dniowy termin płatności. Jednakże, dla niektórych kontrahentów okres spłaty należności ustalany na podstawie indywidualnych umów zawiera się w przedziale od 1 do 3 miesięcy.

Grupa posiada politykę w zakresie dokonywania sprzedaży tylko zweryfikowanym klientom. Dzięki temu, zdaniem kierownictwa, nie istnieje dodatkowe ryzyko kredytowe, ponad poziom określony odpisem na nieściągalne należności właściwym dla należności handlowych.

Wartość bilansowa należności z tytułu dostaw i usług uznawana jest przez Grupę za rozsądne przybliżenie wartości godziwej.

Należności handlowe krótkoterminowe wykazane w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej na dzień 31 grudnia 2018 roku w kwocie 289 027 tysięcy złotych dotyczą kontraktów handlowych z krajowymi oraz zagranicznymi kontrahentami.

wiem

Kaucje wykazane w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej na dzień 31 grudnia 2018 roku w kwocie 88 636 tysięcy złotych, dotyczą głównie projektów realizowanych w obszarach:

- budowy bloku parowego opalanego węglem w kwocie 18 060 tysięcy złotych,
- budowy gazociągu w kwocie 15 362 tysiące złotych,
- modernizacji instalacji odsiarczania spalin w kwocie 11 168 tysięcy złotych,
- instalacji katalitycznego odazotowania spalin w kwocie 8 691 tysięcy złotych,
- wykonania części ciśnieniowych kotła do spalarni w kwocie 5 775 tysięcy złotych.

Zmiana stanu kaucji zanotowana w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku wynikała przede wszystkim ze zwrotu kaucji pieniężnej związanej z realizacją umów na budowę bloku parowego opalanego węglem w kwocie 15 462 tysiące złotych oraz wniesienia zabezpieczenia w formie kaucji pieniężnej w związku z realizacją umów: na modernizację instalacji odsiarczania spalin w kwocie 11 168 tysięcy złotych, a także na budowę gazociągu w kwocie 15 362 tysiące złotych.

Istotną pozycję wykazaną w pozostałych należnościach stanowią zaliczki, które na dzień 31 grudnia 2018 roku wynosiły 125 618 tysięcy złotych, w tym:

- zaliczka w związku z realizacją umowy na budowę zbiorników paliwa w kwocie 44 101 tysięcy złotych,
- zaliczka w związku z realizacją umowy na wyspę biomasową w kwocie 18 295 tysięcy złotych,
- zaliczka w związku z realizacją umowy na budowę gazociągu w kwocie 13 457 tysięcy złotych,
- zaliczka w związku z realizacją umowy na budowę zbiornika LNG w kwocie 5 837 tysięcy złotych,
- zaliczka w związku z realizacją umowy na dostawę instalacji odazotowania spalin wraz z montażem w kwocie 3 758 tysięcy złotych.

26.1. Odpisy aktualizujące wartość należności handlowych oraz pozostałych należności

Grupa dokonała oceny należności pod kątem utraty ich wartości zgodnie ze stosowaną polityką rachunkowości. Odpisy aktualizujące wartość należności, które w 2018 roku zostały ujęte w sprawozdaniu z całkowitych dochodów wyniosły:

- w odniesieniu do należności z tytułu dostaw i usług - utworzenie odpisów w kwocie 2 446 tysięcy złotych (2017 rok: utworzenie odpisów w kwocie 286 tysięcy złotych),
- w odniesieniu do pozostałych pozycji należności finansowych długoterminowych i krótkoterminowych - rozwiązanie odpisów aktualizujących w kwocie 323 tysiące złotych (2017 rok: utworzenie odpisów aktualizujących w kwocie 3 991 tysięcy złotych).

Zmiany odpisów aktualizujących wartość należności w okresie objętym skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym prezentują poniższe tabele.

Zgodnie z przyjętą polityką rachunkowości, dla należności z tytułu dostaw i usług Grupa stosuje uproszczone podejście zakładające kalkulację odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla całego okresu życia instrumentu.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Stan na początek okresu	(18 539)	(18 253)
Korekta bilansu otwarcia	(3 228)	-
Stan na początek okresu po korekcie	(21 767)	(18 253)
Odpisy ujęte jako koszt w okresie	(3 821)	(3 088)
Odpisy odwrócone ujęte jako przychód w okresie (-)	109	428
Odpisy wykorzystane (-)	1 266	2 374
Stan na koniec okresu	(24 213)	(18 539)

Odpisy aktualizujące wartość pozostałych pozycji należności finansowych (tj. poza należnościami z tytułu dostaw i usług) długoterminowych i krótkoterminowych.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Stan na początek okresu	(18 210)	(14 219)
Korekta bilansu otwarcia	(9 402)	-
Stan na początek okresu po korekcie	(27 612)	(14 219)
Odpisy ujęte jako koszt w okresie	(615)	(4 559)
- 12-miesięczne oczekiwane straty	(615)	(4 559)
- znaczący wzrost ryzyka kredytowego, ale brak utraty wartości	-	-
- aktywa dotknięte utratą wartości	-	-
Odpisy odwrócone ujęte jako przychód w okresie (-)	345	568
- 12-miesięczne oczekiwane straty	345	568
- znaczący wzrost ryzyka kredytowego, ale brak utraty wartości	-	-
- aktywa dotknięte utratą wartości	-	-
Odpisy wykorzystane (-)	593	-
- 12-miesięczne oczekiwane straty	-	-
- znaczący wzrost ryzyka kredytowego, ale brak utraty wartości	-	-
- aktywa dotknięte utratą wartości	593	-
Inne zmiany (różnice kursowe netto z przeliczenia)	-	-
Stan na koniec okresu	(27 289)	(18 210)

27. Rozliczenia międzyokresowe krótkoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Rozliczenia międzyokresowe		
Koszty gwarancji bankowych i ubezpieczeniowych	8 452	17 444
Koszty związane z doprowadzeniem do zawarcia umów z klientami	2 938	9 096
Pozostałe koszty	8 051	2 372
Rozliczenia międzyokresowe	19 441	28 912

28. Aktywa finansowe krótkoterminowe**28.1. Pozostałe aktywa finansowe krótkoterminowe**

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Inne aktywa finansowe krótkoterminowe, w tym:	7 608	4 747
Zaliczka na poczet nabycia prawa do pożyczki	10 500	10 500
Odpis aktualizujący wartość zaliczki na poczet nabycia prawa do pożyczki	(10 500)	(10 500)
Obligacje krótkoterminowe	7 608	4 747
	7 608	4 747

* szczegółowy opis dotyczący obligacji został zamieszczony w notcie 24.1

28.2. Udzielone pożyczki

Pożyczki	Zabezpieczenie	Inne	Waluta	Efektywna stopa procentowa	Termin spłaty	Należności z tytułu udzielonych pożyczek	
						31 grudnia 2018	31 grudnia 2017
Pożyczki krótkoterminowe							
PBG oil and gas Sp. zo.o.*	Weksel własny in blanco wraz z deklaracją wekslową	pożyczka pieniężna w wysokości 10 mln złotych z przeznaczeniem na finansowanie bieżącej działalności	PLN	WIBOR 1M+marża	31-12-2018	–	10 010***
PBG oil and gas Sp. zo.o.*	Weksel własny in blanco wraz z deklaracją wekslową	pożyczka pieniężna w wysokości 10,5 mln złotych z przeznaczeniem na finansowanie bieżącej działalności	PLN	WIBOR 1M+marża	31-12-2019	10 302	–
PBG oil and gas Sp. zo.o.*	Weksel własny in blanco	pożyczka pieniężna w wysokości 1 mln złotych z przeznaczeniem na finansowanie bieżącej działalności	PLN	WIBOR 1M+marża	31-12-2019	1 049	–
						11 351	10 010

*podmiot powiązany kapitałowo z PBG S.A.

28.3. Środki pieniężne i ich ekwiwalenty

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Środki pieniężne w banku i w kasie	88 090	179 682
Lokaty krótkoterminowe do 3 miesięcy, w tym:	602	609
- stanowiące zabezpieczenie zobowiązań warunkowych		
	88 692	180 291

Środki pieniężne w banku są oprocentowane według zmiennych stóp procentowych, których wysokość zależy od stopy oprocentowania jednodniowych lokat bankowych. Lokaty krótkoterminowe, klasyfikowane jako środki pieniężne, są dokonywane na różne okresy, od jednego dnia do jednego miesiąca, w zależności od aktualnego zapotrzebowania spółek wchodzących w skład Grupy na środki pieniężne i są oprocentowane według ustalonych z bankiem stóp procentowych.

Spółki Grupy posiadają środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania, do których zaliczają otrzymane w ramach przyznanych dotacji środki pieniężne ulokowane na wyodrębnionych rachunkach bankowych, które Grupa może wykorzystywać do uregulowania zobowiązań wynikających z realizowanych projektów.

Na dzień 31 grudnia 2018 roku w pozycji środków pieniężnych wykazano środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania w kwocie 79,5 mln złotych (31 grudnia 2017 roku: 18,2 mln złotych) będące środkami pieniężnymi jednostki zależnej E003B7 sp. z o.o. przeznaczonymi na realizację kontraktu Jaworzno, które z punktu widzenia Grupy Kapitałowej RAFAKO mają ograniczoną możliwość dysponowania ze względu na formalne uzgodnienia w tym zakresie z instytucjami finansującymi kontrakt Jaworzno.

Dywidenda z E003B7 Sp. z o.o. do jedynego udziałowca, tj. RAFAKO S.A. będzie mogła być wypłacona bez negatywnych konsekwencji ze strony instytucji finansowych po zakończeniu okresu udzielonej przez te instytucje gwarancji, szczegóły są opisane szerzej w notcie 10.1.1.

29. Aktywa stanowiące zabezpieczenie zobowiązań Grupy

29.1. Zabezpieczenia ustanowione na środkach trwałych

Na dzień 31 grudnia 2018 roku wartość środków trwałych stanowiących zabezpieczenie zobowiązań wynosiła 133 409 tysięcy złotych. Środki trwałe jednostki dominującej o wartości 128 394 tysiące złotych zabezpieczają zobowiązania z tytułu zawartej z PKO BP S.A. Umowy Limitu Kredytowego Wielocelowego (ustanowiona hipoteka na łączną kwotę do 300 milionów złotych na nieruchomościach, których RAFAKO S.A. jest właścicielem lub użytkownikiem wieczystym z wyłączeniem nieruchomości mieszkalnych oraz zastaw rejestrowy pierwszorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw) oraz wierzytelności BGK, PKO BP, mBanku i PZU wobec RAFAKO S.A. na podstawie Umowy Poręczenia zawartej w celu zabezpieczenia zobowiązań E003B7 Sp. z o.o. powstałych w związku z Umową o Udzielenie Gwarancji wystawionych na rzecz TAURON Wytwarzanie S.A. w związku z realizacją Projektu Jaworzno III 910 MW (ustanowiony zastaw rejestrowy drugorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw). Ponadto, zabezpieczeniu zobowiązań z tytułu zawartych umów kredytowych podlegają budynki i budowle jednostki zależnej o wartości 3 715 tysięcy złotych, a także sprzęt IT oraz kontenery biurowe o wartości 1 300 tysięcy złotych.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Środki trwałe zabezpieczone hipoteką, w tym:	89 469	90 051
grunty	9 162	9 208
budynki i budowle	90 307	80 843
Środki trwałe, na których ustanowiono zastaw rejestrowy, w tym:	43 940	49 740
urządzenia techniczne i maszyny	42 740	48 688
środki transportu	1 200	1 052
	133 409*	139 791*

*wykazane kwoty obejmują środki trwałe zaklasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży w kwocie 163 tysiące złotych (31 grudnia 2017: 108 tysięcy złotych)

29.2. Zabezpieczenia ustanowione na wartościach niematerialnych

Na dzień 31 grudnia 2018 roku wartości niematerialne o wartości 9 339 tysięcy złotych stanowiły zabezpieczenie zobowiązań jednostki dominującej (31 grudnia 2017: 9 815 tysięcy złotych). Wartości niematerialne zabezpieczają zobowiązania z tytułu zawartej z PKO BP S.A. Umowy Limitu Kredytowego Wielocelowego (ustanowiona hipoteka na łączną kwotę do 300 milionów złotych na nieruchomościach, których RAFAKO S.A. jest właścicielem lub użytkownikiem wieczystym z wyłączeniem nieruchomości mieszkalnych oraz zastaw rejestrowy pierwszorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw) oraz wierzytelności BGK, PKO BP, mBanku i PZU wobec RAFAKO S.A. na podstawie Umowy Poręczenia zawartej w celu zabezpieczenia zobowiązań E003B7 Sp. z o.o. powstałych w związku z Umową o Udzielenie Gwarancji wystawionych na rzecz TAURON Wytwarzanie S.A. w związku z realizacją Projektu Jaworzno III 910 MW (ustanowiony zastaw rejestrowy drugorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw).

29.3. Zabezpieczenia ustanowione na akcjach/udziałach

Na dzień 31 grudnia 2018 roku akcje/udziały w spółkach o wartości 36 520 tysięcy złotych (31 grudnia 2017: 35 333 tysiące złotych) zabezpieczają zobowiązania z tytułu zawartej z PKO BP S.A. Umowy Limitu Kredytowego Wielocelowego (ustanowiona hipoteka na łączną kwotę do 300 milionów złotych na nieruchomościach, których RAFAKO S.A. jest właścicielem lub użytkownikiem wieczystym z wyłączeniem nieruchomości mieszkalnych oraz zastaw rejestrowy pierwszorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw) oraz wierzytelności BGK, PKO BP, mBanku i PZU wobec RAFAKO S.A. na podstawie Umowy Poręczenia zawartej w celu zabezpieczenia zobowiązań E003B7 Sp. z o.o. powstałych w związku z Umową o Udzielenie Gwarancji wystawionych na rzecz TAURON Wytwarzanie S.A. w związku z realizacją Projektu Jaworzno III 910 MW (ustanowiony zastaw rejestrowy drugorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw).

29.4. Zabezpieczenia ustanowione na zapasach

Na dzień 31 grudnia 2018 roku zapasy o wartości 29 390 tysięcy złotych stanowiły zabezpieczenie zobowiązań jednostki dominującej (31 grudnia 2017: 26 320 tysięcy złotych). Zapasy zabezpieczają zobowiązania z tytułu zawartej z PKO BP S.A. Umowy Limitu Kredytowego Wielocelowego (ustanowiona hipoteka na łączną kwotę do 300 milionów złotych na nieruchomościach, których RAFAKO S.A. jest właścicielem lub użytkownikiem wieczystym z wyłączeniem nieruchomości mieszkalnych oraz zastaw rejestrowy pierwszorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw) oraz wierzytelności BGK, PKO BP, mBanku i PZU wobec RAFAKO S.A. na podstawie Umowy Poręczenia zawartej w celu zabezpieczenia zobowiązań E003B7 Sp. z o.o. powstałych w związku z Umową o Udzielenie Gwarancji wystawionych na rzecz TAURON Wytwarzanie S.A. w związku z realizacją Projektu Jaworzno III 910 MW (ustanowiony zastaw rejestrowy drugorzędny na zbiorze rzeczy ruchomych i praw).

29.5. Zabezpieczenia ustanowione na należnościach handlowych

Na dzień 31 grudnia 2018 roku należności z tytułu dostaw, robót i usług w kwocie 20 170 tysięcy złotych stanowiły zabezpieczenie udzielonych gwarancji oraz kredytów i pożyczek (31 grudnia 2017 roku: 96 482 tysiące złotych).

30. Kapitał własny

30.1. Kapitał podstawowy

W okresie 12 miesięcy zakończonym dnia 31 grudnia 2018 roku kapitał podstawowy jednostki dominującej nie uległ zmianie i jego wartość na 31 grudnia 2018 roku wynosiła 254 864 tysięcy złotych.

<i>Kapitał akcyjny</i>	<i>Liczba akcji w szt.</i>	<i>Wartość akcji w tys. zł</i>
Akcje serii A	900 000	1 800
Akcje serii B	2 100 000	4 200
Akcje serii C	300 000	600
Akcje serii D	1 200 000	2 400
Akcje serii E	1 500 000	3 000
Akcje serii F	3 000 000	6 000
Akcje serii G	330 000	660
Akcje serii H	8 070 000	16 140
Akcje serii I	52 200 000	104 400
Akcje serii J	15 331 998	30 664
Akcje serii K	42 500 000	85 000
	127 431 998	254 864

W związku z emisją obligacji w 2016 roku przez PBG S.A., głównego akcjonariusza jednostki dominującej, na akcjach RAFAKO S.A. należących bezpośrednio do PBG S.A. (7 665 999 akcji), jak i pośrednio poprzez spółkę zależną od PBG S.A. - Multaros Trading Company Limited (34 800 001 akcji) został ustanowiony zastaw rejestrowy na rzecz obligatariuszy PBG S.A.

30.2. Wartość nominalna akcji

Wszystkie wyemitowane akcje posiadają wartość nominalną wynoszącą 2,00 złote i zostały objęte w zamian za wkłady pieniężne.

30.3. Prawa akcjonariuszy

Akcje wszystkich serii są jednakowo uprzywilejowane co do dywidendy oraz zwrotu z kapitału.

30.4. Kapitał ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej

W okresie 12 miesięcy zakończonym dnia 31 grudnia 2018 roku, w związku z pokryciem straty z lat ubiegłych, kapitał ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej uległ zmianie i na dzień 31 grudnia 2018 roku kapitał ten wyniósł 165 119 tysięcy złotych.

W okresie 12 miesięcy zakończonym dnia 31 grudnia 2017 roku jednostka dominująca dokonała podwyższenia kapitału ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej o kwotę 78 368 tysięcy złotych (nadwyżka ceny emisyjnej nad wartością nominalną akcji wyniosła 85 000 tysięcy złotych, koszty bezpośrednio związane z emisją wyniosły 6 632 tysiące złotych). Na dzień 31 grudnia 2017 roku kapitał ten wyniósł 173 708 tysięcy złotych.

30.5. Wypłacone dywidendy

Spółki Grupy w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku oraz w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2017 roku nie wypłacały dywidendy.

30.6. Zarządzanie kapitałem

Zarządzanie kapitałem przez Grupę Kapitałową mające na celu zapewnienie możliwie wysokiego poziomu bezpieczeństwa działalności operacyjnej przy jednoczesnym minimalizowaniu kosztów pozyskiwania źródeł finansowania. Zabezpieczenie stabilnego rozwoju Grupy wymaga utrzymywania odpowiedniej relacji pomiędzy własnym i obcymi kapitałami oraz efektywnego zarządzania nadwyżkami finansowymi. Grupa analizuje strukturę kapitału poprzez wskaźnik kapitalizacji (udział kapitału własnego w sumie bilansowej).

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2018 (przekształcone)
Udział zadłużenia w kapitale własnym		
Kapitał własny	597 399	566 959
Kapitał obcy (kredyty bankowe oraz otrzymane pożyczki)	103 568	98 728
Suma bilansowa	1 357 585	1 281 253
Wskaźnik kapitalizacji (kapitał własny/suma bilansowa)	0,44	0,44
Źródła finansowania ogółem		
Kapitał własny	597 399	566 959
Kapitał obcy (kredyty bankowe oraz otrzymane pożyczki)	103 568	98 728
Leasing finansowy	4 852	4 551
Wskaźnik kapitału do źródeł finansowania ogółem	5,51	5,49
EBITDA		
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	40 531	48 812
Amortyzacja	14 825	14 191
EBITDA	55 356	63 003
Dług		
Kredyty, pożyczki, inne instrumenty dłużne	103 568	98 728
Leasing finansowy	4 852	4 551
Wskaźnik długu do EBITDA	1,96	1,64

30.7. Kapitał udziałów niekontrolujących (niekontrolujący udział w kapitale własnym)

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2018 (przekształcone)
Początek okresu	8 628	8 996
Zysk/strata za okres sprawozdawczy	(86)	977
Inne całkowite dochody za okres sprawozdawczy	9	(4)
Zmiany w strukturze kapitału w jednostkach zależnych	-	(1 341)
Koniec okresu	8 551	8 628

30.8. Akcjonariusze posiadający co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na WZ RAFAKO S.A., jednostki dominującej na koniec okresu sprawozdawczego

<i>Nazwa podmiotu</i>	<i>Liczba akcji (w sztukach)</i>	<i>Liczba głosów wynikających z posiadanych akcji</i>	<i>Udział w kapitale zakładowym</i>	<i>Procentowy udział w ogólnej liczbie głosów na WZA</i>
PBG S.A., Multaros Trading Company Ltd. oraz Fundusz Inwestycji Polskich Przedsiębiorstw Fundusz Inwestycyjny Zamknięty Aktywów Niepublicznych zgodnie z porozumieniem z dnia 24 października 2017 r. o którym mowa w art. 87 ust. 1 pkt 6) Ustawy o Ofercie Publicznej(*), w tym:				
- PBG S.A. (*)	55 081 769	55 081 769	43,22%	43,22%
- Multaros Trading Company Limited (spółka zależna od PBG S.A.)(*)(***)	7 665 999	7 665 999	6,02%	6,02%
- Fundusz Inwestycji Polskich Przedsiębiorstw Fundusz Inwestycyjny Zamknięty Aktywów Niepublicznych zarządzany przez PFR TFI S.A. (**)	34 800 001	34 800 001	27,31%	27,31%
Nationale-Nederlanden Otwarty Fundusz Emerytalny zarządzany przez Powszechne Towarzystwo Emerytalne S.A. (****)	12 615 769	12 615 769	9,90%	9,90%
Pozostali	12 582 710	12 582 710	9,87%	9,87%
	59 767 519	59 767 519	46,90%	46,90%

(*) stan akcji na podstawie zawiadomienia od PBG i Multaros z dnia 28 grudnia 2017 roku.

(**) stan akcji na podstawie zawiadomienia Funduszu Inwestycji Polskich Przedsiębiorstw Fundusz Inwestycyjny Zamknięty Aktywów Niepublicznych z dnia 3 stycznia 2018 roku,

(***) Multaros Trading Company Ltd. jest spółką zależną PBG S.A. w związku z czym spółka RAFAKO S.A. („Spółka”) jest pośrednio kontrolowana przez PBG, która posiada łącznie, bezpośrednio i pośrednio, 42.466.000 akcji Spółki stanowiących 33,32% kapitału zakładowego Spółki i uprawniających do wykonywania 33,32% głosów ogólnej liczby głosów na Walnym Zgromadzeniu Spółki,

(****) liczba akcji oszacowana na podstawie rocznej struktury aktywów opublikowanej przez Nationale-Nederlanden Otwarty Fundusz Emerytalny (stan na dzień 29.12.2017).

31. Kredyty bankowe i pożyczki

<i>Kredyty i pożyczki krótkoterminowe</i>	<i>Zabezpieczenie</i>	<i>Inne</i>	<i>Waluta</i>	<i>Efektywna stopa procentowa</i>	<i>Termin spłaty</i>	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017</i>
PKO BP S.A.	weksel własny in blanco wraz z deklaracją wekslową, przelew wierzytelności z kontraktów*, klauzula potrącenia wierzytelności z rachunków RAFAKO S.A., hipoteka**, oświadczenie o poddaniu się egzekucji, zastaw rejestrowy na zbiorze rzeczy ruchomych i praw stanowiących całość gospodarczą przedsiębiorstwa	kredyt odnawialny w rachunku bieżącym do kwoty 70 milionów złotych***	PLN	WIBOR 1M + marża	30.06.2019****	60 081	55 137
PKO BP S.A.	weksel własny in blanco wraz z deklaracją wekslową, przelew wierzytelności z kontraktów*, klauzula potrącenia wierzytelności z rachunków RAFAKO S.A., hipoteka**, oświadczenie o poddaniu się egzekucji, zastaw rejestrowy na zbiorze rzeczy ruchomych i praw stanowiących całość gospodarczą przedsiębiorstwa	kredyt obrotowy odnawialny w rachunku kredytowym do kwoty 80 milionów złotych	PLN	WIBOR 1M lub EURIBOR 1M + marża	30.06.2019****	40 750	43 419
Podkarpacki Bank Spółdzielczy	weksel własny in blanco, pełnomocnictwo do rachunku, hipoteki na nieruchomości, przelew wierzytelności z polisy ubezpieczeniowej	umowa kredytu w rachunku bieżącym na kwotę 1 mln złotych	PLN	WIBOR 1M + marża	05.09.2019	892	172
Podkarpacki Bank Spółdzielczy	weksel in blanco, pełnomocnictwo do rachunku o oświadczenia o poddaniu się egzekucji, hipoteki na nieruchomości, przelew wierzytelności z polisy ubezpieczeniowej	umowa kredytu obrotowego na kwotę 2 mln złotych	PLN	WIBOR 1M + marża	30.08.2019	1 750	–
Siemens Finance Sp. z o.o.	weksel własny in blanco	Umowa pożyczki	PLN	WIBOR 1M + marża	15.07.2021	35	–
						103 507	98 728

* zabezpieczenie udzielonego kredytu stanowią należności z kontaktów realizowanych przez RAFAKO S.A.;

** na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego jednostka dominująca ustanowiła hipotekę na nieruchomościach Spółki (za wyjątkiem mieszkań i budynków mieszkalnych) na łączną kwotę do 300 milionów złotych, która ma stanowić dodatkowe zabezpieczenie udzielonego przez bank PKO BP S.A. kredytu;

*** na dzień publikacji niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego, zgodnie z aneksem do umowy limitu kredytowego wielocelowego podpisanego dnia 29 czerwca 2018 roku, limit udzielony został do kwoty 200 mln złotych, w tym limit kredytu w rachunku bieżącym do kwoty 70 milionów złotych i kredytu obrotowego do kwoty 80 milionów złotych.

**** na dzień publikacji niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego, zgodnie z aneksem do umowy limitu kredytowego wielocelowego podpisanego dnia 29 czerwca 2018 roku, termin wykorzystania i spłaty kredytu przedłużono do dnia 30 czerwca 2019 roku.

Jednostka dominująca przewiduje przedłużenie umowy kredytowej na kolejne okresy. Sytuację kredytową Grupy należy analizować w powiązaniu z notą 6 dotyczącą kontynuacji działalności Grupy.

32. Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych

32.1. Świadczenia pracownicze po okresie zatrudnienia oraz inne świadczenia

Na podstawie prognozy wyceny dokonanej na koniec okresu obrachunkowego przez profesjonalną firmę aktuarialną Grupa tworzy rezerwę na wartość bieżącą zobowiązania z tytułu odpraw emerytalnych, nagród jubileuszowych oraz ZFŚS. Kwotę tej rezerwy oraz uzgodnienie przedstawiające zmiany stanu w ciągu okresu obrotowego przedstawiono w poniższej tabeli:

	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2018 (przekształcone)</i>
Na dzień 1 stycznia	23 304	23 877
Koszty odsetek	741	769
Koszty bieżącego zatrudnienia	531	459
(Zyski)/straty aktuarialne	4 275	(324)
Koszty wypłaconych świadczeń	(2 644)	(2 537)
Korekta wartości rezerwy związana z Programem Dobrowolnych Odejść	–	1 060
Koniec okresu	26 207	23 304
Rezerwy długoterminowe	23 590	20 536
Rezerwy krótkoterminowe	2 617	2 768

Główne założenia przyjęte przez aktuarium na dzień i zakładane w okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku do wyliczenia kwoty zobowiązania są następujące:

	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Stopa dyskontowa (%)	2,8	3,2
Przewidywany wskaźnik inflacji (%)*	–	–
Wskaźnik rotacji pracowników	7,5	7
Przewidywana stopa wzrostu wynagrodzeń (%)**	2	2

* Brak danych w raporcie aktuarium
** 2% w roku 2019 oraz w kolejnych latach

Analiza wrażliwości

Zmiana przyjętej stopy dyskontowej o pół punktu procentowego:

	<i>Wzrost (w tys. złotych)</i>	<i>Spadek (w tys. złotych)</i>
<i>31 grudnia 2018</i>		
Wpływ na zobowiązanie z tytułu określonych świadczeń	(1 064)	1 150
<i>31 grudnia 2017</i>		
Wpływ na zobowiązanie z tytułu określonych świadczeń	(944)	1 019

32.2. Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych długoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Zobowiązania z tytułu Programu Dobrowolnych Odejść	–	153
Naliczone zobowiązania z tytułu niewypłaconej premii	13	495
Rezerwy na odprawy emerytalne	6 946	5 901
Rezerwa na nagrody jubileuszowe	12 198	10 601
Rezerwa na pozostałe świadczenia pracownicze	4 447	4 034
	23 604	21 184

32.3. Zobowiązania i rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych krótkoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Zobowiązania z tytułu ubezpieczeń społecznych	9 036	9 087
Zobowiązania wobec pracowników z tytułu wynagrodzeń	8 491	8 519
Zobowiązania z tytułu Programu Dobrowolnych Odejść	145	1 443
Rezerwy na koszty niewykorzystanych urlopów	4 202	5 428
Naliczone zobowiązania z tytułu niewypłaconej premii	5 712	7 421
Rezerwy na odprawy emerytalne	541	763
Rezerwa na nagrody jubileuszowe	1 754	1 582
Rezerwa na pozostałe świadczenia pracownicze	328	423
	30 209	34 666

33. Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania

33.1. Pozostałe zobowiązania długoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Zobowiązania finansowe		
Zobowiązania z tytułu zakupu środków trwałych i wartości niematerialnych	–	50
Kwoty zatrzymane (kaucje)	19	–
Pozostałe zobowiązania	12 921	38 729
	12 940	38 779

Wartość bilansowa zobowiązań z tytułu dostaw i usług uznawana jest przez Grupę za rozsądne przybliżenie wartości godziwej.

33.2. Pozostałe rezerwy długoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Rezerwa na naprawy gwarancyjne	30 228	29 497
	30 228	29 497

33.3. Rezerwy, zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania krótkoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Zobowiązania finansowe		
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług	306 511	314 369
Zobowiązania z tytułu zakupu środków trwałych i wartości niematerialnych	704	974
Kwoty zatrzymane (kaucje)	271	397
Inne zobowiązania finansowe	199	–
Zobowiązania finansowe ogółem	307 685	315 740
Zobowiązania niefinansowe		
Zobowiązania z tytułu podatków i innych świadczeń	21 225	36 889
Inne zobowiązania niefinansowe	13 598	37 389
Zobowiązania niefinansowe ogółem	34 823	74 278
	342 508	390 018

Wartość bilansowa zobowiązań z tytułu dostaw i usług uznawana jest przez Grupę za rozsądne przybliżenie wartości godziwej.

33.4. Pozostałe rezerwy krótkoterminowe

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Rezerwa na naprawy gwarancyjne	10 326	11 401
Rezerwa na straty z tytułu umów	3 678	15 461
Rezerwa na kary umowne	–	8 069
Pozostałe rezerwy	1 147	864
	15 151	35 795

33.5. Zobowiązania z tytułu pochodnych instrumentów finansowych

Na dzień 31 grudnia 2018 i na dzień 31 grudnia 2017 roku spółki Grupy nie posiadały nierozliczonych transakcji walutowych o ujemnej wartości godziwej.

33.6. Zobowiązania z tytułu nabycia środków trwałych i wartości niematerialnych

Na dzień 31 grudnia 2017 roku jednostki wchodzące w skład Grupy Kapitałowej RAFAKO wykazywały zobowiązania z tytułu nabycia rzeczowych aktywów trwałych w kwocie 704 tysiące złotych (31 grudnia 2018 roku: 1 024 tysiące złotych).

33.7. Zmiana stanu rezerw, zobowiązań i rozliczeń międzyokresowych wykazanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej

33.7.1. Zobowiązania z tytułu niewykorzystanych urlopów

Zobowiązania na koszty niewykorzystanych urlopów wyliczana jest miesięcznie w oparciu o faktyczną ilość dni niewykorzystanych urlopów na koniec każdego miesiąca. W ciągu roku obrotowego na każdy miesiąc przypada jedna dwunasta należnego urlopu za cały rok, powiększona o wszystkie niewykorzystane dni z okresów poprzednich. Ustalona w ten sposób ilość dni mnożona jest przez średnią stawkę dzienną dla danego pracownika, ustaloną w oparciu o wynagrodzenie z miesiąca, na który rezerwa jest wyliczana powiększone o obciążenia z tytułu ZUS.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Początek okresu	5 428	4 999
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	1 134	1 491
Koszty wypłaconych świadczeń	(2 360)	(1 062)
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	–	–
 Koniec okresu	4 202	5 428
 Krótkoterminowe na dzień	4 202	5 428
Długoterminowe na dzień	–	–
	4 202	5 428

33.7.2. Naliczone zobowiązania z tytułu niewypłaconej premii

Jednostka dominująca wypłaca pracownikom premię roczną, której wysokość jest uzależniona od stopnia realizacji zysku operacyjnego firmy. Zgodnie z postanowieniami Układu Zbiorowego Pracy (UZP), po zatwierdzeniu rocznych sprawozdań finansowych jednostek Grupy Kapitałowej, w terminie do 30 dni, Zarząd – po zasięgnięciu opinii Związków Zawodowych – podejmuje decyzję o wypłacie premii uznaniowej dla pracowników Spółek. W ciągu roku obrotowego spółki Grupy tworzą rezerwę z tytułu premii rocznej w wysokości określonej w UZP, o ile Zarządy Spółek nie podejmą decyzji o jej nie tworzeniu. Jednostka dominująca tworzy również rezerwę z tytułu premii dla kierowników projektów, wypłacaną po zakończeniu realizacji umowy.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Początek okresu	7 916	12 031
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	8 855	6 887
Koszty wypłaconych świadczeń	(379)	(4 933)
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	(10 667)	(6 069)
 Koniec okresu	5 725	7 916
 Krótkoterminowe na dzień	5 712	7 421
Długoterminowe na dzień	13	495
	5 725	7 916

33.7.3. Rezerwa na koszty napraw gwarancyjnych

Rezerwy na naprawy gwarancyjne tworzone są na podstawie określonego przez Zarządy Spółek Grupy Kapitałowej stopnia prawdopodobieństwa wystąpienia zobowiązania w przyszłości na podstawie realizowanych umów o usługę. Utrzymywane są w danym stopniu istnienia prawdopodobieństwa wystąpienia do dnia wygaśnięcia prawa do realizacji gwarancji lub roszczeń naprawczych.

	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Początek okresu	15 848	18 227
Korekta bilansu otwarcia	25 112	–
Początek okresu po korekcie	40 960	18 227
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	17 550	13 254
Poniesione koszty napraw gwarancyjnych	(12 158)	(15 633)
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	(5 798)	–
Koniec okresu	40 554	15 848
Krótkoterminowe na dzień	10 326	11 464
Długoterminowe na dzień	30 228	4 384
	40 554	15 848

33.7.4. Zobowiązania z tytułu Programu Dobrowolnych Odejść

Zarząd RAFAKO S.A. w dniu 15 listopada 2016 roku podjął decyzję o uruchomieniu Programu Dobrowolnych Odejść dla pracowników RAFAKO S.A. Czas trwania programu ustalono na okres od 1 grudnia 2016 roku do 31 stycznia 2017 roku.

Celem Programu Dobrowolnych Odejść było dostosowanie poziomu, struktury i kosztów zatrudnienia w RAFAKO S.A. do sytuacji rynkowej w obszarze działania Spółki bez konieczności uruchamiania procedury zwolnień grupowych. Docelowo, programem mogło być objętych do 200 pracowników. Program adresowany był w szczególności do:

- pracowników w wieku emerytalnym,
- pracowników korzystających z uprawnień ochrony przedemerytalnej,
- pozostałych pracowników, spełniających określone w regulaminie programu warunki.

W ramach Programu Dobrowolnych Odejść 176 pracowników Spółki złożyło wnioski o objęcie programem. Pozytywnie rozpatrzono 128 wniosków, a ostateczne zobowiązania wynikające z realizacji założeń programu, na które została utworzona rezerwa w całości wpływająca na wynik za 2016 rok, wyniosły 7 622 tysiące złotych.

	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017 (przekształcone)</i>
Początek okresu	1 596	7 094
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	–	–
Poniesione koszty	(1 332)	(5 498)
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	(119)	–
Koniec okresu	145	1 596
Krótkoterminowe na dzień	145	1 443
Długoterminowe na dzień	–	153
	145	1 596

33.7.5. Rezerwa na koszty reorganizacji

W 2017 roku Zarząd jednostki dominującej podjął decyzję o przystąpieniu do kolejnego etapu reorganizacji RAFAKO S.A. Jednym z elementów przeprowadzanej reorganizacji jest ograniczenie liczby pracowników jednostki dominującej o 15,6% stanu osobowego RAFAKO S.A. Celem programu jest dostosowanie poziomu i kosztów zatrudnienia w Spółce do sytuacji rynkowej w obszarze działania RAFAKO S.A. Łączna liczba pracowników, objętych zamiarem grupowego zwolnienia maksymalnie wyniesie 276 osób. Jednostka dominująca utworzyła rezerwę na koszty związane z procesem reorganizacji w kwocie 8 368 tysięcy złotych, które obejmowały m.in. odprawy, rekompensaty z tytułu utraty nagrody jubileuszowej itp.

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Początek okresu	8 368	–
Utworzenie rezerwy na zobowiązanie	–	8 368
Poniesione koszty	(2 622)	–
Rozwiązanie rezerwy na zobowiązanie	(5 746)	–
 	<hr/>	<hr/>
Koniec okresu	<u>–</u>	<u>8 368</u>
 	<hr/>	<hr/>
Krótkoterminowe na dzień	–	8 368
Długoterminowe na dzień	–	–
	<hr/>	<hr/>
	<u>–</u>	<u>8 368</u>

33.8. Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 <i>(przekształcone)</i>
Podatek dochodowy od osób prawnych	1 365	2 280
	<hr/>	<hr/>
	<u>1 365</u>	<u>2 280</u>

Rozliczenia podatkowe oraz inne obszary działalności podlegające regulacjom (na przykład sprawy celne czy dewizowe) mogą być przedmiotem kontroli organów administracyjnych, które uprawnione są do nakładania wysokich kar i sankcji. Brak odniesienia do utrwalonych regulacji prawnych w Polsce powoduje występowanie w obowiązujących przepisach niejasności i niespójności. Często występujące różnice w opiniach co do interpretacji prawnej przepisów podatkowych zarówno wewnątrz organów państwowych, jak i pomiędzy organami państwowymi i przedsiębiorstwami, powodują powstawanie obszarów niepewności i konfliktów. Zjawiska te powodują, że ryzyko podatkowe w Polsce jest znacząco wyższe niż istniejące zwykle w krajach o bardziej rozwiniętym systemie podatkowym.

Rozliczenia podatkowe mogą być przedmiotem kontroli przez okres pięciu lat, począwszy od końca roku, w którym nastąpiła zapłata podatku. W wyniku przeprowadzanych kontroli dotychczasowe rozliczenia podatkowe Grupy mogą zostać powiększone o dodatkowe zobowiązania podatkowe.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku w jednej ze spółek zależnych miały miejsce czynności sprawdzające w zakresie VAT, transakcji WNT - spółka złożyła szczegółowe zestawienie wymienionych transakcji nabyć wewnątrzspółnotowych. Rozbieżności w sposobie prezentowania, opodatkowania transakcji w VAT zostały wyjaśnione i czynności sprawdzające zostały zakończone.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku w jednej ze spółek zależnych miała miejsce kontrola celno-skarbowa w zakresie CIT za 2016 rok. Kontrola zakończyła się protokołem z dnia 27 września 2018 roku, w wyniku którego spółka była zobligowana skorygować podstawę opodatkowania w PDOP za lata 2016 oraz kolejno za 2017, na skutek zaniżonych przychodów w roku 2016.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku w jednostce dominującej rozpoczęła się kontrola celno-skarbowa dotycząca rzetelności deklarowanych podstaw opodatkowania oraz prawidłowości obliczania i wpłacania podatku dochodowego za 2016 rok. Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego kontrola nie zakończyła się.

W 2017 roku w jednej ze spółek zależnych miała miejsce kontrola podatkowa, której celem było zbadanie zasadności zwrotu VAT za miesiąc sierpień 2017 roku w kwocie 40 mln złotych. Kontrola nie wykazała żadnych nieprawidłowości i kwota zwrotu wpłynęła na rachunek bankowy spółki zależnej w terminie. Ponadto, w wyniku zaleceń pokontrolnych jeden z podwykonawców zmuszony był skorygować faktury sprzedaży wystawione w 2017 roku. Korekta dotyczyła zmiany stawki z VAT 23% na odwrotne obciążenie. Jednostka zależna dokonała korekty deklaracji VAT-7, bez wpływu na wysokość rozliczeń z Urzędem Skarbowym.

W 2017 roku w jednostce dominującej oraz w pozostałych spółkach zależnych nie było kontroli podatkowych.

34. Dotacje

Dotacje wykazane w sprawozdaniu finansowym na dzień 31 grudnia 2018 roku wynosiły 1 047 tysięcy złotych. Otrzymane dotacje dotyczą:

- działalności prewencyjnej Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A., w ramach której spółka dofinansowała projekt, dostawy oraz instalację systemów detekcji i sygnalizacji gazu ziemnego dla dwóch pieców gazowych w RAFAKO S.A.; dotacja ma charakter pieniężny,
- działalności prewencyjnej Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A., w ramach której spółka dofinansowała projekt wyposażenia magazynu farb i lakierów w system detekcji węglowodorów w RAFAKO S.A.; dotacja ma charakter pieniężny,
- działalności prewencyjnej Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A., w ramach której spółka dofinansowała projekt modernizacji i rozbudowy systemu monitoringu w RAFAKO S.A.; dotacja ma charakter pieniężny.
- działalności prewencyjnej Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A. i InterRisk Towarzystwa Ubezpieczeń S.A. Vienna Insurance Group, w ramach której towarzystwa ubezpieczeniowe dofinansowują projekt poprawy bezpieczeństwa pożarowego w budynku produkcyjnym w RAFAKO S.A.; dotacje mają charakter pieniężny,
- projekt badawczy mający na celu opracowanie innowacyjnej elektrostatycznej metody ograniczenia emisji submikronowych cząstek stałych w spalinach i gazach odlotowych w szczególności ze źródeł zasilanych biopaliwami. (ELAGLOM). realizowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach Programu Badań Stosowanych; dotacja ma charakter pieniężny,
- projekt badawczy "Elastyczność istniejących bloków energetycznych przy ograniczonych nakładach inwestycyjnych" realizowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach działania POIR 1.2 w konkursie PBSE; dotacja ma charakter pieniężny,
- projekt badawczy "Opracowanie niskonakładowej metody zwiększenia skuteczności instalacji odsiarczania spalin" realizowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach działania POIR 1.2 w konkursie INNOCHEM ; dotacja ma charakter pieniężny,
- projekt badawczy "Układ metanowania CO2 do magazynowania energii elektrycznej poprzez produkcję CO2-SNG." projekt realizowany we współpracy z TAURON Wytwarzanie S.A., Instytut Chemicznej Przeróbki Węgla, Akademią Górniczo-Hutniczą, West Technology & Trading Polska Sp. z o.o. z Opola, EXERGON Sp. z o.o. z Gliwic, Instytut CEA z Francji oraz firmę Atmostat z Francji; dotacja ma charakter pieniężny,
- projekt badawczy "Poligeneracyjny układ komunalny opalany biomasą i paliwami wtórnymi z odpadów." projekt realizowany we współpracy z firmami EXERGON Sp. z o.o. z Gliwic, TAURON Wytwarzanie S.A., Instytutem Chemicznej Przeróbki Węgla, firmą EQTEC z Hiszpanii, Instytut CEA z Francji oraz firmę Atmostat z Francji; dotacja ma charakter pieniężny.

Rozliczenia z tytułu dotacji:

<i>Cel dotacji</i>	<i>Stan na 1 stycznia 2018</i>	<i>Zwiększenia w okresie</i>	<i>Odpisanie dotacji w pozostałe przychody operacyjne w okresie</i>	<i>Zwrot dotacji w okresie</i>	<i>Inne zmniejszenia dotacji w okresie</i>	<i>Stan na 31 grudnia 2018</i>
Modernizacja środków trwałych	177	–	(9)	–	–	168
Realizacja części projektu badawczego	103	2 033	(1 257)	–	–	879
	280	2 033	(1 266)	–	–	1 047

35. Emisja, wykup i spłata dłużnych i kapitałowych papierów wartościowych

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2018 roku spółki Grupy Kapitałowej nie przeprowadzały emisji, wykupu i spłat dłużnych i kapitałowych papierów wartościowych.

W okresie 12 miesięcy zakończonym 31 grudnia 2017 roku jednostka dominująca przeprowadzała emisję 42.500.000 praw do akcji zwykłych na okaziciela serii K Spółki. W dniu 27 grudnia 2017 roku Sąd Rejonowy w Gliwicach Wydział X Gospodarczy KRS dokonał rejestracji nowego kapitału zakładowego RAFAKO S.A. w wysokości 254 863 996 złotych, zaś dnia 18 stycznia 2018 roku miało miejsce pierwsze notowanie akcji serii K na Giełdzie Papierów Wartościowych.

36. Wykorzystanie wpływów z emisji papierów wartościowych

Środki pieniężne pozyskane w drodze emisji akcji serii K w kwocie 163 368 tysięcy złotych w latach 2017-2018 roku zostały wykorzystane na następujące cele:

- finansowanie kontraktów w kwocie 110 925 tysięcy złotych,
- finansowanie projektów związanych z wdrożeniem produkcyjnym nowych produktów, w tym wysp poligeneracyjnych oraz projektów związanych z zgazowaniem odpadów oraz biomasy w kwocie 41 081 tysięcy złotych,
- finansowanie projektów badawczo-rozwojowych w kwocie 11 362 tysiące złotych.

Łącznie wykorzystano 163 368 tysięcy złotych środków pochodzących z emisji akcji serii K. Tym samym emisja z 2017 roku została rozliczona w całości.

37. Sprawy sporne, postępowania sądowe

37.1. Postępowanie sądowe o odszkodowanie od firmy Donieckobłenergo z siedzibą na Ukrainie

Istotnym postępowaniem prowadzonym przez jednostkę dominującą - RAFAKO S.A. jest postępowanie sądowe o odszkodowanie od firmy Donieckobłenergo z siedzibą na Ukrainie z powodu ostatecznego zaniechania realizacji budowy kotła przez Klienta. W dniu 6 sierpnia 2010 roku Spółka otrzymała wyrok Izby Sądowej do spraw gospodarczych Sądu Najwyższego Ukrainy, na mocy którego pozytywnie została rozpatrzona skarga kasacyjna złożona przez RAFAKO S.A. w dniu 2 marca 2010 roku i postanowiono utrzymać w mocy wyrok Donieckiego Apelacyjnego Sądu Gospodarczego z dnia 23 grudnia 2008 roku, w którym to orzeczeniu została zasądzona na rzecz RAFAKO S.A. tytułem odszkodowania, odsetek za zwłokę, kosztów sądowych i kosztów zastępstwa procesowego łącznie kwota 56,7 miliona hrywien, co w przeliczeniu stanowiło kwotę około 11,5 mln USD. Ze względu na niepewność skuteczności windykacji zasądzonej wierzytelności, RAFAKO S.A. nie ujęła powyższej kwoty w przychodach. Pełnomocnik RAFAKO S.A. poinformował, że w lipcu 2012 roku Sąd Gospodarczy okręgu Donieckiego wznowił rozpatrywanie sprawy ze względu na żądanie Donieckobłenergo uznania umowy z dnia 16 maja 1994 roku za nieważną. Zdaniem pełnomocnika nie ma żadnych nowych argumentów i dowodów dla uznania takiego żądania. Z uwagi na sytuację polityczną panującą na Ukrainie oraz na fakt, iż brak jest pełnej dokumentacji przedmiotowej sprawy w jednym z tamtejszych sądów, co razem wzięwszy uniemożliwia ochronę praw i interesów RAFAKO S.A. na drodze sądowej, Zarząd Spółki, po zapoznaniu się z opinią prawną w zakresie możliwości dalszego dochodzenia roszczeń od spółki Donieckobłenergo, podjął decyzję o zaniechaniu tegoż działania.

37.2. Postępowanie sądowe przeciwko spółce Mostostal Warszawa S.A.

Dnia 11 października 2016 roku jednostka dominująca złożyła w Sądzie Okręgowym w Gliwicach pozew przeciwko spółce Mostostal Warszawa S.A. o zapłatę kwoty w wysokości 8 042 475 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 3 sierpnia 2016 roku, tytułem zwrotu 70% wartości kwot wstrzymanych na poczet zabezpieczenia należytego wykonania umowy. Złożenie pozwu uzasadnione było tym, że strony zakończyły definitywnie współpracę w ramach zawartego dnia 18 grudnia 2012 roku kontraktu podwykonawczego na projekt, dostawę i montaż rusztu, kotła i instalacji oczyszczania spalin dla dwóch linii ZTUO Szczecin (ostatecznie spółka RAFAKO S.A. złożyła oświadczenie o odstąpieniu od kontraktu podwykonawczego z winy Mostostal Warszawa S.A. dnia 7 lipca 2016 roku). W związku z zakończoną współpracą na tym projekcie, Mostostal Warszawa S.A. zobowiązany jest zwrócić wartość kwot wstrzymanych na poczet zabezpieczenia należytego wykonania kontraktu, ponieważ wygasła umowna przesłanka istnienia takiego zabezpieczenia. W dniu 19 października 2016 roku Sąd Okręgowy w Gliwicach wydał nakaz zapłaty, w którym uwzględnił w całości żądanie RAFAKO S.A. W dniu 25 listopada 2016 roku do ww. sądu wpłynął sprzeciw od nakazu zapłaty złożony przez Mostostal Warszawa S.A. W dniu 30 czerwca 2017 roku Sąd Okręgowy w Gliwicach zasądził na rzecz Spółki całość kwoty dochodzonej pozwem. Od wyroku sądu I instancji Mostostal Warszawa S.A. w dniu 28 sierpnia 2017 roku złożył apelację. W aktualnym stanie rzeczy, po złożeniu przez RAFAKO S.A. w dniu 5 października 2017 roku odpowiedzi na apelację, strony oczekują na wyznaczenie przez sąd terminu rozprawy. Na dzień 31 grudnia 2018 roku Spółka prezentuje tą należność sporną w kwocie 8 milionów złotych w pozycji „Pozostałe należności i rozliczenia międzyokresowe kosztów”. W dniu 12 grudnia 2018 roku Spółka RAFAKO S.A. uzyskała prawomocny, korzystny dla siebie wyrok. Zasądzone nim kwoty (łącznie ok. 9,5 miliona złotych) wpłynęły na konto Spółki w styczniu 2019 roku.

37.3. Postępowanie sądowe przeciwko spółce Mostostal Warszawa S.A. oraz spółce Zakład Unieszkodliwiania Odpadów sp. z o.o.

Dnia 20 marca 2017 roku jednostka dominująca złożyła w Sądzie Okręgowym w Gliwicach pozew kierowany solidarnie przeciwko spółce Mostostal Warszawa S.A. oraz spółce Zakład Termicznego Unieszkodliwiania Odpadów sp. z o.o. o zapłatę kwoty w wysokości 13 136 446,57 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18 listopada 2016 roku z tytułu wystawionej faktury za zrealizowane przez RAFAKO S.A., a niezapłacone przez Mostostal Warszawa S.A. oraz Zakład Unieszkodliwiania Odpadów sp. z o.o. prace wykonane w ramach umowy podwykonawczej dotyczącej inwestycji ZTUO Szczecin. RAFAKO uznaje, że roszczenie jest zasadne, ponieważ prace zostały zrealizowane, na poparcie czego została przeprowadzona przez jednostkę dominującą stosowna inwentaryzacja prac i przekazana dłużnikom. W dniu 29 marca 2017 roku sąd wydał nieprawomocny nakaz zapłaty kwot dochodzonych pozwem. Pozwane spółki w dniu 19 kwietnia 2017 roku złożyły do sądu sprzeciwy od nakazu zapłaty. W dniu 27 lipca 2017 roku RAFAKO S.A. złożyło do sądu pismo procesowe, które oprócz odpowiedzi na sprzeciwy pozwanych spółek zawiera rozszerzenie powództwa o 3 021 268 złotych, do łącznej kwoty 16 157 215 złotych. Jak do tej pory w sprawie odbyła się w dniu 6 października 2017 roku jedna, wstępna rozprawa. Pozwane spółki złożyły do sądu odpowiedzi na pismo procesowe powoda z dnia 27 lipca 2017 roku, w którym zostało rozszerzone powództwo. Z uwagi na to, iż przedmiot sporu jest bardzo skomplikowany, trudno określić termin jego zakończenia. W ramach toczącego się postępowania sądowego jednostka dominująca uzyskała wgląd do inwentaryzacji zakresu zrealizowanych prac na tym projekcie wykonanej przez biegłego sądowego na zlecenie sądu rozpatrującego sprawę sporną pomiędzy Mostostalem Warszawa S.A. a Zakładem Termicznego Unieszkodliwiania Odpadów sp. z o.o. dotyczącą końcowego rozliczenia kontraktu po wypowiedzeniu umowy wykonawczej. Wyniki tej inwentaryzacji zostały porównane przez RAFAKO S.A. do zakresu zinwentaryzowanego wewnątrz przez RAFAKO S.A. i nie stwierdzono istotnych rozbieżności. W ocenie jednostki dominującej pozwane strony mogą kwestionować wysokość roszczenia RAFAKO (wycenionego przez Spółkę na bazie zinwentaryzowanego zakresu wykonanych prac i ustalonego kontraktowego wynagrodzenia za dany zakres), ponieważ roszczenie to będzie podlegało zasądzeniu przez sąd i może być finalnie uzależnione od wyników inwentaryzacji przeprowadzonej przez biegłego sądowego. Na dzień 31 grudnia 2018 roku jednostka dominująca prezentuje tą należność sporną, po uwzględnieniu ostrożnościowego odpisu aktualizującego, w kwocie netto 13 milionów złotych w pozycji „Pozostałe należności i rozliczenia międzyokresowe kosztów”. W ocenie kancelarii prawnej reprezentującej RAFAKO S.A. w tym postępowaniu powództwo jest uzasadnione (szansa pozytywnego rozstrzygnięcia wynosi ok. 90%), natomiast ocena zasadności roszczenia co do jego wysokości jest uzależniona od wyników postępowania dowodowego, w tym zwłaszcza opinii biegłego sądowego. Mając na uwadze aktualny status postępowania sądowego, a także stanowisko kancelarii prawnej reprezentującej Spółkę, w ocenie Zarządu jednostki dominującej ryzyko związane z realizowalnością powyższego aktywa w wykazanej kwocie netto na dzień sporządzenia niniejszego sprawozdania finansowego jest minimalne.

37.4. Spór z firmą Wärtsilä Finland Oy (Klient)

W dniu 29 marca 2018 roku Spółka podpisała z firmą Wärtsilä Finland Oy (Klient) umowę na budowę zbiornika LNG w miejscowości Hamina w Finlandii. Prace w ramach umowy prowadzone są w oparciu o dokumentację techniczną dostarczaną przez Klienta. Terminy przekazywania dokumentacji, zmiany poszczególnych zakresów oraz metodologii wykonywania prac mają wpływ na harmonogram dostaw materiałowych oraz harmonogram robót.

W dniu 19 października 2018 roku Klient poinformował Spółkę o skorzystaniu z prawa wdrożenia wykonawstwa zastępczego w ramach zakresu prac związanych z budową części stalowej zbiornika LNG, wskazując jako jedyną przyczynę brak przedstawienia podpisanej umowy podwykonawczej przez Spółkę, dotyczącej tego zakresu. Szacowane przez Klienta dodatkowe koszty związane z wykonawstwem zastępczym wynoszą 3 537 412,00 EUR. Klient nie przedstawił żadnej dokumentacji, uzasadniającej wysokość tych kosztów.

Spółka nie zgadza się z decyzją Klienta, uznając ją za bezzasadną i niezgodną z zapisami umowy odrzucając w całości przedmiotowe roszczenie. Klient nie przekazał Spółce dokumentacji technicznej związanej z ww. zakresem prac, uniemożliwiając ich realizację. Klient nie dochował również wymaganych umową procedur wdrożenia wykonawstwa zastępczego. Opinię tę potwierdza zatrudniona w związku ze sprawą fińska kancelaria prawna.

W związku z opóźnieniami w przekazywaniu dokumentacji przez Klienta oraz zmianami zakresów i technologii robót, Spółka podsumowała prace wykonane do grudnia 2018 roku i poinformowała Klienta o roszczeniach na łączną kwotę 3 milionów EUR. Niezależnie od możliwości dochodzenia swoich praw w drodze arbitrażu, Spółka prowadzi rozmowy z Klientem mające na celu wyjaśnienie sytuacji i osiągnięcie porozumienia.

38. Zmiany pozycji pozabilansowych

	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Pozycje pozabilansowe z tytułu gwarancji bankowych otrzymanych w głównej mierze jako zabezpieczenie wykonania umów handlowych, w tym:	721 149	669 672
- od jednostek powiązanych	-	-
Należności z tytułu otrzymanych poręczeń, w tym:	566	-
- od jednostek powiązanych	566	-
Weksle otrzymane jako zabezpieczenie, w tym:	57 198	24 507
- od jednostek powiązanych	55 605	13 864
Akredytywy	-	-
	778 913	694 179
	778 913	694 179
	31 grudnia 2018	31 grudnia 2017 (przekształcone)
Pozycje pozabilansowe z tytułu gwarancji bankowych udzielonych w głównej mierze jako zabezpieczenie wykonania umów handlowych, w tym:	419 849	326 438
- na rzecz jednostek powiązanych	-	-
Zobowiązania z tytułu udzielonych poręczeń, w tym:	1 237 935	1 294 375
- na rzecz jednostek powiązanych	-	-
Weksle wydane pod zabezpieczenie, w tym:	38 136	15 374
- na rzecz jednostek powiązanych	-	1 884
Akredytywy	-	-
	1 695 920	1 636 187
	1 695 920	1 636 187

W okresie 12 miesięcy 2018 roku Grupa Kapitałowa RAFAKO zanotowała wzrost poziomu zobowiązań warunkowych w kwocie 59 733 tysiące złotych, który wynikał ze wzrostu poziomu udzielonych gwarancji oraz wystawionych weksli. W okresie 12 miesięcy 2018 roku na zlecenie spółek Grupy banki oraz instytucje ubezpieczeniowe udzieliły kontrahentom gwarancji, z tytułu dobrego wykonania umowy, w kwocie 76 985 tysięcy złotych, gwarancji zwrotu zaliczki, w kwocie 68 569 oraz gwarancji przetargowych, w kwocie 64 405 tysięcy złotych. Największą pozycję w tej grupie zobowiązań stanowi gwarancja zwrotu zaliczki na kwotę 10 326 tysięcy euro, wystawiona w grudniu 2018 roku. Zobowiązania z tytułu udzielonych poręczeń na koniec grudnia 2018 roku wynosiły 1 237 935 tysięcy złotych. Największą pozycję w tej grupie zobowiązań stanowią poręczenia udzielone w dniu 16 kwietnia 2014 roku oraz 24 lutego 2016 roku przez RAFAKO S.A. za zobowiązania jednostki zależnej E003B7 Sp. z o.o., z terminem obowiązywania do dnia 17 kwietnia 2028 roku, w związku z projektem na „Budowę nowych mocy w technologiach węglowych w TAURON Wytwarzanie S.A.– Budowa bloku energetycznego o mocy 910 MW na parametry nadkrytyczne w Elektrowni Jaworzno III – Elektrownia II”. Największą pozycją wśród gwarancji udzielonych, które wygasły w okresie 12 miesięcy 2018 roku była gwarancja przetargowa w kwocie 9 000 tysięcy złotych.

W okresie 12 miesięcy 2018 roku Grupa Kapitałowa odnotowała wzrost poziomu należności warunkowych w kwocie 84 734 tysiące złotych otrzymanych głównie pod zabezpieczenie należytego wykonania umów oraz zwrotu zaliczki, w tym wzrost poziomu należności z tytułu otrzymanych gwarancji bankowych i ubezpieczeniowych w kwocie 51 477 tysięcy złotych oraz wzrost poziomu należności z tytułu weksli w wysokości 32 691 tysięcy złotych. Największą pozycję wśród gwarancji otrzymanych w okresie 12 miesięcy 2018 roku stanowi gwarancja zwrotu zaliczki w kwocie 2 520 tysięcy euro. Największą pozycją wśród gwarancji wygasłych w okresie 12 miesięcy 2018 roku stanowiła gwarancja zwrotu zaliczki w kwocie 431 tysięcy euro.

39. Gwarancje udzielone

Grupa Kapitałowa na dzień 31 grudnia 2018 roku posiadała zobowiązania warunkowe wynikające z gwarancji bankowych i ubezpieczeniowych o łącznej wartości 419 849 tysięcy złotych, w tym:

Lp.	Bank/ubezpiaczyciel wystawiający gwarancje	Kwota gwarancji (w tys. PLN)	Przedmiot gwarancji
1.	AXA	3 180	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, zwrot zaliczki, udziału w przetargu
2.	ALLIANZ	21 142	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, zwrot zaliczki, udziału w przetargu
3.	Euler HERMES	21 823	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, zwrot zaliczki, udziału w przetargu
4.	ERGO HESTIA	63 505	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, zwrot zaliczki
5.	PKO BP	85 044	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, zwrot zaliczki, gwarancja zapłaty
6.	UNIQA	266	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek
7.	WARTA	2 120	należyte usunięcie wad i usterek
8.	Generali	31 876	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, zwrot zaliczki
9.	InterRisk	22 615	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek, udział w przetargu
10.	KUKE	83 357	dobrze wykonanie umowy, należyte usunięcie wad i usterek
11.	TUW PZUW	4 683	zwrot zaliczki
12.	HSBC	80 238	dobrze wykonanie umowy, zwrot zaliczki, udziału w przetargu,
	RAZEM	419 849	

Zabezpieczenie wiarytelności większości ubezpieczycieli wystawiających gwarancje finansowe na zlecenie Grupy stanowią weksle własne in blanco wraz z deklaracjami wekslowymi, natomiast wiarytelności banków zabezpieczane są głównie zabezpieczeniami wynikającymi z umowy LKW, oświadczeniami o poddaniu się egzekucji, weksłami własnymi in blanco wraz z deklaracjami wekslowymi oraz kaucjami gotówkowymi.

40. Jednostka dominująca Grupy

Jednostką dominującą Grupy Kapitałowej RAFAKO jest RAFAKO S.A.

Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego podmiotem dominującym Grupy Kapitałowej RAFAKO jest spółka PBG S.A.

Na dzień 31 grudnia 2018 roku PBG S.A. z siedzibą w Wysogotowie posiadała 33,33% akcji zwykłych Spółki (bezpośrednio posiada 6,02% akcji, pośrednio 27,31%).

41. Wspólne przedsięwzięcia, w których jednostki wchodzące w skład Grupy są współnikami

Jednostki wchodzące w skład Grupy nie prowadzą wspólnych przedsięwzięć.

42. Transakcje z podmiotami powiązаныmi

Podmioty powiązane z RAFAKO S.A. obejmują kluczowy personel kierowniczy, jednostki zależne wyłączone z obowiązku konsolidacji oraz pozostałe podmioty powiązane, do których Grupa zalicza podmioty kontrolowane przez Zarządy spółek. Do najważniejszych pozostałych podmiotów powiązanych Grupa zalicza spółki: PBG S.A. oraz PBG oil and gas Sp. z o.o.

Nierozliczone salda należności oraz zobowiązań zazwyczaj regulowane są w środkach pieniężnych. Informacje o zobowiązaniach warunkowych dotyczących podmiotów powiązanych zaprezentowano w nocie 38.

W okresie 12 miesięcy 2018 roku jednostka dominująca i jednostki zależne nie zawierały istotnych transakcji z podmiotami powiązаныmi na innych warunkach niż rynkowe. Wszelkie transakcje z podmiotami powiązаныmi są przeprowadzane na warunkach stosowanych przez Grupę w relacjach gospodarczych z podmiotami niepowiązаныmi. Wynagrodzenie ustalane jest najczęściej w drodze przetargu, ustalane są standardowe warunki płatności. Podmiot powiązany musi zapewnić wykonanie usługi zgodnie z dokumentacją, udzielić gwarancji na określony czas oraz przedstawić zabezpieczenie w postaci finansowej gwarancji dobrego wykonania. Wobec podmiotów powiązanych obowiązują również standardowe kary umowne, zapisy zabezpieczające zachowanie tajemnicy, własności przemysłowej, ubezpieczenia kontraktu, działania siły wyższej i rozstrzygnięcia ewentualnych sporów.

W okresie objętym sprawozdaniem finansowym ujęto następujące kwoty przychodów ze sprzedaży oraz należności od podmiotów powiązanych:

	<i>Przychody z działalności operacyjnej</i>	
	<i>od 01.01.2018</i>	<i>od 01.01.2017</i>
	<i>do 31.12.2018</i>	<i>do 31.12.2017</i>
<i>Sprzedaż do:</i>		
Jednostki powiązane kapitałowo	4 859	7 120
Jednostki powiązane osobowo	128	521
RAZEM	4 987	7 641

	<i>Należności</i>	
	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017</i>
	<i>Sprzedaż do:</i>	
Jednostki powiązane kapitałowo	62 447	63 709
Jednostki powiązane osobowo	511	137
RAZEM	62 958	63 846

* w tym: obligacje od PBG S.A., które zostały opisane w nocie **OBłąd!** Nie można odnaleźć źródła odwołania.

W okresie objętym sprawozdaniem finansowym ujęto następujące kwoty zakupów oraz zobowiązań wobec podmiotów powiązanych:

	<i>Zakupy (koszty. aktywa)</i>	
	<i>od 01.01.2018</i>	<i>od 01.01.2017</i>
	<i>do 31.12.2018</i>	<i>do 31.12.2017</i>
<i>Zakup od:</i>		
Jednostki powiązane kapitałowo	39 827	8 953
Jednostki powiązane osobowo	24 681	35 245
RAZEM	64 508	44 198

	<i>Zobowiązania</i>	
	<i>31 grudnia 2018</i>	<i>31 grudnia 2017</i>
	<i>Zakup od:</i>	
Jednostki powiązane kapitałowo	415	1 278
Jednostki powiązane osobowo	3 738	1 302
RAZEM	4 153	2 580

42.1. Transakcje z udziałem innych członków Zarządu i Rady Nadzorczej

W okresie sprawozdawczym i porównywalnym okresie sprawozdawczym nie udzielono pożyczek członkom Zarządów i Rad Nadzorczych jednostek wchodzących w skład Grupy.

W okresie sprawozdawczym i porównywalnym okresie sprawozdawczym jednostki wchodzące w skład Grupy nie prowadziły żadnych transakcji z członkami Zarządów.

42.2. Udziały wyższej kadry kierowniczej w programie akcji pracowniczych

Jednostki wchodzące w skład Grupy nie prowadzą programu akcji pracowniczych.

42.3. Wynagrodzenia wyższej kadry kierowniczej Grupy

	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2017</i>
Krótkoterminowe świadczenia pracownicze (wynagrodzenia i narzuty)	13 939	16 290
Nagrody jubileuszowe	67	16
Świadczenia z tytułu rozwiązania stosunku pracy	82	169
Pozostałe świadczenia na rzecz pracowników	–	141
Wynagrodzenia z pozostałych tytułów	67	–
Łączna kwota kosztów z tytułu wynagrodzenia głównej kadry kierowniczej	14 155	16 616

42.4. Akcje w posiadaniu członków organów zarządzających i nadzorujących

Ilość akcji jednostki dominującej będących w posiadaniu osób zarządzających i nadzorujących, a także ilość akcji i udziałów w jednostkach powiązanych z jednostką dominującą, będących w posiadaniu osób zarządzających i nadzorujących, według stanu na 31 grudnia 2018 roku, przedstawia poniższa tabela:

	<i>Nazwa spółki</i>	<i>Łączna liczba akcji (udziałów)</i>	<i>Wartość nominalna akcji (udziałów) w złotych</i>
Osoba zarządzająca			
Jerzy Wiśniewski	PBG S.A.	193 229 037	3 864 580,74
	MJW Patrimonium Sp. z o.o.	87 000	4 350 000
	Elektrociepłownia Biogazownia Zielona Energia Sp. z o.o.	3 294	164 700
	Dwór w Smółsku Sp. z o.o.	31 908	3 190 800
	PBG CAPITAL GROUP Sp. z o.o.	48	50 400
	Zawisza Bydgoszcz S.A.	500 000	500 000
Jarosław Dusiło	RAFAKO S.A.	44 000	88 000
	PBG S.A.	100	2
Agnieszka Wasilewska-Semail	RAFAKO S.A.	60 245	120 490
Osoba nadzorująca			
Małgorzata Wiśniewska	PBG S.A.	3 279	65,58
	MJW Patrimonium Sp z o.o.	35 000	1 750 000
	POL-DOM Sp. z o.o.	119	5 950
Dariusz Szymański	„PRZEDSIĘBIORSTWO INŻYNIERSKIE ĆWIERTNIA” Sp. z o.o.	640	320 000
	DOMDAR Sp. z o.o.	499	49 900
	Prywatna Spółka Akcyjna ENERGOPOL UKRAINA	20	2 431 UAH
Przemysław Schmidt	Water Tiger Sp. z o.o.	50	2 500
	Comanche Investments Sp. z o.o. (spółka wygaszana)	160	80 000
	3GON Polska Sp. z o.o.	50	25 000
	3 GON Europe sp. z o.o.	17	17 000
Adam Szyszka	FSG S.A.	25 000	25 000
	“AT Invest” Sp. z o.o.	50	25 000
	Biznes i Nauka Sp. z o.o.	1 521	76 050
	Eko-Developer Sp. z o.o.	51	229 500
Helena Fic	Leman S.A w likwidacji	1 000	100 000
	Speranza Sp. z o.o.	91	4 550
	Preventicon Engineering Risk Compliance Sp. z o.o.	400	40 000

42.5. Wynagrodzenia Członków Zarządu jednostki dominującej

Łączna wartość wynagrodzeń i innych świadczeń dla Członków Zarządu jednostki dominującej wyniosła:

	<i>w jednostce dominującej</i>		<i>w spółkach zależnych</i>		RAZEM
	<i>Wynagrodzenie</i>	<i>Inne świadczenia</i>	<i>Wynagrodzenie</i>	<i>Inne świadczenia</i>	
okres od 01.01. do 31.12.2018					
Burek Krzysztof	85	24	246	120	475
Dusiło Jarosław	600	26	588	356	1 570
Kasprzak Edward	466	69	596	379	1 510
Tomczak Tomasz	498	27	246	120	891
Wasilewska-Semail Agnieszka	720	128	327	157	1 332
Sawicki Karol	415	15	34	–	464
Wiśniewski Jerzy	123	–	360	360	843
RAZEM	2 907	289	2 397	1 492	7 085
okres od 01.01. do 31.12.2017					
Agnieszka Wasilewska-Semail	720	45	286	240	1 291
Krzysztof Burek	600	5	263	120	988
Jarosław Dusiło	600	28	534	564	1 726
Edward Kasprzak	600	5	610	684	1 899
Tomasz Tomczak	600	31	263	240	1 134
RAZEM	3 120	114	1 956	1 848	7 038

42.6. Wynagrodzenia Członków Rady Nadzorczej jednostki dominującej

Łączna wartość wynagrodzeń i innych świadczeń dla Członków Rady Nadzorczej jednostki dominującej wyniosła:

	<i>w jednostce dominującej</i>		<i>w spółkach zależnych</i>		RAZEM
	<i>Wynagrodzenie</i>	<i>Inne świadczenia</i>	<i>Wynagrodzenie</i>	<i>Inne świadczenia</i>	
okres od 01.01. do 31.12.2018					
Wiśniewska Małgorzata	128	241	73	63	504
Wiśniewski Jerzy	199	500	–	–	699
Szymański Dariusz	108	9	–	–	117
Geruła Krzysztof	108	–	–	–	108
Schmidt Przemysław	144	9	–	–	153
Szyszka Adam	108	14	–	–	122
Sikorski Michał	–	–	–	–	–
Fic Helena	41	–	–	–	41
RAZEM	836	773	73	63	1 744
okres od 01.01. do 31.12.2017					
Jerzy Wiśniewski	240	600	368	360	1 568
Dariusz Sarnowski	195	–	–	–	195
Piotr Wawrzynowicz	–	181	–	–	–
Małgorzata Wiśniewska	108	240	70	–	418
Przemysław Schmidt	126	–	–	–	126
Adam Szyszka	108	–	–	–	108
Dariusz Szymański	108	–	–	–	108
Krzysztof Geruła	108	–	–	–	108
RAZEM	993	1 021	438	360	2 631

43. Stanowisko Zarządu odnośnie możliwości zrealizowania wcześniej publikowanych prognoz

Grupa nie publikowała prognoz na 2018 rok.

44. Informacja o umowie z biegłym rewidentem lub podmiotem uprawnionym do badania sprawozdań finansowych

Poniższa tabela przedstawia wynagrodzenie podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych wypłacone lub należne za rok zakończony dnia 31 grudnia 2018 roku i 31 grudnia 2017 roku w podziale na rodzaje usług:

Rodzaj usługi	Rok zakończony 31 grudnia 2018***	Rok zakończony 31 grudnia 2017*
Obowiązkowe badanie jednostkowego i skonsolidowanego sprawozdania finansowego	139	235
Pozostałe usługi	–	232**
Razem**	139	467

* dotyczy wykonania uzgodnionych procedur zgodnie z KSUP 4400 w związku z powtórną emisją akcji

** odnosi się do Ernst & Young Audyty Polska spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa

*** odnosi się do Grant Thornton Polska spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

45. Cele i zasady zarządzania ryzykiem finansowym

Celem zarządzania ryzykiem finansowym Grupy Kapitałowej RAFAKO jest ograniczenie zmienności generowanych przepływów pieniężnych oraz osiąganych wyników finansowych na podstawowej działalności biznesowej do akceptowalnego poziomu. Do głównych instrumentów finansowych z których korzystają Spółki Grupy należą: środki pieniężne, lokaty krótkoterminowe, udzielone pożyczki, transakcje wymiany walut, kredyt w rachunku bieżącym i umowy leasingu. Głównym zadaniem wspomnianych instrumentów jest wspomaganie i zabezpieczenie finansowe bieżącej działalności operacyjnej Spółek poprzez stabilizowanie i neutralizowanie ryzyk płynności finansowej, zmienności kursów walutowych i stóp procentowych, a także bezpieczne i efektywne lokowanie nadwyżek finansowych. Pozostałe instrumenty finansowe – takie jak należności i zobowiązania z tytułu dostaw i usług – powstają w związku z prowadzeniem przez Spółki Grupy bieżącej działalności biznesowej i są nieodłącznym jej elementem.

Spółki Grupy Kapitałowej nie prowadzi obrotu instrumentami finansowymi. Wszystkie opisane w niniejszym rozdziale instrumenty mają charakter wspomagający bezpośrednio procesy biznesowe, wynikające z prowadzonej działalności podstawowej. Spółki nie dopuszczają do wykorzystania instrumentów finansowych w celach spekulacyjnych czy innych, niepowiązanych ściśle z podstawową działalnością operacyjną.

Najistotniejszym rodzajem ryzyka finansowego na jakie narażona jest Grupa jest ryzyko płynności, które zostało szeroko opisane w nocie 6.

W 2018 roku jednostka dominująca posiadała podpisaną z PKO BP S.A. Umowę Kredytu w rachunku bieżącym na kwotę 70 milionów złotych oraz w rachunku kredytowym na kwotę 1 miliona złotych. Dodatkowo jedna z jednostek zależnych posiada podpisaną z Podkarpackim Bankiem Spółdzielczym w rachunku bieżącym na kwotę 1 miliona złotych oraz w rachunku kredytowym na kwotę 2 milionów złotych. W związku z posiadanymi umowami kredytowymi Grupa Kapitałowa narażona jest na ryzyko stopy procentowej, które będzie miało wpływ na wysokość kosztów finansowych ponoszonych przez Grupę w kolejnych okresach. Jednak z uwagi na obniżenie wartości nominalnej kredytu posiadanego przez jednostkę dominującą ekspozycja na ryzyko stopy procentowej obniżyła się. Na stosunkowo niskim i stabilnym poziomie utrzymuje się też wartość podstawowej stopy procentowej decydującej o kosztach wykorzystania kredytu.

Dodatkowym rodzajem ryzyka finansowego w analizowanym okresie było i jest obecnie ryzyko walutowe oraz ryzyko stopy procentowej Spółek Grupy Kapitałowej. Wielkość tego ryzyka została przedstawiona w nocie 45.1 oraz 45.2.

Zasady rachunkowości Spółek Grupy Kapitałowej dotyczące instrumentów pochodnych zostały omówione w nocie 7.19.

45.1. Ryzyko walutowe

Istotnym rodzajem ryzyka finansowego, na które narażona jest Grupa jest ryzyko walutowe, które wynika ze zmian kursu walutowego, powodujących niepewność, co do przyszłego poziomu przepływów pieniężnych denominowanych w walutach obcych. Ekspozycja na ryzyko walutowe Grupy wynika z faktu, że znaczna część jej przepływów pieniężnych jest wyrażona w walutach obcych. Zmiany kursu PLN do walut obcych, szczególnie mające miejsce w krótkim okresie czasu i występujące z dużą dynamiką, mogą mieć istotny wpływ zarówno na rentowność realizowanych kontraktów denominowanych w walutach obcych, jak i poziom różnic kursowych liczonych od pozycji aktywów i zobowiązań wyrażonych w walutach obcych, a przeliczanych na PLN.

W minionym okresie ponad 36,1% zafakturowanych przychodów Grupy wyrażonych było w walutach obcych, przede wszystkim w EUR.

Strategia zarządzania ryzykiem walutowym stosowana przez spółki Grupy Kapitałowej zakłada wykorzystanie w jak największym stopniu naturalnego zabezpieczenia. Spółki dążą do jak największego strukturalnego dopasowania przychodów i kosztów w tej samej walucie w ramach realizowanych kontraktów. Ekspozycja netto na ryzyko walutowe, która nie jest zabezpieczana w sposób naturalny, zabezpieczana jest w momencie zawierania transakcji w granicach od 30% do 70% szacowanej wartości ekspozycji netto, wyłącznie za pomocą zaakceptowanych typów instrumentów pochodnych. Na dzień 31 grudnia 2018 roku Grupa nie posiadała otwartych pozycji zabezpieczających.

Z uwagi na dokonane przez Zamawiających wybory najkorzystniejszej ofert w istotnych procedurach przetargowych i przewidywaną zmianą pozycji z tzw. eksportera na importera w ekspozycji walutowej netto Grupa nie zawierała nowych transakcji walutowych na sprzedaż walut obcych w granicach wyznaczonych przyjętą polityką zabezpieczania ryzyka walutowego. Po ostatecznych rozstrzygnięciach przetargowych Spółki Grupy Kapitałowej dokonają uaktualnienia wartości swoich pozycji walutowych i podejmą decyzje co do ich ewentualnego zabezpieczenia.

	Wartość wyrażona w walucie (w tysiącach)									Wartość po przeliczeniu	
	EUR	USD	GBP	CHF	SEK	TRY	HUF	RSD	SGD		
31 grudnia 2018 roku											
<i>Aktywa finansowe (+):</i>											
Pożyczki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności finansowe	17 911	1	174	-	-	-	36 060	18 384	-	-	78 898
Pozostałe aktywa finansowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	546	20	1	-	1	-	125 005	19 834	-	-	4 825
<i>Zobowiązania finansowe (-):</i>											
Kredyty, pożyczki, inne instrumenty dłużne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leasing finansowy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania finansowe	(9 322)	(198)	(1)	(8)	-	-	(267 066)	(248)	(148)	-	(44 574)
Ekspozycja na ryzyko walutowe razem	9 135	(177)	174	(8)	1	-	(106 001)	37 970	(148)	-	39 149
31 grudnia 2017 roku											
<i>Aktywa finansowe (+):</i>											
Pożyczki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności finansowe	15 614	6 235	-	-	-	9	-	-	-	-	80 959
Pozostałe aktywa finansowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	789	3	1	-	1	29	-	-	-	-	3 328
<i>Zobowiązania finansowe (-):</i>											
Kredyty, pożyczki, inne instrumenty dłużne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leasing finansowy	(64)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(267)
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania finansowe	(7 140)	-	(2)	-	-	(2)	-	-	(172)	-	(41 973)
Ekspozycja na ryzyko walutowe razem	9 199	6 238	(1)	-	1	36	-	-	(172)	-	42 047

Poniższa tabela przedstawia wrażliwość wyniku finansowego brutto (w związku ze zmianą wartości aktywów i zobowiązań pieniężnych) na racjonalnie możliwe wahania kursu EUR, USD, HUF, TRY, SGD przy założeniu niezmienności innych czynników.

	<i>Wzrost/ spadek kursu waluty</i>	<i>Wpływ na wynik finansowy brutto</i>	<i>Wpływ na wynik finansowy netto</i>
31 grudnia 2018 – EUR	+10%	914	740
	-10%	(914)	(740)
31 grudnia 2018 – SGD	+10%	(15)	(12)
	-10%	15	12
31 grudnia 2018 – GBP	+10%	17	14
	-10%	(17)	(14)
31 grudnia 2018 – USD	+10%	(18)	(15)
	-10%	18	15
31 grudnia 2018 – HUF	+10%	(106)	(86)
	-10%	106	86
31 grudnia 2017 – EUR	+10%	5 202	4 214
	-10%	(5 202)	(4 214)
31 grudnia 2017 – USD	+10%	2 237	1 812
	-10%	(2 237)	(1 812)
31 grudnia 2017 – HUF	+10%	95	77
	-10%	(95)	(77)
31 grudnia 2017 – TRY	+10%	1	1
	-10%	(1)	(1)

Ekspozycja na ryzyko walutowe ulega zmianom w ciągu roku w zależności od wolumenu transakcji przeprowadzanych w walucie. Niemniej powyższą analizę wrażliwości można uznać za reprezentatywną dla określenia ekspozycji Grupy na ryzyko walutowe na koniec okresu sprawozdawczego.

45.2. Ryzyko stopy procentowej

Zarządzanie ryzykiem stopy procentowej koncentruje się na zminimalizowaniu wahań przepływów odsetkowych z tytułu aktywów oraz zobowiązań finansowych oprocentowanych zmienną stopą procentową. Na dzień 31 grudnia 2018 roku Spółki Grupy Kapitałowej posiadały aktywne umowy kredytowe, w związku z czym ewentualne zmiany stóp procentowych stanowią ryzyko dla działalności Spółek Grupy. Ryzyko związane ze zmianą stóp procentowych może oddziaływać na zmianę oprocentowania kredytu oraz depozytów posiadanych przez Grupę.

Wrażliwość tego rodzaju zmian wskazano w tabeli poniżej.

Ryzyko stopy procentowej – wrażliwość na zmiany

Poniższa tabela przedstawia wrażliwość wyniku finansowego brutto na racjonalnie możliwe zmiany stóp procentowych przy założeniu niezmienności innych czynników (lokaty, udzielone pożyczki, kredyt bankowy, zobowiązania z tytułu leasingu). Nie przedstawiono wpływu na kapitał własny Grupy.

	Zwiększenie/ zmniejszenie o punkty procentowe	Wpływ na wynik finansowy brutto
Okres zakończony dnia 31 grudnia 2018 roku		
PLN	+ 1%	2 455
EUR	+ 1%	732
HUF	+ 1%	5
GBP	+ 1%	8
PLN	- 1%	(2 455)
EUR	- 1%	(732)
HUF	- 1%	(5)
GBP	- 1%	(8)
Okres zakończony dnia 31 grudnia 2017 roku		
PLN	+ 1%	2 767
EUR	+ 1%	609
USD	+ 1%	215
HUF	+ 1%	23
PLN	- 1%	(2 767)
EUR	- 1%	(609)
USD	- 1%	(215)
HUF	- 1%	(23)

45.3. Ryzyko cen towarów

Grupa jest narażona na ryzyko wzrostu cen, szczególnie materiałów strategicznych dla jej działalności. Na poziom tego ryzyka znacząco wpływa sytuacja na światowych rynkach cen surowców – stali, metali szlachetnych, paliw i energii powodowana zarówno wahaniami kursów walut jak i koncentracją producentów zmierzającą do prowadzenia wspólnej kontroli cen. Strategia zarządzania ryzykiem cen towarów zakłada dążenie do zawierania kontraktów z poddostawcami materiałów i usług w walucie kontraktu głównego, lokowanie dostaw materiałów po stronie klienta, jak również zawieranie umów zakupowych w cenach stałych. Spółki Grupy nie zawierają wieloletnich umów z poddostawcami, zakres dostaw i dostawcy ustalani są indywidualnie w zależności od potrzeb.

45.4. Ryzyko kredytowe

Ryzyko kredytowe Grupy Kapitałowej RAFAKO jest ściśle związane z prowadzeniem podstawowej działalności Spółek. Wynika ono z zawartych kontraktów handlowych i związane jest z potencjalnym wystąpieniem zdarzeń, które mogą przybrać postać niewypłacalności kontrahenta, częściowej spłaty należności lub istotnego opóźnienia w spłacie należności. Udzielanie klientom, tzw. kredytu kupieckiego jest aktualnie nieodłącznym elementem prowadzenia działalności gospodarczej, jednakże Spółki podejmują szereg działań mających na celu zminimalizowanie ryzyk związanych z podjęciem współpracy z potencjalnie nierzetelnym klientem. Wszyscy klienci, którzy pragną korzystać z kredytów kupieckich, poddawani są procedurom wstępnej weryfikacji.

Klienci, którzy w opinii Spółek Grupy, na podstawie przeprowadzonej weryfikacji, nie są wiarygodni finansowo, są zobowiązani do przedstawienia odpowiednich zabezpieczeń finansowych, które minimalizują ryzyko niewypłacalności tych firm wobec Grupy.

Należności o podwyższonym poziomie ryzyka kredytowego zostały szczegółowo opisane w notach 37 i 24.

Grupa zbudowała model służący do szacowania oczekiwanych strat z portfela należności oraz aktywów z tytułu umowy. Dla należności z tytułu dostaw i usług oraz aktywów z tytułu umowy zastosowano uproszczoną wersję modelu zakładającą kalkulację straty dla całego życia instrumentu.

Model dotyczący pozostałych aktywów zakłada dla instrumentów, dla których wzrost ryzyka kredytowego od pierwszego ujęcia nie był znaczący lub ryzyko jest niskie, ujęcie w pierwszej kolejności strat z niewykonania zobowiązania dla okresu kolejnych 12 miesięcy.

Dla udzielonych pożyczek Grupa uznaje, że mają one niskie ryzyko kredytowe, jeżeli nie są przeterminowane na dzień oceny, a pożyczkobiorca potwierdził saldo wierzytelności.

W odniesieniu do dłużnych papierów wartościowych notowanych, dla których dostępne są dane finansowe emitentów tych papierów, Grupa przyjmuje, że ryzyko kredytowe jest niskie, jeżeli sytuacja finansowa emitentów tych papierów, oceniona na podstawie dostępnych sprawozdań finansowych, nie budzi obaw. Grupa przyjęła, że znaczny wzrost ryzyka następuje m.in. gdy przeterminowanie płatności przekracza 90 dni. Jeśli wzrost ryzyka kredytowego był znaczny, ujmuje się straty odpowiednie dla całego życia instrumentu. Grupa przyjmuje, że niewykonanie zobowiązania następuje, gdy przeterminowanie wynosi 180 dni lub wystąpiły inne okoliczności na to wskazujące. Pozycje, dla których stwierdzono niewykonanie zobowiązania przez dłużnika w rozumieniu opisanym wyżej, Grupa traktuje jako aktywa finansowe dotknięte utratą wartości ze względu na ryzyko kredytowe.

Dla posiadanych nieprzeterminowanych instrumentów dłużnych Grupa przyjęła ryzyko kredytowe w wysokości 22,41% uwzględniające koszt finansowania oraz ryzyko upadłości emitenta.

W ramach należności z tytułu dostaw i usług, stanowiących najbardziej istotną klasę aktywów narażonych na ryzyko kredytowe, a także w przypadku aktywów z tytułu umowy, Grupa jest narażona na ryzyko kredytowe w związku z pojedynczym znaczącym kontrahentem. Kontrakty zostały pozyskane w ramach procedury zamówień publicznych i Grupa nie stosuje zabezpieczeń powyższych należności. Analiza sytuacji finansowej kontrahentów nie wskazuje na istnienie podwyższonego ryzyka realizacji tych należności. W konsekwencji szacunki odpisów są dokonywane na zasadzie zbiorowej, a należności zostały pogrupowane według okresu przeterminowania dłużnika. Szacunek odpisu jest oparty przede wszystkim o historycznie kształtujące się przeterminowania i powiązanie zalegania z faktyczną spłatalnością z ostatnich 4 lat.

W 2018 roku Grupa nie prowadziła negocjacji i nie dokonała ustaleń, które byłyby wynikiem znaczącego wzrostu ryzyka kredytowego, w wyniku których zmianom uległyby terminy płatności ani w inny sposób zostałyby zmodyfikowane oczekiwane przepływy z posiadanych należności z tytułu dostaw i usług oraz aktywów z tytułu umowy.

W ramach prowadzonej działalności Grupa nie nabywa aktywów finansowych dotkniętych utratą wartości ze względu na ryzyko kredytowe, za wyjątkiem należności wynikających z realizacji zasady odpowiedzialności solidarnej wobec podwykonawców. Należności takie Grupa obejmuje odpisem z tytułu oczekiwanych strat kredytowych w pełnej wysokości.

Wartości brutto poszczególnych grup oraz wysokość odpisów kształtowały się na 31 grudnia 2018 roku następująco:

	Aktywa z tytułu umowy	Należności z tytułu dostaw i usług						Razem
		Bieżące	0-30 dni	31-90 dni	91-180 dni	Od 181- 365 dni	Powyżej 365 dni	
31 grudnia 2018 roku								
Lokalizacja: Polska								
Wskaźnik odpisu	0,85%	0,85%	0,85%	32,22%	55,44%	67,89%	92,44%	–
Wartość brutto	383 200	220 404	681	3 349	1 913	2 343	18 230	630 120
Odpis aktualizujący	1 848	1 046	216	61	192	2 178	18 030	23 571
Lokalizacja: zagranica								
Wskaźnik odpisu	–	0,85%	0,85%	32,22%	55,44%	67,89%	92,44%	–
Wartość brutto	–	39 411	20 549	2 009	1 827	22	2 378	66 196
Odpis aktualizujący	–	336	175	647	1 013	15	181	2 367
Razem odpisy	1 848	1 382	391	708	1 205	2 193	18 211	25 938

	Aktywa z tytułu umowy	Należności z tytułu dostaw i usług					Powyżej 365 dni	Razem
		Bieżące	0-30 dni	31-90 dni	91-180 dni	Od 181- 365 dni		
31 grudnia 2017 roku								
Lokalizacja: Polska								
Wskaźnik odpisu	0,85%	0,85%	0,85%	32,22%	55,44%	67,89%	92,44%	–
Wartość brutto	252 623	378 564	49 003	9 561	450	160	15 172	705 533
Odpis aktualizujący	1 340	1 055	2 947	145	19	3	15 550	21 059
Lokalizacja: zagranica								
Wskaźnik odpisu	–	0,85%	0,85%	32,22%	55,44%	67,89%	92,44%	–
Wartość brutto	–	42 391	3 762	3 677	1	–	379	50 210
Odpis aktualizujący	–	362	32	1 185	1	–	379	1 959
Razem odpisy	1 340	1 417	2 979	1 330	20	3	15 929	23 018

Na dzień 31 grudnia 2018 roku pozostałe należności finansowe o wartości brutto w kwocie 125 645 tysięcy złotych zostały objęte odpisem aktualizującym w wartości 24 189 tysięcy złotych (31 grudnia 2017 roku: wartość brutto 97 275 tysięcy złotych, wartość odpisów aktualizujących wartość pozostałych należności 24 228 tysięcy złotych).

45.5. Ryzyko związane z płynnością

Grupa jest narażona na ryzyko płynności w przypadku niedopasowania struktury terminowej przepływów pieniężnych na realizowanych kontraktach. Grupa dąży do zapewnienia tzw. pozytywnych przepływów pieniężnych, co przy założeniu terminowego regulowania należności eliminuje ryzyko płynności. Nominalna wartość linii kredytowych, do których ma dostęp Grupa skutecznie zapobiega ewentualnym negatywnym zdarzeniom związanym z opóźnieniami w terminowym regulowaniu należności. Jednostka dominująca korzysta od 2013 roku z zewnętrznych źródeł finansowania działalności. Dostępne limity kredytowe w bankach były wykorzystane w istotnym stopniu i były wystarczające do obsługi operacyjnej działalności Grupy.

Kwestia płynności finansowej Grupy (kontynuacji działalności) w odniesieniu do 2018 roku została szeroko opisana w nocie 6 niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Tabela poniżej przedstawia zobowiązania finansowe Grupy na dzień 31 grudnia 2018 oraz na dzień 31 grudnia 2017 roku wg daty zapadalności na podstawie przepływów umownych.

	<i>Na żądanie</i>	<i>Poniżej 3 miesięcy</i>	<i>Od 3 do 12 miesięcy</i>	<i>Od 1 roku do 5 lat</i>	<i>Powyżej 5 lat</i>	<i>Zobowiązania razem bez dyskonta</i>	<i>Zobowiązania wartość bilansowa</i>
<i>31 grudnia 2018</i>							
Oprocentowane kredyty i pożyczki	–	–	103 507	61	–	103 568	103 568
Zobowiązania z tytułu leasingu	–	674	1 632	2 546	–	4 852	4 852
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	52 017	226 118	6 158	35 224	2 028	321 545	320 625
	52 017	226 792	111 297	37 831	2 028	429 965	429 045
<i>31 grudnia 2017</i>							
Oprocentowane kredyty i pożyczki	–	–	98 728	–	–	98 728	98 728
Zobowiązania z tytułu leasingu	–	595	1 850	2 106	–	4 551	4 551
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	85 659	206 179	9 188	54 312	79	355 417	354 519
	85 659	206 774	109 766	56 418	79	458 696	457 798

46. Instrumenty pochodne

Na dzień 31 grudnia 2018 roku Grupa nie posiadała nierozliczonych transakcji dot. pochodnych instrumentów finansowych.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku Grupa posiadała nierozliczone transakcje walutowe typu forward. Są to transakcje sprzedaży USD w kwocie 4 mln USD.

Transakcje walutowe typu forward zostały zawarte w związku z postępowaniami przetargowymi denominowanymi w USD, w oparciu o warunki rynkowe nie odbiegające od warunków powszechnie stosowanych dla tego typu transakcji finansowych.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku Grupa nie posiadała innych rodzajów instrumentów pochodnych.

47. Instrumenty finansowe

47.1. Wartość bilansowa klas i kategorii instrumentów finansowych

Grupa prezentuje poszczególne kategorie i klasy instrumentów finansowych w wartości bilansowej, których wartość godziwa jest zbliżona do wartości bilansowej. Wartość księgowa jest zbliżona do godziwej z powodu relatywnie krótkiego terminu zapadalności (dla pozycji krótkoterminowych), bądź dyskontowania rozrachunków długoterminowych.

Wartość aktywów finansowych prezentowana w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej według stanu na dzień 31 grudnia 2018 roku odnosi się do następujących kategorii instrumentów finansowych określonych w MSSF 9:

- aktywa finansowe wyceniane w zamortyzowanym koszcie (AZK),
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – wyznaczone jako wyceniane w ten sposób przy początkowym ujęciu lub później (AWGW-W),
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – obowiązkowo wyceniane w ten sposób zgodnie z MSSF 9 (AWGW-O),
- instrumenty kapitałowe wyznaczone przy początkowym ujęciu do wyceny w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody (IKWGP),
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody (AFWGP),
- instrumenty finansowe wyznaczone jako instrumenty zabezpieczające (IZ),
- aktywa poza zakresem MSSF 9 (Poza MSSF9).

Grupa prezentuje poszczególne kategorie i klasy instrumentów finansowych w wartości bilansowej, których wartość godziwa jest zbliżona do wartości bilansowej. Wartość księgowa jest zbliżona do godziwej z powodu relatywnie krótkiego terminu zapadalności (dla pozycji krótkoterminowych), bądź dyskontowania rozrachunków długoterminowych.

<i>Kategorie i klasy aktywów finansowych</i>	<i>Wartość bilansowa 31 grudnia 2018</i>
Aktywa wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	160
Udziały i akcje długoterminowe	160
Aktywa wyceniane w wartości godziwej przez inne całkowite dochody	1 228
Udziały i akcje długoterminowe	1 228
Aktywa wyceniane w zamortyzowanym koszcie	463 456
Obligacje	21 675
Należności z tytułu dostaw i usług	328 642
Należności ze sprzedaży środków trwałych i wartości niematerialnych	303
Pozostałe należności finansowe*	101 485
Pożyczki udzielone	11 351
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	88 692
	552 309
	552 309

* w tym: należności z tytułu kar umownych, należności sporne, oraz kaucje.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku wartość bilansową aktywów finansowych odniesiono do wynikających z MSR 39 następujących kategorii instrumentów finansowych:

- pożyczki i należności (PiN),
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – przeznaczone do obrotu (AWG-O),
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – wyznaczone przy początkowym ujęciu do wyceny w wartości godziwej (AWG-W),
- inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności (IUTW),
- aktywa finansowe dostępne do sprzedaży (ADS),
- instrumenty finansowe wyznaczone jako instrumenty zabezpieczające (IZ),
- aktywa poza zakresem MSR 39 (Poza MSR39).

<i>Kategorie i klasy aktywów finansowych</i>	<i>Wartość bilansowa 31 grudnia 2017</i>
Aktywa wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	479
Instrumenty pochodne	479
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	223
Udziały i akcje długoterminowe	223
Aktywa utrzymywane do terminu wymagalności	29 970
Obligacje długoterminowe	24 769
Obligacje krótkoterminowe	5 201
Pożyczki i należności	483 735
Należności z tytułu dostaw i usług	391 276
Pozostałe należności*	82 449
Pożyczki udzielone	10 010
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	180 291
	694 698

Wartość zobowiązań finansowych prezentowana w sprawozdaniu z sytuacji finansowej według stanu na dzień 31 grudnia 2018 roku odnosi się do następujących kategorii instrumentów finansowych określonych w MSSF 9:

- zobowiązania finansowe wyceniane w zamortyzowanym koszcie (ZZK),
- zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – wyznaczone jako wyceniane w ten sposób przy początkowym ujęciu lub później (ZGWG-W),
- zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu zgodnie z MSSF 9 (ZGWG-O),
- umowy gwarancji finansowych (UGF),
- warunkowa zapłata w ramach połączenia przedsięwzięć (WZP),
- instrumenty finansowe wyznaczone jako instrumenty zabezpieczające (IZ),
- zobowiązania poza zakresem MSSF 9 (Poza MSSF9).

<i>Kategorie i klasy zobowiązań finansowych</i>	<i>Wartość bilansowa 31 grudnia 2018</i>
Zobowiązania finansowe wyceniane wg zamortyzowanego kosztu	424 193
Kredyty i pożyczki	103 568
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług (w tym inwestycyjne)	320 131
Pozostałe zobowiązania finansowe	494
Zobowiązania z tytułu gwarancji, factoringu i wyłączone z zakresu MSSF 9	4 852
Zobowiązania z tytułu leasingu i umów dzierżawy z opcją zakupu	4 852
	429 045

Na dzień 31 grudnia 2017 roku wartość bilansową zobowiązań finansowych odniesiono do wynikających z MSR 39 następujących kategorii instrumentów finansowych:

- zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – przeznaczone do obrotu (ZWG-O),
- zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik – wyznaczone przy początkowym ujęciu do wyceny w wartości godziwej (ZWG-W),
- zobowiązania finansowe wyceniane według zamortyzowanego kosztu (ZZK),
- instrumenty finansowe wyznaczone jako instrumenty zabezpieczające (IZ),
- zobowiązania poza zakresem MSR 39 (Poza MSR39).

<i>Kategorie i klasy zobowiązań finansowych</i>	<i>Wartość bilansowa 31 grudnia 2017</i>
Zobowiązania finansowe wyceniane wg zamortyzowanego kosztu	436 237
Kredyty i pożyczki	98 728
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług (w tym inwestycyjne)	337 509
Zobowiązania z tytułu gwarancji, factoringu i wyłączone z zakresu MSR 39	4 551
Zobowiązania z tytułu leasingu i umów dzierżawy z opcją zakupu	4 551
	440 788

Na dzień 31 grudnia 2018 roku oraz na dzień 31 grudnia 2017 roku Grupa posiadała następujące instrumenty finansowe wyceniane według wartości godziwej:

<i>31 grudnia 2018 roku</i>	<i>Poziom 1</i>	<i>Poziom 2</i>	<i>Poziom 3</i>
Aktywa wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	160	–	–
Udziały i akcje długoterminowe	160	–	–
Aktywa wyceniane w wartości godziwej przez inne całkowite dochody	1 228	–	–
Udziały i akcje długoterminowe	1 228	–	–
<i>31 grudnia 2017 roku</i>	<i>Poziom 1</i>	<i>Poziom 2</i>	<i>Poziom 3</i>
Aktywa wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	223	479	–
Udziały i akcje długoterminowe	223	–	–
Instrumenty pochodne	–	479	–

47.2. Ryzyko stopy procentowe

W poniższych tabelach przedstawiona została wartość bilansowa instrumentów finansowych Grupy narażonych na ryzyko stopy procentowej, w podziale na poszczególne kategorie wiekowe.

31 grudnia 2018 roku

<i>Oprocentowanie stałe</i>	<i><1 rok</i>	<i>1–2 lat</i>	<i>2-3 lat</i>	<i>3-4 lat</i>	<i>4-5 lat</i>	<i>>5 lat</i>	<i>Ogółem</i>
Pożyczki otrzymane	35	38	23	–	–	–	96
Zobowiązania z tytułu leasingu finansowego i umów dzierżawy z opcją zakupu	393	111	–	–	–	–	504
<i>Oprocentowanie zmienne</i>	<i><1 rok</i>	<i>1–2 lat</i>	<i>2-3 lat</i>	<i>3-4 lat</i>	<i>4-5 lat</i>	<i>>5 lat</i>	<i>Ogółem</i>
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	88 692	–	–	–	–	–	88 692
Udzielone pożyczki	11 351	–	–	–	–	–	11 351
Obligacje	7 608	14 066	–	–	–	–	21 674
Zobowiązania z tytułu leasingu finansowego i umów dzierżawy z opcją zakupu	1 913	1 239	810	386	–	–	4 348
Kredyty i pożyczki otrzymane	103 472	–	–	–	–	–	103 472

31 grudnia 2017 roku

<i>Oprocentowanie stałe</i>	<i><1 rok</i>	<i>1–2 lat</i>	<i>2-3 lat</i>	<i>3-4 lat</i>	<i>4-5 lat</i>	<i>>5 lat</i>	<i>Ogółem</i>
Lokaty długoterminowe	–	–	–	–	–	–	–
Lokaty krótkoterminowe	–	–	–	–	–	–	–
<i>Oprocentowanie zmienne</i>	<i><1 rok</i>	<i>1–2 lat</i>	<i>2-3 lat</i>	<i>3-4 lat</i>	<i>4-5 lat</i>	<i>>5 lat</i>	<i>Ogółem</i>
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	180 291	–	–	–	–	–	180 291
Udzielone pożyczki	10 010	–	–	–	–	–	10 010
Obligacje	7 608	14 066	–	–	–	–	21 674
Zobowiązania z tytułu leasingu finansowego i umów dzierżawy z opcją zakupu	2 445	1 684	419	3	–	–	4 551
Kredyty i pożyczki otrzymane	98 728	–	–	–	–	–	98 728

Oprocentowanie instrumentów finansowych o zmiennym oprocentowaniu jest aktualizowane w okresach poniżej jednego roku. Odsetki od instrumentów finansowych o stałym oprocentowaniu są stałe przez cały okres do upływu terminu zapadalności/wymagalności tych instrumentów. Pozostałe instrumenty finansowe Grupy, które nie zostały ujęte w powyższych tabelach, nie są oprocentowane i w związku z tym nie podlegają ryzyku stopy procentowej.

48. Zatrudnienie

Przeciętne zatrudnienie w Grupie w podziale na poszczególne grupy zawodowe oraz rotacja pracowników kształtowały się następująco:

	<i>Rok zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Rok zakończony 31 grudnia 2017</i>
Pracownicy produkcyjni	781	854
Pracownicy biur projektowych oraz technologicznych	406	382
Pracownicy kontroli jakości	93	108
Pracownicy służb serwisowych	71	76
Pozostali (m.in. pracownicy służb handlowych, zakupowych, finansowo-księgowych)	607	670
Razem	1 958	2 151
	<i>Rok zakończony 31 grudnia 2018</i>	<i>Rok zakończony 31 grudnia 2017</i>
Liczba pracowników przyjętych	134	67
Liczba pracowników zwolnionych	(355)	(353)
Razem	(221)	(286)

Szczegółowy opis zmian w strukturze zatrudnienia został zaprezentowany w Sprawozdaniu z działalności Zarządu Grupy Kapitałowej RAFAKO w 2018 roku w punkcie III.4.

49. Wybrane dane finansowe przeliczone na EUR

W okresach objętych skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym, do przeliczenia wybranych danych finansowych zastosowano następujące średnie kursy wymiany złotego w stosunku do EUR, ustalane przez Narodowy Bank Polski:

- kurs obowiązujący na ostatni dzień okresu sprawozdawczego: 31.12.2018 roku: 4,3000 PLN/EUR, 31.12.2017 roku: 4,1709 PLN/EUR,
- średni kurs w okresie, obliczony jako średnia arytmetyczna kursów obowiązujących na ostatni dzień każdego miesiąca w danym okresie: 01.01 - 31.12.2018: 4,2617; PLN/EUR, 01.01 - 31.12.2017: 4,2447 PLN/EUR,

Najwyższy i najniższy kurs obowiązujący w każdym okresie kształtował się następująco : 01.01 - 31.12.2018: 4,3978/4,1423 PLN/EUR, 01.01 - 31.12.2017: 4,4157/4,1709 PLN/EUR.

	<i>31 grudnia 2018 roku w tysiącach złotych</i>	<i>31 grudnia 2017 roku</i>	<i>31 grudnia 2018 roku w tysiącach EUR</i>	<i>31 grudnia 2017 roku</i>
Sprawozdanie z sytuacji finansowej				
Aktywa	1 357 521	1 281 253	315 703	307 189
Zobowiązania długoterminowe	69 531	69 531	16 170	16 671
Zobowiązania krótkoterminowe	690 655	622 663	160 617	149 287
Kapitał własny	597 335	566 959	138 915	135 932
Kurs PLN / EUR na koniec okresu			4,3000	4,1709

Podstawowe pozycje skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej, sprawozdania z wyniku oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych, przeliczone na EURO, przedstawia poniższa tabela:

	<i>od 01.01.2018 do 31.12.2018</i>	<i>od 01.01.2017 do 31.12.2017</i>	<i>od 01.01.2018 do 31.12.2018</i>	<i>od 01.01.2017 do 31.12.2017</i>
	<i>w tysiącach złotych</i>		<i>w tysiącach EUR</i>	
Sprawozdanie z całkowitych dochodów				
Przychody ze sprzedaży	1 268 818	1 782 594	297 724	419 958
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	40 531	48 812	9 510	11 500
Zysk (strata) przed opodatkowaniem	43 176	39 338	10 131	9 268
Zysk (strata) netto przypisany jednostce dominującej	33 585	4 163	7 881	981
Zysk na akcję (PLN)	0,26	0,06	0,06	0,01
Średni kurs PLN / EUR w okresie			4,2617	4,2447
Sprawozdanie z przepływów pieniężnych				
Środki pieniężne netto z działalności operacyjnej	(91 180)	(29 498)	(21 395)	(6 949)
Środki pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	1 896	(6 888)	445	(1 623)
Środki pieniężne netto z działalności finansowej	(2 609)	109 461	(612)	25 788
Zmiana netto stanu środków pieniężnych i ich ekwiwalentów	(91 893)	73 075	(21 562)	17 216
Średni kurs PLN / EUR w okresie			4,2617	4,2447

50. Zdarzenia następujące po zakończeniu okresu sprawozdawczego

Po zakończeniu okresu sprawozdawczego nie miały miejsca żadne zdarzenia, które miałyby wpływ na wynik finansowy Grupy Kapitałowej RAFAKO.

W dniu 12 lutego 2019 roku Spółka RAFAKO S.A. podpisała z Bankiem Gospodarstwa Krajowego umowę Direct Agreement in relation to the Export Contract, regulującą konsekwencje niedotrzymania przez jednostkę dominującą obowiązku zachowania udziału składników pochodzenia polskiego w przychodach netto z realizacji kontraktu na budowę dwóch bloków parowych w Indonezji na wyspie Lombok realizowanego przez konsorcjum, w skład którego wchodzi RAFAKO S.A. oraz PT. Rekeyasa Industri, na rzecz PT Perusahaan Listrik Negara (Persero) („PT PLN”) na poziomie minimum 40% części kontraktu („polskość produktu”) realizowanego przez Spółkę („Direct Agreement”). Direct Agreement została podpisana w związku z zawarciem przez Bank Gospodarstwa Krajowego i PT PLN Umowy Kredytowej, która została objęta ochroną ubezpieczeniową przez Korporację Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A. („KUKĘ”). Kredyty eksportowe gwarantowane przez Skarb Państwa poprzez KUKĘ obwarowywane są wymogiem spełnienia polskości produktu.

Direct Agreement wprowadza obowiązek zapłaty kary umownej w przypadku gdyby RAFAKO S.A. nie dotrzymała wymogu udziału składników pochodzenia polskiego w przychodach netto z realizacji kontraktu, przy czym maksymalna wysokość kary umownej jaka może zostać nałożona na Spółkę wynosi 80.816.250,00 EUR. Kwota potencjalnej kary ulega zmniejszeniu wraz ze spłatą kredytu przez PT PLN oraz o kwoty ewentualnych wcześniejszych wypłat z ubezpieczenia dokonanych przez KUKĘ. W przypadku niedotrzymania warunku polskości produktu (co jest w wyłącznej gestii RAFAKO S.A.), polisa KUKĘ przestaje działać, stąd kara stanowi zabezpieczenie dla Banku Gospodarstwa Krajowego na taką ewentualność. Jednostka dominująca realizuje kontrakt zgodnie z zobowiązaniami wobec Banku Gospodarstwa Krajowego oraz KUKĘ i nie przewiduje, aby obowiązek zapłaty kary mógł się zmaterializować.

W dniu 15 lutego 2019 roku spółka RAFAKO S.A. podpisała ze spółką Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ- SYSTEM S.A. z siedzibą w Warszawie umowę, której przedmiotem jest wykonanie robót budowlanych dla zadania inwestycyjnego pn. „Budowa Tłoczni Kędzierzyn”. Wartość umowy wynosi łącznie 168,7 miliona złotych netto (tj. 207,5 miliona złotych brutto), z czego udział Spółki wynosi 95%. Termin na wykonanie przedmiotu Umowy wynosi 25 miesięcy od dnia zawarcia umowy.

W dniu 16 kwietnia 2019 roku jednostka dominująca podpisała z Muzeum Pamięć i Tożsamość im. św. Jana Pawła II (w organizacji) z siedzibą w Toruniu wpisane do rejestru instytucji kultury, dla których organizatorem jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego umowę, której przedmiotem jest budowa siedziby Muzeum „PAMIĘĆ I TOŻSAMOŚĆ” im. św. Jana Pawła II w Toruniu w formule zaprojektuj – wybuduj. Wartość umowy to 117,7 miliona złotych netto (tj. około 144,7 miliona złotych brutto).

W dniu 19 kwietnia 2019 roku Zarząd RAFAKO S.A. otrzymał od JSW KOKS S.A. („Zamawiający”) pismo informujące o wyborze przez Zamawiającego oferty jednostki dominującej jako najkorzystniejszej w postępowaniu przetargowym pn. Poprawa efektywności energetycznej w JSW KOKS S.A. – „Budowa bloku energetycznego opalanego gazem koksowniczym” w JSW KOKS S.A. Oddział KKZ – Koksownia Radlin. Jednocześnie Zarząd informuje, że Zamawiający zaprosił RAFAKO S.A. do udziału w dodatkowych negocjacjach w zakresie złożonej oferty oraz wskazał, że zawarcie umowy wymagać będzie uzyskania dalszych zgód korporacyjnych przez Zamawiającego.

51. Zatwierdzenie do publikacji

Niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej RAFAKO zostało zatwierdzone do publikacji w dniu 29 kwietnia 2019 roku uchwałą Zarządu RAFAKO S.A.

Podpisy:

Jerzy Wiśniewski   Prezes Zarządu   .....

Agnieszka Wasilewska-Semail   Wiceprezes Zarządu   .....

Jarosław Dusiło   Wiceprezes Zarządu   .....

Jolanta Markowicz   Główny Księgowy   .....